

ÖRGÜTLÜ TOPLUM OLMAZSA OLMAZDIR!

■ Örgütlenme komün biçiminde olursa o örgütlenme zorla ve baskıyla kolay kolay dağıtılamaz. Çünkü komün işlevsel örgütlenmedir. Bizzat yaşamı var etmenin kendisidir. Dolayısıyla toplum sahiplenir. Komün olmayan yaşamlar gerçek anlamda toplumcu değildir.

ÖRGÜTLÜ TOPLUMUN ÖNEMİ

✓ Komüne sıradan bir kavram gibi yaklaşmak insan olarak kendi gerçeğimizi ve var olma biçimimizi anlamamaktır. Zaten insanların kendisine yabancılaşması komüne dayalı toplum gerçeğinin var olmaması sonucudur. Komün bilinci ve bu yönlü örgütlü demokratik toplum yaratılmazsa insan yabancılaşmaktan kurtulamaz.

KOMÜN SEFERBERLİĞİ SAĞLANMALI

✓ Barış ve demokratik toplum çalışması ve mücadelesi ile komün çalışmasının iç içe ele alınması çok önemli olmaktadır. Barış ve demokratik toplumcu olmak bir örgütlenme seferberliği anlamına gelmektedir. Komün örgütlenme seferberliği sağlanmadan da barış ve demokratik toplumdaki söz etmek çok anlamlı değildir.

BAHÇELİ'NİN ÇELİŞKİLİ BEYANLARI

✓ Devlet Bahçeli adına Türkgün gazetesinde çıkan yazı, içinde birçok çelişkiyi taşıyordu. Yazının eksenini Özgürlük Hareketini tasfiye etme üzerineydi. Önderlikle ilgili konumu ise tasfiyede rol alma biçiminde ifade edilmekteydi. Bunun kabul edilecek bir yanının olmayacağı açıktır. Böylece grup konuşmasındaki olumlu görülen açıklamaları bu yazı ile birlikte tersi bir durumu yaratmıştır.

► MUSTAFA KARASU

Sayfa 2

DÜŞÜNCE VE

TOPLUMSALLIK ilişkisi

◆ Doğada, toplumda ve insanda hiçbir şey kendi başına var olmaz. İlişkiselliğin olduğu bir bağlamın içinde sürekli bir etkileşim içindeyiz. Birbirimizde iz bırakmakta, birbirimizin izini taşıyoruz. Bu var oluş tarzımız nedeniyle sürekli birbirimize dokunmakta ve değiştirip dönüştürmekteyiz. Duygu ve düşüncelerimiz de bu ilişkiler içinde şekillenmektedirler. Düşünceler düşüncelerle ilişki kurarak gelişmektedir... Sayfa 5

► ERDAL TOLHILDAN

Demokratik topluma TARİHSEL BAKIŞ

◆ Ulus devletin insanlığa getirdikleri daha fazla şiddet, çatışma ve çözülemeyen sorunlar yumağıdır. Sorunun esas kaynağı, toplumun köleleştirilmesidir. Köleleştirilmenin temelinde de kadın köleliğinin olduğunu açığa çıkarmış durumdayız. Kadın köleliği giderek genel toplumun köleleştirilmesine dönüştürülerek, toplumsal sorun had safhaya çıkarılır. Sorunu bu hale getiren devlet, aynı zamanda sorunun çözümü için de tek aday olarak gösterilir... Sayfa 14

► HALİL CEMAL

Sayfa 14

Eksen çağında KOMÜNAL HAREKETLER

◆ Önder Apo, savunmalarında ahlaki felsefenin öncüleri olan Zerdüş, Tao, Konfüçyüs, Budha ve Sokrates'in çıktığı çağı "bilgelik çağı" olarak ifade etmekteydi. "Demokratik Toplum Manifestosu"nda ise "bilgelik çağı" yerine "eksen çağı" olarak adlandırmıştır. Bilgelik veya eksten çağı adlandırmaları birbirinden farklı adlandırmalar değildir. Aynı çağdan ve kişiliklerden bahsetmektedir.

◆ Eksen çağı; zihinsel veya düşünsel açıdan mitoloji ile felsefe arasında; sosyal ve siyasal açıdan da tanrı krallıklar ile tarihsel ve kültürel toplum arasında yaşanan bir çağın adıdır. Eksen çağında, Çin'de Tao, Hindistan'da Budha, Kürdistan'da Zerdüş, Yunan dünyasında Milet ve Efes ekolleriyle beraber Sokrates ve Yahudi peygamberleri (Hz. Yusuf ve kardeşleri, Hz. Musa, geleneğin devamı olarak İsa ve Muhammed) güçlü bir ahlaki felsefeye dayanan birer komünal ideoloji olarak ortaya çıkmışlardır...

► ABDULLAH ÖCALAN
SOSYAL BİLİM AKADEMİSİ

Sayfa 11

Bir öğrenme biçimi olarak:

MİMETİK DÜŞÜNCE

◆ Önderlik sanatı, ozanları, destanları hakikati dile getiren temel değerler olarak görür. Öncelikle insan bilincinin metafizik karakteri sanatsal yaratımları koşullamaktadır. Doğal toplum konağından günümüze, insan soyutlama yeteneğiyle sanat yapmaktadır. Dini, bilimsel, felsefi üretimlerin tamamında bir sanatsal izlek bulunmaktadır. Sanat salt bir estetik yansıtma durumu değildir. Duygulara hitap ettiği kadar hakikatin bilinçte yarattığı yansımadır... Sayfa 8

► SİNAN ŞAHİN

ABD'nin hegemonya çağı PARA KOMUTAN çağıdır

◆ Denilebilir ki, finans çağında komutan para; "Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı"ndan devrildiklerini kendi koşullarına uyarlayarak yoluna devam etmeyi kendi çıkarlarına uygun gördü. Ancak kendi meşruiyetini oluşturmak için ondan farklı görünmekten de geri kalmadı. "Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı"nda yaşanan sorunları, miadı dolmuş olarak gördüğü politikaları revizyona tabii tuttu... Sayfa 17

► CEMAL ŞERİK

Sayfa 17

Komüne dayalı örgütlü toplumla MÜCADELE BAŞARI KAZANIR

MUSTAFA KARASU

Kapitalizm dünyanın her yerinde gelişip büyüdüğü insanlığın her boyutta karşılaştığı sorunlar daha da ağırlaşmaktadır. İnsan yaşamında sorunsallık kadın üzerinde egemenlik ve sınıflaşma ile başlamış, devletleşme ile büyümüş, kapitalizm ise sorunları bugün görülmedik düzeyde ağırlaştırmıştır. Kapitalizm toplumsallığı bozup dağıtarak, tüketerek büyüyen bir sistemdir. Dolayısıyla insanlık düşmanıdır. İnsanlığın varoluş formu olan toplumsallık kapitalizm büyüdüğü dalmakta, günümüzde görüldüğü gibi dibe vurmaktadır. Toplumsallık ölüm döşegindeki ağır hasta durumundadır. Komünaliteye, komünlere dayalı olarak toplumsallık ayağa kaldırılmadıkça insanlık yaşadığı ağır sorunlardan kurtulamayacaktır. Réber Apo bu gerçekliği tarihselliği içinde ortaya koymakta, çözümünün de komünaliteye dönüşte olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan Réber Apo'nun Demokratik Komünal Toplum Manifestosu insanlık için çağımızın kurtuluş çağrısıdır.

Kapitalizm tarihteki Sodom-Gomora gibi yok olmaya mahkumdur

Hangi ülkede kapitalizm daha fazla gelişmişse orada insanlık daha fazla ölmüştür. Kuşkusuz insanlığın on bin yıllara dayalı oluşmuş toplumsal kültür ve değerler belli düzeyde yaşamaktadır. Bunlar toplumsal yaşamın var olduğu her yere belli düzeyde sinmiştir. Ancak kapitalist modernite, kültürünü o kadar kapsamlılaştırıp derinleştiriyor ki, bu değerler de ağır saldırı altındadır. Kapitalist modernite bireyciliği o kadar geliştiriyor ki ve bunu öyle bir kültürel saldırı biçiminde yapıyor ki, tarih içinde oluşmuş toplumsal değerler de yere serilmek isteniyor. Çünkü artık kapitalizm sadece bireycilikle yaşamıyor; bunu derinleştirerek, bireyciliği insanın tüm hücrelerine kadar yedirerek var olmak istiyor. Bugün bireyciliğin her gün daha da derinleştirilmesinden söz ediyoruz. Kapitalizm bunu kültür sektörüyle yapmaktadır. Dünyadaki en büyük sektörlerden biri kapitalist kültür, yani bireyciliği derinleştiren kültür sektörüdür. Kapitalizm esas olarak da bununla kendini büyütmektedir. Zaten büyümeyen kapitalizm çöküşe giden kapitalizmdir. Ancak kapitalizm artık büyümese de büyüye de çöküşünü durduramayacaktır. Toplumsal sorunları her boyutta ağırlaştıran kapitalizm tarihteki Sodom-Gomora şehirleri gibi yok olmaya mahkumdur.

Mücadeleyi soğuk savaş dönemi kavramlarıyla tanımlayamayız

Küreselleşen kapitalizm 1. Körfez Savaşı'ndan beri 3. Dünya Savaşı içindedir. 3. Dünya Savaşı'nın uzaması küresel kapitalizmin ve sistem içi mücadelenin karakteriyle ilgilidir. Ortadoğu merkezli bu savaşın doğrudan ve dolaylı yoğunlaştırılması artık tüketim toplumuna dayalı küresel kapitalist sistemin bir dengeye kavuşturulması ihtiyacı ile ilgilidir. Kuşkusuz küresel kapitalist sistem, kendi içinde göreceli bir dengeye kavuşturulsa da sistem içi mücadele çeşitli yol ve yöntemlerle devam edecektir. Küresel kapitalizmin önemli bir karakteri de sistem içi mücadelenin sürekli olmasıdır. Bu kamplar ya da bloklar arası bir mücadele değildir. Kamp ya da blok oluşturma kapitalizmin küresel kapitalizm öncesi ve soğuk savaş dönemi kavramlarıdır. Artık bu kavramlarla küresel kapitalizm içindeki ittifakları ve mücadeleyi tanımlayamayız. Küresel kapitalizmin artık çok kutuplu ya da tek kutuplu olarak tanımlanamayacağı 3. Dünya Savaşı içinde ve ortaya çıkan ekonomik-siyasi gerçekliklerle anlaşılabilir durumdadır.

ABD kendini tek hakim ve tek kutup haline getirmek isterken; Çin, Rusya ve Avrupa çok kutuplu bir dünya arzulamaktadırlar. Bu aslında küresel kapitalizm öncesi ya da soğuk

► Örgütlenme komün biçiminde olursa zorla ve baskıyla kolay kolay dağıtılamaz. Çünkü komün işlevsel örgütlenmedir. Bizzat yaşamı var etmenin kendisidir. Dolayısıyla toplum sahiplerin. Komün olmayan yaşamlar gerçek anlamda toplumcu değildir.

savaş dönemi durumlarla olay ve olguları değerlendirme olmaktadır. Bu iki yaklaşım da gerçekleri ya da ortaya çıkan durumları tanımlamakta yetersiz kalmaktadır.

Kuşkusuz mevcut kapitalist ülkeler ve devletler güç bakımından eşit değillerdir. Birileri diğerlerinden daha güçlüdür ya da zayıftır. Hatta bazı boyutlarda birileri diğerlerinden daha güçlü olabilir ama başka boyutlarda da aynı güçte olmayabilirler. Kuşkusuz boyutlar birbirinden kopuk değildir. Ama dönemsel olarak aynı düzeyde olmayabilirler. Çünkü ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal durumlar çeşitli etkenler nedeniyle farklı düzeylerde bulunabilirler.

Güç piramidi ve güç dengesi

Küresel kapitalizm içinde güç farklılıkları olduğu gibi çıkarlar gereği belli ittifaklar içinde olan güç kümeleri de bulunmaktadır. Bu güç kümelerine giriş ve çıkış da esnekler. Güç piramidinde yer değişiklikleri olabileceği gibi bir güç kümesinden başka bir güç kümesine geçiş de olmaktadır. Küresel kapitalizm içindeki mücadele hem sürekli hem de böyle dinamiktir. Küresel kapitalizm karakterli ittifak olarak da değerlendirilebileceğimiz söz konusu kümelere de güç basamaklarında daha iyi bir yer tutmakla ilgilidir. Bunlar tümüyle küresel

kendisi görürdü. Kuşkusuz Ukrayna ve arkasındaki güçlerin zayıflamasını istemiştir. Bu çerçevede Rusya'ya bazı destekleri olmuştur. Ama bir savaş müttefiki olmaktan da özenle kaçınmıştır.

Belki hala küresel kapitalizm öncesi politikalar ve refleksler bir dönem daha devam eder. Çünkü küresel kapitalizm öncesi dönem ve politik bakış ve refleksler yaratan sistemden daha yeni yeni uzaklaşıyoruz. Sistemler de düzenler de hemen birden değişikliğe uğramıyorlar. Ancak zaman içinde refleksler ve politikalar küresel kapitalizmin karakterine göre şekillenecektir.

Ortadoğu'nun önemi

Ortadoğu tarih boyu siyasal dengeleri sağlayan bir özelliğe sahiptir. İnsanda var olan omurilik soğanının görevini dünyada Ortadoğu yerine getirmiştir. Ortadoğu'nun bu önemi bugün de azalmamıştır. Bugün Avrupa, Ortadoğu ve Afrika yekpare bir kıta gibidir. Bu açıdan Ortadoğu'nun siyasi öneminin azalacağını söyleyen tezler doğru değildir.

Şu anda Ortadoğu merkezli dünya savaşı sürmektedir. Ortadoğu'da ABD-İsrail merkezli bir siyasi düzen yaratma savaşı yürütülmektedir. Kuşkusuz Araplara da bu siyasi denge içinde bir yer verilmektedir. İsrail varlığıyla Ortado-

müdahasasını kabul etmedi. İngiltere'nin ABD'nin yanında yer almadığı bir savaşa diğer Avrupa ülkelerinin katılması beklenemez. Süreç içinde daha net görüldü ki, İngiltere 1. Dünya Savaşı sonrası kurduğu Ortadoğu düzeninin köklü değişmesini istemiyor. ABD-İsrail ittifakı ile İngiltere'nin değişim anlayışları arasında fark var. Öte yandan Avrupa, ABD'nin kendisinden ayrı olarak Ortadoğu'da çok güçlenmesini de kendi çıkarına görmüyor. ABD Ortadoğu'da yine etkili olabilir ama bunun tüm politikalarını Avrupa'yı kabul ettirecek düzeyde olmasını kendileri için riskli görüyorlar. Ortadoğu'daki ABD-Avrupa politikaları arasındaki farkın böyle olduğu görülmüyor.

ABD ve İsrail, İran'da kontrollerinden çıkacak durumu kabul etmez

ABD-İsrail, İran'a çok ağır darbeler vurmuşlardır. İran rejiminin bir kliğinin ABD ve İsrail'e tavizler vererek yönetim gücü haline gelmesi bir olasılık olarak gündemdedir. Eğer İran'ın zayıf durumundan faydalanacak geniş yelpazede bir halk hareketi ortaya çıkarılabilirse İran'da köklü değişiklikler de ortaya çıkabilir. Ancak İran içindeki muhalif güçler dağınıklar ve ortak bir hareket yaratamıyorlar. Öte yandan ABD ve İsrail kendi kontrollerinden çıkacak bir durumu da kabul edemezler. Bu açıdan İran'da ortaya çıkacak değişimin ne düzeyde olacağı bundan sonra ortaya çıkacak askeri ve siyasi durumlarla belli olacaktır. Öncesi mevcut İran rejiminin eskisi gibi ayakta durması çok zordur.

İran'daki rejimin değişmesini sadece ABD-İsrail cephesi istemiyor. Radikal olmamak kaydıyla Arap ülkeleri de mevcut iktidarın ve izlediği politikaların değişmesini istiyorlar. Hatta İbrahimi anlaşmanın bir tarafı bile yapmak isterler. Böyle bir İran ABD ve İsrail'in de tercihi olur. İran'da değişim istemeyen tek bölge gücü TC'dir. Esas politikası bu yönlüdür. Kuşkusuz zayıflamış ama ayakta kalmış mevcut rejim TC'nin tercih ettiği bir durumdur. İran'da bir değişim olduğu taktirde de bundan kendi çıkarına yararlanacak bir politikaya yönelir.

İran-Türkiye ilişkisi ve Türkiye'nin dış politikadaki sıkışıklığı

Öte yandan Türkiye ve İran bölge statükusunun ayakta kalmasını isteyen güçlerdir. Bir taraftan bölgesel bir rekabet içindeydiler, diğer taraftan halklar üzerinde baskı kuran rejimlerini sürdürmede birbirlerinden güç alıyorlardı. Subjektif ilişki ve politiklardan öte objektif konuları bu haldeydi. Zaten bu nedenle AKP-MHP iktidarı İran'da yaşanan değişikliklerden ürkmektedirler.

İran'da yaşanacak bir değişiklik doğrudan Türkiye ve Suriye'yi de etkileyecektir. Bu açıdan Türkiye gelişmeleri günlük, hatta saatlik izlemekte; buna göre politik taktik ilişkilerine ayar vermektedir. Şu anda birçok güç de Ortadoğu'da yaşanacak gelişmelere hazırlıklı girmektedir. İsrail'in Kıbrıs ve Yunanistan'la kurduğu ilişkiler bir yönüyle Türkiye'ye karşı bir hat kurmadır. Hatta bazı Arap ülkeleri de Türkiye'nin Libya başta olmak üzere Afrika ile ilgilenmesinden rahatsızdır. Bu açıdan İsrail-Kıbrıs-Yunanistan ittifakı içinde doğrudan ya da dolaylı Arap ülkeleri de vardır. Bu ittifakın arkasında bazı Avrupa ülkelerinin de olduğunu düşünürsek Türkiye dış politikada sıkışmış durumdadır. NATO içinde ortaya çıkan çelişkilere yararlanarak kendine yönelik bu politikaları etkisizleştirmek istese de bu durum Türkiye'ye fazla bir güç katmayacaktır. Ancak çok fazla şey kaybetmemesi konusunda bir anlam ifade edebilir.

kapitalist sistem içi mücadele durumlarıdır, 1. ve 2. Dünya Savaşları, önceki dönemler ve soğuk savaş dönemiyle karşılaştırılıp değerlendirilemez.

Bu çerçevede bakıldığında şimdiye kadar ABD her alanda güç olan, sistem içi güç sıralamasında önde olan bir devlettir. Ancak Çin son on yıllarda bu mesafeyi önemli oranda kapatmış, küresel kapitalist sistemin önemli ve etkili bir gücü haline gelmiştir.

Öte yandan küresel kapitalizm soğuk savaş dönemi ve öncesi kutuplaşma ve ittifakları gerektirmeden ABD, Avrupa ile eskiye dayalı ilişki ve ittifak biçimini sürdürmeyen bir tutum içine girdi. Bu durum Trump'ın kişiliği ya da politikalarıyla ilgili değildir. Küresel kapitalizmin bugünkü karakterinin yarattığı sorunlardır. ABD ve Avrupa birbirlerini kolay kolay bırakmazlar, ancak ilişkilerini eski döneme göre sürdürmeleri de beklenmemeli. Artık ilişki ve ittifaklar da soğuk savaş dönemi ve öncesine göre değil, küresel kapitalizmin karakterine göre içerik ve biçim kazanmaktadır.

Rusya-Ukrayna savaşı oldu. Ancak Belarus ve Kuzey Kore dışında ne Çin ne de başka bir ülke Rusya'ya açık destek verdi. Çin, küresel kapitalizmi aşacak bir politika izleyemezdi; çünkü bu durumda en büyük zararı

ğunun bu önem ve etkide olmasında bir yer tutmaktadır. Ancak Ortadoğu'nun önemi petrolün varlığı ya da İsrail'in konumundan kaynaklanmıyor. Bunlar yanında tarihsel, toplumsal, kültürel gücü ve Afrika-Avrupa kıtasıyla bir bütünlük arz etmesinden kaynaklanmaktadır. Zaten Akdeniz havzası tarihte de böyle bir bütünlük ortaya çıkarmıştır. Günümüzde bin yılların öncesindeki ilişki ve bütünlüğü aşacak düzeyde bir bütünlükten söz etmek gerekir. 3. Dünya Savaşı'nın Ortadoğu merkezli sürmesinin böyle bir boyutunun da olduğunu görmek gerekir. Böyle görüldüğünde değerlendirmeler de daha isabetli yapılabilir.

ABD-Avrupa ilişkileri ne düzeyde?

ABD, şimdiye kadar Ortadoğu'ya yaptığı müdahalelerde başta İngiltere olmak üzere NATO içindeki müttefiklerini ortak ederdi. Ancak, İsrail'le birlikte İran'a yönelttiği saldırılarda Avrupa'yı ortak etmedi ya da Avrupalı müttefikleri böyle bir savaşın ortağı olmayı kabul etmediler. Anlaşıyor ki, NATO içindeki müttefikleriyle müdahalenin biçimi konusunda anlaşamadılar. ABD ağırlığını koyarak bu güçleri katmak istediye de istediği sonuçları alamadı. Hatta en yakın müttefiki olan İngiltere bile ABD'nin

Zaten hala Türk devletinin en büyük derdi, Kürtlerin çok fazla kazanım elde edecek duruma gelmesidir. Nitekim tüm ilişki ve politikaları Kürtlerin kazanım elde etmesini önlemeye yöneliktir. Çünkü bugün Kürtler 60 milyon nüfusla birçok siyasi etkide bulunacak konuma gelmiştir. Kürtlerin kazanım elde etmesi konusunda o kadar kaygılıdır ki, Kürtleri egemenlik altında tutacak ve zaman içinde soykırıma uğratabilecek politikalarından vazgeçmiş değildir. Bu nedenle her gün İsrail'e şöyle böyle veryansın ederken, ABD üzerinden de İsrail ile uzlaşma sağlayıp Kürtler üzerindeki egemenlik politikasını sürdürmek istemektedir. ABD elçisi Tom Barrack'ın, Antalya'daki diplomasi toplantısındaki konuşması, Türkiye ile İsrail uzlaşmasına güzellene yapma yönündü. Şu anda bir buçuk yıldan fazla bir süredir Kürt Özgürlük Hareketi'yle görüşmeler ve çatışmazlık varken de, bu yönlü politika ve ilişkiler içindedir. TC hala eski politikalarını bırakmış değildir. Çünkü bu politikalarda önemli değişiklik yapacak bir zihniyet dönüşümü yaşamamıştır. Dolayısıyla politikalarını siyasi konjonktüre göre ayarlamaktadır.

Türkiye her yönüyle politik bir kaos yaşıyor

Türkiye kendine göre ABD'nin İran'a yönelik savaşta yaşadığı zorlanmadan da yararlanmak istemektedir. ABD'nin zorlanmasını kendisinin önemini hala pazarlayacak bir durum olarak değerlendirmeye çalışmaktadır. İran çözülüşe uğramazsa, Türk devleti bunu kendi pozisyonu için önemli bir durum olarak görmektedir. Böylece Kürtler üzerindeki politikayı sürdürmeyi hesaplamaktadır. Ancak ABD'nin belli zorlanmaları olsa da Türkiye'nin Ortadoğu'da eski konumuna kavuşması mümkün değildir. Türkiye bu yönüyle geçmiş dönemin hayaliyle yaşamaktadır. Eğer bu durumdan kurtulmazsa bundan sonra birçok zor durumla karşılaşacaktır. Bu durumdan çıkmasının tek yolu Kürtlerle yapacağı bir uzlaşmadır. Ancak bunu yapacak politik bir anlayış içinde değildir. Aslında şu anda TC'nin yaşadığı bir yönüyle de politik kaostur. Bu kaostan nasıl çıkacağı önümüzdeki dönem bölgede ve içeride yaşanacak gelişmelerle belli olacaktır.

Mayıs ayı içinde Trump, Çin'i ziyaret etti. Bu görüşmenin Ortadoğu ile ilgili yanları olsa da, esas olarak dünya genelindeki sorunlarla ilgili olduğu görülmektedir.

Trump ne delidir ne de yaptığını bilmeyen biridir!

Kuşkusuz Trump Çin'in İran'a destek olmasını istemiş olsa da, bu konuda bazı iyi cümleler dışında bir sonuç aldığı söylenemez. Trump esas olarak küresel ekonomik ve siyasi sorunlar konusunda bu görüşmeyi yapmıştır. Zaten yanında götürdüğü danışmanlar ve iş insanları daha çok bu konularla ilgiliydi. Trump'ı iktidara getiren dünyadaki ve ABD'deki kapitalist modernitenin sorunlarıdır. Trump, bu

► Barış ve demokratik toplum çalışması ve mücadelesi ile komün çalışmasının iç içe ele alınması çok önemli olmaktadır. Barış ve demokratik toplumcu olmak bir örgütlenme seferberliği anlamına gelmektedir. Komün örgütlenme seferberliği sağlanmadan da barış ve demokratik toplumdaki söz etmek çok anlamlı değildir.

sorunların çözümü için iktidara getirildi. Politikaları, üslubu, attığı adımlar tamamen bu yönlüdür. Sadece verili durumu yönetme gibi bir yaklaşımı yoktur. Yani kapitalizmin krizini sadece yürütme değil, o krize bir müdahale yönetimi olarak çalışmaktadır. Ne delidir ne de ne yaptığını bilmeyen biridir! Tamamen kapitalist modernitenin gerektirdiği politika, duruş ve söylemlerde bulunmaktadır.

Şu anda Çin kapitalist modernite sisteminin etkin bir gücüdür. Artık küresel kapitalist modernite sistemi, Çin'siz düşünülemez. Küresel kapitalizmin sorunları, ilişki ve çelişki diyalektiği içinde çözümlenmeye çalışılmaktadır. ABD ve Çin'in rekabet ve karşı konumda olmaları ilişki içinde olmayacakları ve bazı konularda ortaklaşmayacakları anlamına gelmez. Küresel kapitalizm konusunda sorumluluk duyması gereken iki önemli güçtür. Bu görüşmeler bir yönüyle de ilişki ve mücadeleye diyalektiğini belirleme görüşmeleri olmaktadır. Her iki lider de kavga yerine iyi ilişkiler içinde olalım derken, kastettikleri budur. Eğer bugün dünyamızın siyasi sorunlarına soğuk savaş ve öncesinde bildiklerimiz ile yaklaşmayacak bu görüşmeyi böyle anlamalıyız. Her iki taraf da bir savaş içine girmeyi kendi çıkarlarına görmüyorlar. Soğuk savaş döneminde nükleer denge nedeniyle savaşa girmezler değerlendirmesi vardı. Bu nedenle anlaşmalar yapıyorlardı. Şimdi bir nükleer dengeden çok, küresel kapitalizmin temel güçleri olmaları böyle bir ilişki sürdürmelerini sağlıyor. Bu görüşme ile mücadele ve rekabet bırakılmayacak ama karşılıklı bazı şeylere dikkat edeceklerdir. Özcesi ABD-Çin görüşmesi küresel kapitalizmin bazı iç sorunlarıyla ilgili olmuştur.

Çin'in yükselişi ve ABD'nin sınırlama çabaları

Çin, fiili oluşan ekonomik, siyasi ve askeri gücünü bu görüşmeyle tüm dünyaya açıkça göstermiştir. Bu, Çin için önemli bir psikolojik kazanç olmuştur. ABD de bu görüşmeyle, hala en büyük gücüm, dünya politikalarına yön vermede en öndeyim mesajını vermiştir. ABD kendi varlığını bir daha göstermiş olsa da bu görüşmeden kazançlı çıkan Çin olmuştur. Trump-Şi görüşmesinin 3-4 ay sonra ABD'de gerçekleşecek olması bu görüşmelerin küresel kapitalist sistemin sorunlarını tartışma, ilişki-çelişki diyalektiğini, siyasi-ekonomik mücadele tarzını küresel kapitalist sistemin karakterine göre belirleme yönünde olacağı anlaşılmaktadır. Çünkü küresel kapitalist sistemde savaşlar, 1. ve 2. Dünya Savaşları'ndaki gibi olmasa da sürekli bir mücadele ve rekabeti içerdiğinden bu tür görüşmeler sistem güçleri tarafından gerekli görülmektedir. Ancak bu görüşmeler

sorunları azaltmaz, çatışmaları durdurmaz. Belki belli süreler hafifletebilir ama sonra yine yoğun ve sürekli bir mücadele içinde olurlar. Küresel kapitalist sistemin sorunları ve mücadele durumunun ne biçim olacağı önümüzdeki dönemlerde daha net bir hal alacaktır. Belki bir süre göreceli bir statüko oluşsa da çok fazla zaman almadan mücadele boyutunun, hatta bazı bölgesel savaşların öne çıkacağı dönemlerle karşılaşılır.

Çin hızlı biçimde yükseliyor. ABD de bunu görüyor. Bu nedenle hala birçok bakımdan kendini güçlü gördüğü bir zamanda bu konumunu kullanarak Çin'in gelişimini sınırlama ve durdurma politikasına yöneliyor. Zaten ABD'nin süper ekonomik güçleri tarafından Trump'ın yönetime getirilmesinin amacı budur. Bu nedenle Trump beklenmeyen kararlar alıyor ve uyguluyor. Venezuela kararı ABD'ye yeni imkanlar ve avantajlar kazandırmak amaçlı alınmıştır. Bu tür kararlar, ABD'nin küresel kapitalist sistem içindeki etkili yerini korumak için alınmaktadır. Bu müdahale ve savaş biçimi de küresel kapitalist sistemin karakteriyle bağlantılıdır. Karar alıyor, emrivaki yapıyor, büyük savaş çıkarma diğer güçlerin de işine gelmediğinden dayatılan durumu kabul etmiş oluyorlar.

Küresel kapitalist sistem için yaptığımız değerlendirmeler mevcut veriler üzerinden yapılmaktadır. Ancak küresel kapitalist sistemin iç mücadele tarzı ve yöntemi ilerde daha da netlik kazanacaktır.

Rojhilat'taki Kürtler ve konuları

ABD, İran ile bir anlaşma arayışı içindedir. İran da zorlandığından ABD'nin isteklerini önemli oranda kabul eden bir anlaşma yapabilir. Ancak böyle bir anlaşma İran rejiminde bir ideolojik kırılmaya yol açacağından direnişte de ısrar edebilirler. Bu da savaşın yeniden başlaması anlamına gelir. Kürtler, savaşın uzadığı bir ortamda ciddi zararlarla karşılaşarlarsa mevcut konumlarını korumada zorlanabilirler. Nitekim Rojhilat Kürdistan'da baskıların arttığı söyleniyor. İran rejimi Kürtlerle bir uzlaşmaya gitme yerine baskı ve çatışmada ısrar ederse, var olan dengeyi bozan durumlar yaratabilir. Nitekim Kürtler hem dikkatli hem de tedirgin biçimde süreci izliyorlar. Şimdiye kadar mevcut konumlarını korudular. Bu duruşu sağlayan siyasi durumda değişiklik olursa, Kürtler de konumlarını şu ya da bu biçimde değiştirebilirler. Çünkü şimdiye kadar şiddetli savaş altında kendilerini savaşın dışında tutuyorlardı. Ancak şiddetli savaş ortamı içinde olmak her an yeni durumların ortaya çıkmasını da beraberinde getirebilir.

Kürt Özgürlük Hareketi şimdiye kadar ne

dış müdahalelerin ne de mevcut bölgesel iktidarların politikalarının sorunları çözebileceğini vurguladı. Aksine sorunları daha da ağırlaştırdıklarını belirtti. Bu politik duruşu gösterirken Kürt halkına bir saldırı olduğunda da sessiz kalamayacağını defalarca dile getirdi.

Şam rejimi Kürtlerin özyönetimlerini tasfiye politikaları yürütüyor

Suriye ve Rojava'da da hala siyasi sürecin nereye gideceği ve nasıl sonuçlanacağı netleşmemiştir. 29 Ocak anlaşmasıyla bir uzlaşma sağlanmış olsa da bunun pratikleşmesi konusunda Şam rejiminin yaklaşımları olumsuzdur. Kürtlerin varlığını ve özyönetimlerini tanıma yerine özyönetimlerini tümenden tasfiye etmeyi hedefleyen bir politika yürütmektedir. Özellikle anadil konusundaki tutumu Şam iktidarının gerçek yüzünü göstermektedir. Demokratik zihniyette olmadıklarından her yeri merkezi devlet anlayışıyla ele geçirmeye çalışmaktadır. Bu da kuşkusuz gerilim yaratmaktadır.

On binlerce şehit veren Rojava halkları bu tür dayatmaları kabul etmemektedir. Bu yönüyle entegrasyon süreci bir mücadele süreci olarak geçecektir. Halk örgütlü toplum geçişiyle dayatmalara karşı koyacak, örgütlü toplum gücüyle uzlaşmanın Kürt varlığını ve özyönetimini sağlayacak bir mücadele içinde olacaktır. Bu sadece Kürt halkının temel kazanımlarını koruma olmayacak aynı zamanda Suriye'nin demokratikleşme mücadelesi olacaktır. Çünkü Suriye'de demokratikleşme gelişmeden kazanımları kalıcı olarak korumak da mümkün değildir. Şam hükümeti bir yönüyle Türk devleti gibi konjonktüre göre yaklaşmaktadır. Herhalde şu anki durumu kendi lehine görerek Rojava Devrimi'nin yarattığı kazanımları geriletme, hatta ortadan kaldırmak istemektedir. Uluslararası güçlerin ve Türkiye'nin verdiği desteği bu yönlü kullanmaya çalışmaktadır. Ancak Rojava'daki Kürt halkımızın, Ortadoğu'da ve tüm dünyadaki Kürtlerin özgürlük bilinci ve örgütlülük düzeyi buna fırsat vermeyecek bir duruşa sahiptir. Nitekim Rojava'daki Kürt halkı kazanımlarını örgütlü toplum gücüyle koruma mücadelesini sürdürmektedir.

Barış süreci ve akabinde yaşanan gelişmeler

Ortadoğu'da mevcut statükonun kilit taşlarından biri de Türkiye'dir. Türkiye, Ortadoğu'daki sarsıntıları görerek bu dönemi büyük tehlikeler yaşamadan atlama için Kürtlere karşı yürüttüğü savaşın durmasını beka için önemli gördü. Önceleri "beka sorunum" diyerek Kürt Özgürlük Hareketi'ne karşı kirli bir savaş yürütüyordu. Ne var ki, bu defa bu savaş

► Trump'ı iktidara getiren dünyadaki ve ABD'deki kapitalist modernitenin sorunlarıdır. Politikaları, üslubu, attığı adımlar tamamen bu yönlüdür. Sadece verili durumu yönetme gibi bir yaklaşımı yoktur. Yani kapitalizmin krizini sadece yürütme değil, o krize bir müdahale yönetimi olarak çalışmaktadır. Ne delidir ne de ne yaptığını bilmeyen biridir! Tamamen kapitalist modernitenin gerektirdiği politika, duruş ve söylemlerde bulunmaktadır.

Devlet Bahçeli adına Türkgün gazetesinde çıkan yazı, içinde birçok çelişkiyi taşıyordu. Yazının eksenini Özgürlük Hareketini tasfiye etme üzerinedi. Önderlikle ilgili konumu ise tasfiyede rol alma biçiminde ifade edilmekteydi. Bunun kabul edilecek bir yanının olmayacağı açıktır. Böylece grup konuşmasındaki olumlu görülen açıklamaları bu yazı ile birlikte tersi bir durumu yaratmıştır.

sürerse beka sorunuyla karşılaşacağını gördüler. Öte yandan 10 yıldır sürdürdükleri şiddetli savaş içeride de ağır sorunlar ve sarsıntılar yaratmıştı. Bu nedenle Devlet Bahçeli açıkça savaşı durdurma çağrısı yaptı. Rêber Apo da mevcut savaşı durdurularak, savaşı yaratan etmenleri ortadan kaldıracak hukuki ve siyasi adımlar üzerinde durmanın esas alınacağı bir süreç önerdi. AKP-MHP iktidarı Rêber Apo'nun bu yöntem önerisine olumlu yaklaşım gösterince, 27 Şubat 2025 çağrısını yaptı. 2025 çağrısı dikkatli okunduğunda Rêber Apo'nun çözüm projesi ve önerileri net anlaşılır. Bu okunan metin devlet denetimi, dolayısıyla onayından geçen bir metindir.

Kürt Özgürlük Hareketi de bu metindeki çözüm projesine güç vermek için Rêber Apo'nun çağrılarını yerine getirdi. Rêber Apo 27 Şubat'ın yıl dönümünde birinci aşama, yani negatif barış aşamasını bitirdi; ikinci aşama, yani pozitif barış aşamasına geçildi, dedi. Çünkü birinci aşamanın yapılması gerekenler tamamlanmıştı. Rêber Apo kendi statüsünün belirlenmesiyle ikinci aşama olan pozitif barışa geçileceğini söyledi. Artık sadece çatışmanın durması değil, çatışmayı yaratan etkenlerin kaldırılması yönünde adımlar atılması gerekiyordu. Bu temelde demokratik entegrasyonun sağlanması demokratikleşme ve Kürt sorununun çözümü gerçekleştirilecekti.

Bu açıdan Kürt halkı ve Özgürlük Hareketi, Rêber Apo'nun statüsünü gündemleştirdi. PKK 12. Kongresi'nin yıl dönümü olan 5 Mayıs'ta, Hareket Yönetimi bir açıklama yaparak bu konunun çözümünün olmazsa olmaz olduğunu ortaya koydu.

Bahçeli'nin yazısının eksenini Özgürlük Hareketi'ni tasfiye etme üzerinedi

Devlet Bahçeli aynı gün Rêber Apo'nun 'barış süreci ve siyasallaşma koordinatörü' olacağını söyledi. Böylece bir yasayla belirlenmese de, mevcut siyasi irade açık biçimde Rêber Apo'nun muhataplığını ve statüsünü kabul etmiş oldu. Devlet Bahçeli'nin açıklamaları olumlu görülebilir biçimdeydi. Nitekim DEM Parti böyle bir yaklaşım gösterdi. Ancak daha sonra Devlet Bahçeli adına Türkgün gazetesinde çıkan yazı, içinde birçok çelişkiyi taşıyordu. Yazının eksenini Özgürlük Hareketi'ni tasfiye etme üzerinedi. Önderlikle ilgili konumu ise tasfiyede rol alma biçiminde ifade edilmekteydi. Bunun kabul edilecek bir yanının olmayacağı açıktır. Böylece grup konuşmasındaki olumlu görülen açıklamaları, bu yazı ile birlikte tersi bir durumu yaratmıştır. Dolayısıyla çıkarılacağı söylenen yasalar nasıl çıkar, sorularını beraberinde getirmiştir. Zaten daha önce de defalarca ifade edildiği gibi kendilerine göre bazı yasalar çıkaracaklar, sonra 'bu yasalara uyulmuyor' denilerek yeniden saldırıları başlatma durumunun olabileceği belirtilmişti. Buna karşı da düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün olmadığı, demokratik siyasi mücadelenin serbestçe yapılamadığı bu tür yasalarla hiçbir yere varılamayacağı belirtilmişti. Bu açıdan yasaların nasıl çıkacağı da önemli olmaktadır.

Ramazan Bayramı sonrası çıkarılacağı söylenen yasalar neden çıkarılmadı sorusunun cevabı çok arandı. Genel görüş AKP-MHP iktidarı konjonktüre göre tutum belirliyor, ayarlamalar yapıyor yönündedir. Özellikle ABD-İran savaşının sonucuna göre AKP-MHP'nin politika yürüteceği değerlendirilmeleri yapı-

maktadır. Biz de bu değerlendirmeleri esasta doğru bulmaktayız. Çünkü zihniyet değişikliği olmayınca siyasi konjonktüre göre yaklaşım belirlemeleri anlaşılır bir durumdur. Nitekim şimdi de Kurban Bayramı'ndan sonra yasaların çıkacağı belirtilmektedir.

AKP-MHP iktidarının Kürt sorununun çözümünde bir zihniyet değişimi yaşamaması bu süreci esas olarak bir mücadele süreci haline getirmektedir. Devlet, süreci bozmayı ve savaşa başlamayı şu anda kendi çıkarına görmemektedir; Rêber Apo ve Kürt Özgürlük Hareketi de siyasi mücadeleyi daha doğru görmektedir. 1993 yılından bu yana Rêber Apo her fırsatta mücadeleyi siyasi zemin ve hukuki alanda yürütmeyi esas almıştır. Rêber Apo'nun bugünkü politikası ve tavrı 35 yıldır sürdürdüğü bir politika ve mücadele tarzıdır. Eğer hala zihniyet değişimi ve buna dayalı çözüm politikası ortaya konmuyorsa o zaman Türkiye halkının ve Kürt halkının demokratik birikimi ve mücadelesine dayanarak demokratikleşme zeminini güçlendirmek, mücadeleyle demokratikleşme adımları attırmak ve Kürt sorununun çözümünün yolunu açmak bir görev olmaktadır. Zaten Rêber Apo bu tür süreçleri aynı zamanda mücadele süreçleri olarak ele almaktadır.

'Devlet neden adım atmıyor' beklentisi yanlış

Dünyanın hiçbir yerinde demokratik gelişme ve önemli sorunların çözümü mücadelesiz sağlanmamıştır. Bu açıdan devlet neden adım atmıyor, diye söylemek ve böyle bir beklenti içinde olmak çok yanlıştır. Mücadelesizlik, çözümünü istediği şeyleri gerçek anlamda istememektir. İstemler ancak mücadele ile gerçekleşir. Sadece lafla da olmaz. Söz örgütlenme ve eylemle tamamlanmazsa, boş sözlerdir. Hatta yozlaştırıcı ve çürütücü bir etki yapar. Rêber Apo her zaman, demokrasinin dili eylemdir, demiştir. Örgütlenme ve eylem içine girmiyor, böyle bir gücü yok ama şu olsun, bu olsun diyorsa, o sözlerin bir anlamı yoktur. Bu tür sözlerle değer de vermemek gerekir. Sanal medyada konuşuyor, tweet atıyor ve bir iş yaptığını sanıyor! Zaten bunu iş yaptı sanmak eylem ve mücadeleyi zayıflatıyor. Mücadele örgütlenme ile olur. Toplum her bakımdan örgütlemek ve sorunlarını çözmekle olur. Sokaklara, meydanlara çıkmakla olur. Söylenen sözler o zaman değerli olur ve anlamlı hale gelir.

Şu anda Türkiye'de mücadele imkanları var. Devletin açık savaşı içine girmemesi mücadele imkanlarının ortaya çıkması demektir. Mücadele yükselirse iç ve dış siyasi koşullar nedeniyle devlete bazı adımlar attırmak mümkün hale gelir. Böyle bir mücadele perspektifi ve bilinci içinde olmak gerekir.

Örgütlü toplum olmazsa olmazdır!

Mücadelenin gelişmesi ve süreklilişmesi de örgütlü toplumla olur. Örgütlü toplumun geliştirilmediği yerde mücadeleler kesintili olur. Bazı durumlarda halk tepki gösterir ama örgütlü topluma dayanmadığı için eylemler sürekli-

leşmez. Dolayısıyla mücadelenin sürekliliği ancak ve ancak örgütlü demokratik toplumla sağlanır. Örgütlü toplum derken de komün örgütlenmelerini anlamak gerekir. Ancak komüne dayalı örgütlenmeler demokratik toplumu sağlar. Demokratik toplum ancak komünle sağlanır. Toplum zaten komünse ve komünlere dayanıyorsa gerçek anlamda toplumdur. Komünlere dayanmayan toplum gerçek anlamda toplum olamaz. Toplum özünde komünse, o zaman komünün özüne uygun örgütlenme içinde olmak önemlidir.

Komün, işlevsel örgütlenmedir

Örgütlenme komün biçiminde olursa, o örgütlenme zorla ve baskıyla kolay kolay dağıtılamaz. Çünkü komün işlevsel örgütlenmedir. Bizzat yaşamı var etmenin kendisidir. Dolayısıyla toplum sahiplenir. Komün olmayan yaşamlar gerçek anlamda toplumcu değildir. Çeşitli baskı, egemenlik ve sömürü altında olan toplumdur. Bu açıdan komünün tarihsel anlamını kavramak, bu özün bilincine varmak ve tüm yaşamı komün örgütlenmeleriyle anlamlandırmak çok önemlidir. Komüne sıradan bir kavram gibi yaklaşmak, insan olarak kendi gerçekimizi ve var olma biçimimizi anlamamaktır. Zaten insanların kendisine yabancılaşması komüne dayalı toplumun gerçekliğinin var olmaması sonucudur. Komün bilinci ve bu yönlü örgütlü demokratik toplum yaratılmazsa insan yabancılaşmaktan kurtulamaz.

Bu açıdan barış ve demokratik toplum çalışması ve mücadelesi ile komün çalışmasının iç içe ele alınması çok önemli olmaktadır. Barış ve demokratik toplumcu olmak bir örgütlenme seferberliği anlamına gelmektedir. Komün örgütlenme seferberliği sağlanmadan da barış ve demokratik toplumdaki söz etmek çok anlamlı değildir. Çünkü komünlere dayalı örgütlü toplumu geliştirmeden demokratik toplumu gerçekleştiremeyiz. Bunu sağlamadan da pozitif barışı geliştiremeyiz.

Barış sadece Kürtlere dayalı mücadeleye olmaz

Barış ve demokratik toplum projesi ve bu projeyi gerçekleştirme mücadelesi sadece Kürtlere dayalı mücadeleye olmaz. Ulus devlet anlayışıyla verilen mücadelede, Türkiye'deki demokrasi güçlerini bu mücadelenin destekçisi olarak ele alma esastır. Demokratik siyasi mücadele ile çözüm stratejisi esas alındığında, bunu Türkiye demokrasi güçleriyle birlikte gerçekleştirme esas haline gelmiştir. Hala Kürt demokrasi güçleri içinde ulus devlet mücadelesi dönemindeki gibi Türkiye'deki demokrasi güçlerine destekçi düzeyde yaklaşım gösterilmektedir. Bu yanlıştır. Yeni mücadele stratejisini anlamamaktır. Bu da doğru politika ve taktik üretme, dolayısıyla mücadelede etkisiz kalma anlamına gelmektedir.

Rêber Apo, 2014 yılında bu yeni stratejiye göre politika ve taktikler ortaya koydu. Bu açıdan HDK ve HDP projesinin pratikleşmesi için perspektifler sundu. Bu perspektifler sonucu HDP etkili bir siyasi güç haline geldi.

Şimdi tüm Türkiye'yi kapsayan bu siyasi proje daraltılarak bir Kürt partisi haline getirilmek isteniyor. Tabi ki HDP de DEM de Kürtlerin partisidir. Ama sadece bir Kürt partisi değildir. İki arasındaki farkı görmek gerekir. Demokratik Bölgeler Partisi(DBP)'nin misyonu farklıdır. Zaten bir bileşen olarak HDP içinde de yer alıyordu. DEM Parti içinde de yer almaktadır. Eğer DEM Parti, bir Kürt partisi olarak görülür ve böyle ele alınırsa, benimsenen siyasi strateji boşa çıkarılır. Hem farklı bir siyasi strateji izlenecek hem de buna uygun politika ve taktik yaklaşım içinde olunmayacak! Bu, kendini daraltmak ve boşa çıkarmaktır. Öneminden dolayı bundan sonra bu konuyu daha kapsamlı değerlendireceğiz.

Öte yandan demokratik siyasi yollarla Kürt sorununun çözümü stratejisini yürütürken, sadece kendi cephemizden doğru politik, taktik ve ittifaklar politikası yürütmek yetmez. Türkiye'deki demokrasi güçlerinin de en geniş yelpazede bu stratejinin başarısı için konulanması önemlidir. Demokrasi güçlerini sadece DEM Parti içinde toplamak mümkün olmayabilir. Ancak diğer muhalif kesimleri ve demokrasi güçlerini de Kürt sorununun çözümüne katkı ve destek sunarak konuma getirmek ve bu konuda tutmak da önemlidir.

AKP-MHP'nin muhalefeti karşı hale getirmesi çözüme dönük bir sabotajdır

Biz demokratik siyaset, barış ve demokratik toplum projesiyle bir demokratik çözüm projesi ortaya koyarken; AKP-MHP iktidarının muhalefeti karşı hale getirmesi esasında demokratik çözüm politikasına yönelik bir sabotaj olarak görülmelidir. Dünyanın her yerinde sorunların çözümünde en geniş yelpazede destek alınmak istenirken, AKP iktidarı tutumuyla bu sürece destek verenleri de karşı hale getirme politikası yürütmektedir. Şimdiye kadar yürütülen politikalar bu yönlüydü. En son CHP kongresinin iptali, sürece karşı olmayan, hatta belli düzeyde destek veren CHP'yi etkisiz hale getirerek destek veren muhalefeti yok etmeye çalışmaktadır.

Bu duruma haklı olarak DEM Parti karşı çıkmıştır. Çünkü bugün CHP'ye bunu yapanlar DEM Parti'ye, Kürt siyasi hareketine ve sol güçlere neler yapmazlar ki! Nitekim şimdiye kadar Kürt siyasetine yapılmayan da kalmamıştır. Özgür Özel liderliğindeki CHP'ye yönelik bu tutum Türkiye'de demokratik birikime karşı da bir saldırı olmuştur. Zaten Kürtlere yönelik 100 yıldır izlenen bir politika vardır. Bunun hukukla, demokrasiyle, insanlık değerleriyle hiçbir alakası yoktu. Şimdi bu politika ve yaklaşım başka muhalif kesimlere yönelik de uygulanıyor. Tabi ki Kürtler, Kürt demokrasi güçleri buna karşı çıkacaktır. Çünkü bu politika, yol ve yöntem sonunda en fazla da Kürt siyaseti ve halkına yönelecektir. Bu açıdan DEM Parti'nin bu sadece CHP ile ilgili bir durum değildir, demesi çok doğrudur.

AKP-MHP, Kürtlere yönelik politikasını, demokrasi güçlerini buluşturmadan yürütmek istiyor. Bu yaklaşımdan bir çözüm anlayışı tabi ki çıkmaz. Bahçeli'nin basında son çıkan metninde olduğu gibi sadece tasfiye ile yoğunlaşan bir politika gün yüzüne çıkar. Muhalifleri ve demokrasi güçlerini bu sürecin dışında tutma politikası iyi niyetli görülemez. Hayra yorulamaz. Böylece zaman zaman söylenen demokratikleşme söylemi demagojiden başka bir anlam ifade etmez.

Türkiye'de Kürdü inkar etme, kültürel soykırımla Türkleştirme politikası çok derindir. Neredeyse kendilerinin varlığını Kürtlüğün yokluğuna kuran bir zihniyet yaratılmış ve her boyutta bunu yaygınlaştırmışlardır. Türk devlet gerçeği ve bunun tüm kurumlara yansıtılması her zaman göz önüne getirilmelidir. Bu açıdan örgütlenme ve mücadele perspektifi her zaman temel gündemimiz ve doğrultumuz olmalıdır. Varlık mücadelesi veren bir halk olarak her zaman bu duyarlılıkta olmak gerekir. Bu konuda hiçbir zaman gevşememek, duyarsız olmamak önemlidir. Kürt halkının özgür ve demokratik yaşama kavuşana kadar her zaman mücadele eden halk gerçeği konumunda olması zorunludur. Zaten böyle bir halk gerçeği olmadan da özgür ve demokratik yaşama kavuşulamaz.

Komüne sıradan bir kavram gibi yaklaşmak insan olarak kendi gerçekimizi ve var olma biçimimizi anlamamaktır. Zaten insanların kendisine yabancılaşması komüne dayalı toplumun gerçekliğinin var olmaması sonucudur. Komün bilinci ve bu yönlü örgütlü demokratik toplum yaratılmazsa insan yabancılaşmaktan kurtulamaz.

Düşünce ve toplumsallık ilişkisi

“Önder Apo, Kürt toplumunda yaşanan derin anlamsızlık durumundan büyük bir anlam çıkarabilmişse, bu düşünce gücü ile olmuştur. Düşünce gücünün örgütlendirilmesi ve bir stratejiye kavuşturulması Önderlikte “Kürt aklı” olarak ifadeye kavuşur. Bu akıl aynı zamanda toplumsal özgürlüğü kazanmada stratejik bir rol oynayacaktır.”

ERDAL TOLHILDAN

Felsefenin amacı evreni, doğayı ve insanı anlamak ve açıklamaktır. Bu konuda birçok felsefi akımdan söz edilebilir. Ancak hepsinin ortaklaştıkları yön çevremizdeki her şeyi maddi ve maddi olmayan (ruh) şeklinde sınıflandırarak açıklamaktır. Gördüklerimiz, dokunduğumuz madde olanı ifade ederken; düşünce ve fikir gibi dokunamadığımız ve ölçemediğimiz şeyler ise maddi olmayan şeyleri ifade etmektedir.

Bu ayrım felsefede karşımıza madde-ruh ayrımı olarak çıktığı gibi varlık ve düşünce ayrımı olarak da çıkmaktadır. Ruhtan söz edildiğinde düşünce, bilinç ve fikirden söz edildiğini; maddenin söz edildiğinde ise doğadan, dünyadan ve varlıktan söz edildiğini bilmek gerekir. Bunların ne olduğuna dair felsefe alanında çok kapsamlı tartışmalar yapılmaya devam etmektedir. Ancak tartışmalar her defasında madde mi önce gelir, ruh mu? Varlık mı önemlidir, düşünce mi? tarzında bir ikileme takılı kalır. Bunlara verilen cevaplar kendi içlerinde bir tutarlılığı ifade etmeseydi günümüze kadar tartışmalar sürmezdi. Demek ki söylenenlerde ve dayandıkları temellerde bir doğruluk vardır. Yani bir kalemde reddetmek veya bu tartışmaların kategorik olarak tarafı olmak pek yarar sağlamayacaktır.

Ama felsefede bu konuda mutlak bir ayrışmanın yaşandığını görüyoruz. Bir taraf maddenin insan düşüncesinden ibaret olduğunu söylerken; diğer taraf düşüncenin maddenin basit bir yansıması olduğunu söylemektedir. Bu cevabı hala aranan çözümlenememiş bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Sonuçta düşünce, tam anlaşılabilen kavramlardan biri olmaya devam ediyor. Beyinde elektro-kimyasal süreçlerin etkisiyle düşünce üretildiği belirtilmektedir. Ama bir madde gibi somut olarak tarif edilememektedir. Var olduğunu biliyoruz ancak kendisi belli değil.

Önder Apo; ‘biz doğayı zihinsel tasarımlarımız üzerinden tanırız. Bu tasarımlarımız, çevremize dair gözlem ve deneyimlerimizden gelir ve düşünce gücümüze dayanır’ diyerek doğa ve anlam ilişkisinin diyalektik olduğunu belirtmektedir. İkilemlere takılı kalmanın düşünce kapasitemizi daraltacağını vurgulamaktadır. Yine düşünce üzerine düşünmemizin bize anlam derinliği kazandıracağını belirtmektedir.

Anlam arayışı

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en temel özelliklerden biri de anlam arayışı olmaktadır. Diğer varlıklar sadece yaşadıkları anla sınırlıdır. Başka bir ifadeyle sadece kendi anlarını yaşar ve anlamlandırır. İnsanda ise anlam arayışı, kendisi üzerine düşünme durumu süreklidir. Bu durum kendisini ‘ben kimim?’ sorusu ile dışa vurur. Önder Apo, bunun aynı zamanda evrenin de amacı olabileceğini vurgulamıştır. Evren kendisini insan aracılığı ile bilmek ister gibidir. Mikro evren olarak insanın anlam arayışının gelip dayandığı nokta düşüncenin kendi farkına varması ya da ‘bildiğini bilen insan’ gerçekliğidir.

İnsanın düşünen bir varlık olduğu konusunda insanlık bir mesafe olsa da gerçekte var olanın düşünülen nesne mi yoksa onun düşüncesi mi olduğu konusunda tartışmalar bitmiş değildir. Platon asıl gerçekliğin ‘idealar dünyası’ olduğunu söyler. Buna göre nesnelere, idealar dünyasının duyu organlarımız aracılığı ile algıladığımız bir yansımasıdır. Kısaca düşüncenin maddeden önce geldiğini belirtir. Anaksagoras ile başlatılan maddeci düşünürler ise tersini savunur. Onlara göre düşünceler maddenin bir yansımasıdır, önce madde vardır. Bu ikilem karşısında Descartes kendinden bile şüphe etme yöntemini tercih eder. Her şeyin varlığından şüphe ediyorsam kendimin var olup olmadığını da şüphelidir sonucuna ulaşır. Ancak bu şüphe durumu bir düşünceye dayanmaktadır, kendinden de şüphe etmesi gerektiğini ‘düşünüyordum, tarihi yargısına bu şekilde ulaşmıştı; ‘düşünüyorum, öyleyse varım!’ Ulaştığı bu sonuçla Descartes kendi varlığından bile şüphelenecek kadar düşünmekten korkulmaması gerektiğini ortaya koymuştur. Dinsel dogmatizmi aşmış düşünceye özgürlük alanı açmıştır. (Ancak aklı -düşünceyi- özneleştirip diğer her şeyi nesneleştirilen rasyonalizme kapı aralamış olmasını negatif bir yön olarak akıldan tutmak gerekir.)

Descartes’ın rasyonalizmine karşı deneyciler (ampiristler) bilginin deneyimler aracılığı ile elde edildiğini savunmuşlardır. Düşüncelerimizin duyu aracılığı ile algıladıklarımız ve deneyimlerimizle sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Kant ise düşünceye çizilen bu sınırı kabul etmez. Ona göre ‘düşünce deneyimi aşar’ yani akıl yoluyla soyut olanı da sonsuzluğu da kavrayabiliriz. Böylece Descartes’ın düşünce özgürlüğüne açtığı alanı daha da genişletir. Spinoza ise ‘anlamak özgürlüktür’ diyerek düşünce ile özgürlük arasında bir bağ kurar. Spinoza’ya göre insan, duyguların ve tutkuların kölesi olduğunda özgür değildir. Düşünce yoluyla duyu ve tutkuların nedenini anlayabileceğimizi, bu anlamın bizi köleleştirici etkilerden kurtarıp özgürlüğe ulaştıracağını belirtir.

Spinoza’da düşünce anlama, anlam ise özgürlüğe götürür şeklinde özetlenebilecek bir yaklaşım görülür. Spinoza’da düşünce, insanı anlama ulaştırma rolünü oynar. O halde anlamsızlık düşünce gücünün zayıflığı ile ilgilidir. Özgürlük sorunu olan toplumların aynı zamanda derin bir anlamsızlık yaşıyor olmaları da bununla bağlantılıdır. Önder Apo, Kürt toplumunda yaşanan derin anlamsızlık durumundan büyük bir anlam çıkarabilmişse bu yine düşünce gücü ile olmuştur. Düşünce gücünün örgütlendirilmesi ve bir stratejiye kavuşturulması Önderlikte “Kürt aklı” olarak ifadeye kavuşur. Bu akıl aynı zamanda toplumsal özgürlüğü kazanmada stratejik bir rol oynayacaktır. Spinoza ile bir benzerlik kurulabilir; anlamsızlıktan düşünce ile çıkılacak, ulaşılan anlam ile özgürleşilecektir. Ama temel bir fark vardır ki onu da vurgulamak gerekir. Spinoza’nın yaklaşımı bireysellik sınırlarındadır, hem düşünce hem anlam bireyseldir ve özgürlük insan bireyi içindir. Önder Apo’da ise toplumdan ayrı bir birey olmadığı gibi düşünce-anlam ve özgürlük de toplumsallık bağlamında açığa çıkan etik-politik olgulardır.

Hegel ile birlikte düşüncenin insan ile sınırlandırılmayacağı, evrensel bir zekanın varlığı tartışılır olmaya başlamıştır. Daha sonraki dönemlerde ise kuantum fiziği ile atom altı parçacıklarda da bir anlam arayışı olduğu ortaya çıkmıştır. Düşüncenin varlığına ve etkilerine ilişkin yukarıda birkaç örneğini sunduğumuz çok fazla tanımlama ve yorum yapılmıştır. Fakat niteliğine ilişkin kesin bir şey hala söylenemiyor.

Felsefe, insan düşüncesinin kaynaklarına ilişkin bu kadar tartışma yapmışsa da düşüncenin beyin ile ilişkisi ve düşüncenin oluşum mekanizması hakkında yeterince tartışmamıştır. Bilimsel gelişmelerin neticesinde düşüncenin beyinle bağlantılı olduğunu, beyindeki elektro-kimyasal faaliyetlerin sonucunda oluştuğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Düşünce beyinin bir ürünüdür. Ama aralarındaki ilişki tek yönlü değildir. Düşünce de beyin etkilemektedir. O halde düşüncenin mahiyetini kavramak için beyin üzerine yapılan araştırmalara ve yapısına bakmak faydalı olacaktır.

İnsan beyni üzerine yapılan araştırmalar

İnsan beyni diğer organlardan farklı olmakla birlikte onları yönetme işlevini de üstlenmiştir. Bunun yanı sıra duygularımızı, düşüncelerimizi, hayallerimizi belirleyen beynimizin nasıl çalıştığına ilişkin bilgilerimiz yetersizdir. Son yıllarda yapılan araştırmalarla insan beyninin çalışma mekanizması anlaşılmaya başlanmış, gelişmiş teknoloji sayesinde beynin gizemi çözülmeye başlanmıştır. Fakat evrenin sırlı hali gibi beynin gizemi de tamamen çözülemeyecek bir nitelikte olabilir. Hatta çözüldüğünü sandığımız gizemler başka gizemleri görmemizi perdeleyen bir rol de oynayabilir. Tüm bunlara rağmen beynin gizemi üzerine düşünmek, sırlarını çözmeye çalışmak anlamlı ve değerlidir.

Tarihte ilk olarak Sümer ve Mısır yazıtlarında beyin üzerine düşünce ve değerlendirmelere rastlanmaktadır. İnsanların beynin kendisine ve işlevine dönük ilgisinin yazılı kayıtlardan çok öncesine gittiğini tahmin etmek yanlış olmayacaktır. Buna rağmen uzun süre düşüncenin kaynağının beyin değil kalp olduğu değerlendirilmiştir. İyiliğin, kötülüğün, vicdanın hasılı hayatın özünün kalp olduğu düşünülmüştür. Kalp ‘düşüncenin kaynağı’ olmasa da kalp ile ifadeye kavuşturduğumuz duyguların düşüncenin oluşumunda da, düşünce biçimi üzerinde de etkisi vardır. Bu nedenle kalbe atfedilen bu rol tamamen yanlış değildir. Beynin düşünce ile bağı daha sonraki dö-

nemlerde açığa çıkarılmıştır.

Kuran’da bahsi geçen Lokman Hekim olabileceği de düşünülen MÖ. 500’lerde yaşamış Krotonlu Alkmainon algılarımızın ve düşüncenin temel maddesinin beyin olduğunu ileri süren ilk kişidir. Beynin, duyu merkezi olduğunu bulmuştur. Beyni incelediğinde gözlerle ve diğer duyu organları ile arasında bir bağ olduğunu, bu bağın kesilmesi halinde iletişimin kesileceğini tespit etmiştir. Böylece düşüncenin kaynağının kalp değil beyin olduğunu ispatlamıştır. Sonraki yıllarda (MS.150) Roma’da gladyatörlerin hekimi olan Galen de beyne giden sinirleri bulmuştur. Hastalığın ve sağlığın kaynağı olarak gördüğü vücut sıvıları arasındaki dengeyi sağlayan organın beyin olduğunu belirterek, beynin merkezi bir rolünün olduğunu ileri süren ilk kişi olmuştur.

Ortaçağda gelişen dinsel inanışlar insan bedeni üzerindeki araştırmaları yasakladıkları için bu konudaki araştırmalar sekteye uğramıştır. Beyin, tanrının evi; beden ise onun uzantısı olarak görülmüştür. Dinsel düşüncenin etkin olduğu dönemde beyne tanrısallık atfedilmesi beynin gizemi ile doğrudan bağlantılı bir husustur. 18.yüzyılda matematik ve mekanik fiziğindeki gelişmeler sonucunda insan beynine ilişkin yorumlar da farklılaşmıştır. Beyin çarkları ve dişlileri ile tıkır tıkır işleyen bir saate benzetilmiştir. Descartes dinsel inançlarının da etkisiyle beynin salt maddi bir yapı olmadığını, ‘kutsal ruh’un tezahürü olduğu görüşünü ortaya atmıştır. Bu görüş Descartes’ın madde-ruh ayrımı görüşü ile de paralellik arz eder.

Bundan sonraki tüm araştırmalarda da fizik, matematik gibi alanlardaki gelişmeler ile insanların dinsel, felsefi görüşleri beynin işleyişi üzerine yaptıkları değerlendirmelere yansımaktadır. Örneğin elektrik bulunduğu insan beyninin işleyişi elektrik santraline, telefon bulunduğu telefon santraline, bilgisayar bulunduğu onun belleğine benzetilecektir. Günümüzde kuantum fiziğinin etkisiyle beyne ilişkin tariflerde kuantum mekaniğine dair örnekler verilmektedir.

Düşüncenin farkında olan insan bu araştırmalar sonucunda beynin düşünce ile ilişkisi konusunda belli bir mesafe almıştır. Beynin alelade bir organ olmadığı anlaşılmıştır. Beynin merkezi bir rolünün olduğu, bütün bedeni yönettiği konusunda ortaklaşmıştır. Bu ortak yorumlara ulaşılmasının nedenini beyin anatomisine ilişkin yapılan araştırmalar oluşturmaktadır.

18. yüzyılda Luigi Galvani kas ve sinir hücre-

lerinin elektrik ürettiğini bulmuştur. Beynin işleyişindeki elektriksel yönün ortaya çıkarılması açısından bu buluş tarihi önemlidir. Bu buluş aynı zamanda nörofizyolojiye de zemin oluşturacaktır. İnsanın hareketlerindeki yavaşlama, istemsizce ellerin titremesi, ayakları sürüyerek yürüme gibi özellikle yaşlılarda görülen bir hastalık olan Parkinson hastalığını araştıran James Parkinson, beyindeki sinir hücrelerinin ölmesinin bu duruma yol açtığını bulmuştur. Bu buluş beynin çalışma mekanizmasına ilişkin önemli bir katkı sunmuştur. Beyin ile beden arasındaki fiziksel ilişki yani sinir sisteminin rolü böylece anlaşılmuştur.

1848 yılında Amerika'da 'levye vakası' olarak bilinen bir kaza gerçekleşir. Demir yolu işçisi Phineas Gage, levye benzeri ucu sivriltilmiş bir demir çubukla kaya patlatmak için kullandığı patlayıcıyı sıkıştırmak isterken patlama gerçekleşir ve demir çubuk kurşun gibi kafasının bir tarafından girip diğer tarafından çıkar. Bu kazaya rağmen hayatta kalır. Ancak kazadan sonraki 12 yıllık yaşamında arkadaşlarının bile onu tanımakta zorlanacakları kadar kişiliği değişir, davranışları farklılaşır. Bu durum araştırıldığında beyinin sol frontal lobunun parçalandığı görülür. Bu olay beyne ilişkin önceki bilgileri temelden sarsmıştır. Beynin kişilik ve davranışlarla doğrudan ilişkisi olduğu bu vakadan sonra ispatlanmıştır.

Bu araştırmalar insan beyinin tanınması açısından önemli roller oynamışlardır. Beyin ile beden, beyin ile düşünce arasında bir ilişkinin olduğu, beynin yönetimsel bir rol oynadığı bu araştırmalar sayesinde tespit edilmiştir. Ancak bu yönetimsel rolü merkezilikle, tek belirleyici olmakla, hatta beyin her şeydir diğer her uzvumuz ve eylemimiz onun basit bir yansımasıdır sonucuna varmak yanlış olacaktır. O halde beyni biraz daha yakından tanımaya çalışalım.

Beynin yapısı ve işlevi

Primat türleri arasında en büyük beyin hacmine insanın sahip olduğu görülmektedir. Homo Habilis'in beyin hacminin 650 cm³, Homo Erectus'un ise 900 cm³, insanın beyin hacminin 1400 cm³ olduğu belirtilmektedir. Burada görülen bir sonraki türün beyinin biraz daha büyük olması durumu evrimin doğal ve kendiliğinden bir sonucu değildir. Alet yapım kullandıkça, ayakları üzerinde durup elleri serbestleşip görüş açısı geliştikçe, doğayı taklit ettikçe beyin de gelişmiştir. Yani bu büyümenin işlev kazanma ile bağı bulunmamaktadır.

İnsan beyni ortalama olarak 1,5 kg ağırlığındadır. Yapılan araştırmalara göre kalp tarafından pompalanan kanın beşte biri beyinden geçmektedir. Bunun sonucunda vücudun oksijen ve glikoz tüketiminin %20'sini beyin gerçekleştirmektedir. Ortalama vücut ağırlığının %2'si kadar ağırlığı olan beyin oransal olarak on kat daha fazla enerji tüketmektedir.

İnsan beyinin insanın kütlelerine oranı da diğer türlere göre daha yüksektir. Bunun insan beyininin %76'sını oluşturan neokorteksin büyümesi ile ilgisi bulunmaktadır. Neokorteks dil ve bilinç ile ilgili bölümdür. İnsanın diğer türlere göre zihinsel kapasitesinin daha yüksek olması da neokorteksin gelişkinliği ile bağlantılıdır. Demek ki beyin geliştikçe primattan insanlaşmaya doğru evrim süreci de hızlanmıştır. Evrim süreci insana vardığında dil ve bilinç de gelişmiş ve bunlar beyin daha kompleks, ilişkisel ve gelişkin bir hal almasını sağlamıştır. Sulanan tohumun fideye dönüşmesi, daha sonra meyve vermesi gibi toplumsal ilişkiler içinde beyin gelişerek farklı bir yapı kazanmıştır. Tüm bunlar beyin biyolojik gelişimi ile zihinsel gelişiminin birbirini etkilediğini göstermektedir. Burada bahsettiğimiz evrimsel süreçtir yoksa günümüz insanı açısından beyin büyük ve küçük olmasının düşünce ve zeka seviyelerini belirlediği sonucunu çıkarmamak gerekir. Bugün herkes gelişmiş bir neokortekse sahiptir. Düşünce ve zeka seviyeleri beyni kullanabilmeleri ile ilgilidir ki yazımızın içeriğinde bu hususa ayrıca değinmeye çalışacağız.

Beyin kıvrımlı yapıdadır ve bu kıvrımların koruduğu hücreler sayesinde insan parmaklarını hassas bir şekilde kullanabilme yeteneği kazandığı gibi soyutlama yeteneği de kazanabiliyor. Bu iki özelliğin kültürel evrimde çok önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Biyolojik-zihinsel gelişim ilişkisindeki karşılıklılık kuralı burada da geçerlidir. Obsidyen ve mızrağı avucu ile kavrayabilen insan parmaklarını hassas bir şekilde kullanmayı öğrendikçe ok ve yay kullanmayı da öğrenmiştir. Bu insanın avlanma alışkanlıklarından savunma kabiliyetlerine kadar büyük bir kültürel sıçrama yaşa-

masını sağlamıştır. Bu yaşamsal bir durum olduğu için zamanla ilgili hücrelerin özelleşmesi ve korunması gerekliliği ortaya çıkmış olabilir. Böylece beyin kıvrımlı bir yapı kazanarak o hücreleri savunmaya almıştır diyebiliriz.

Beynin dış kısmını kaplayan yapıya korteks denilmektedir. Beynin üçte ikisini oluşturan ve tüm yapılarını kaplayan en gelişmiş kısmıdır. Muhakeme, algılama, hafıza, bilginin işlenmesi, duygusal tepki gibi birçok işlevden sorumludur. Günümüzde insular ve limbik loblar da dahil 6 kısımdan oluştuğu belirtilse de genelde yapısal olarak frontal lob, oksipital lob, parietal lob, temporal lob olmak üzere dört ana lobtan oluştuğu belirtilmektedir. Bu lobların işlevlerini kısaca şöyle belirtebiliriz:

Frontal lob: En büyük lob olup algılama ve kişilik oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Motor işlevler (kas ve hareket), yüksek mertebeye beyin işlevleri, planlama, muhakeme, karar verme, dürtü kontrolü, duygu ve ödül kontrolü, istemli hareket koordinasyonu, dikkat düzenlenmesi ve odaklanma gibi işlevlerle ilgilidir.

Oksipital lob: Ana loblardan biri olup korteksin arka kısmında yer almaktadır. Görsel işlevler ve renk algılama ile ilgili bölümdür. Arka kısımda olması onu kısmen korunaklı kılsa da darbe aldığına göre görme bozuklukları ve renkleri algılamada sorun yaşanmaktadır.

Parietal lob: İki temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan biri, duyularımız aracılığı ile beyne ulaşan bilgiyi bütünleştirerek algılamamızı sağlama rolü iken, diğeri çevremizi bütünlüklü algılama rolüdür. Acı, dokunma, ağrı, konuşma, görsel algılama, bilginin işlenmesi gibi işlevlerin yanı sıra yön belirleme ve mekan algımızı bu lob sağlamaktadır.

Temporal lob: Duygusal hafıza ve duygusal tepkilerin oluşumunda önemli rolü olan amigdala, hafızanın oluşumunda rolü olan hipokampus gibi önemli bölgeler bu lobta yer alır. Özellikle duyguların şekillenmesinde, işitmede, dil ve konuşma becerilerinin gelişiminde ve hafıza işlemlerinde önemli rol oynamaktadır.

İnsular lob: Bu lob dışarıdan görülememekte ancak frontal ve parietal loblar kaldırıldıktan sonra görülebilmektedir. Bu konumundan dolayı geçmişte korteksin bir bileşeni olarak değerlendirilmemiştir. Tat almada rol oynasa da esas olarak istemsiz yapılan hareketler ile organların çalışmalarını kontrol etmektedir. Kalp atışı, nefes alışverişi, dış salgıların salgılanması ve düz kasların çalışması gibi işlevleri üstlenmektedir.

Limbik lob: Geçmişte diğer loblara ait olduğu düşünülen bazı bölümlerden oluşan yay şeklindeki bir lobtur. Bu nedenle frontal, parietal, temporal lobların yüklendikleri işlevlerin bazılarını bu lob da yerine getirmektedir. Uzun süreli bellek, koku alma, davranışsal özelliklerin oluşmasında rol aldığı düşünülmektedir.

Bu araştırmalardan da anlıyoruz ki görünemeyen şeyleri araştırmaya devam ettikçe beyne ilişkin kavrayışımız da gelişmektedir. Yüzeyleki loblar yeterli görmeyip derine indikçe insular lob bulunabilmiştir. Limbik lobun keşfi ise beyin loblarının da ilişkisel ve organizasyonel bir özellikte olduğunu anlamamızı sağlamıştır. Araştırmalar durdurulsaydı koku alma ile hafızanın farklı lobların işi olduğu ve birbirleriyle ilişkilerinin olmadığı sonucuna varacaktık. Oysa beyne dair tek araştırması bile olmayan her insan kokunun hafıza ile ilişkisini bilir. Taze ekmek kokusunun çocukluğuna götürmediği kimse var mıdır? Nergis kokusu her gerillada bir anıyı canlandırmaz mı? Yaşam deneyimlerimizden bildiğimiz hafıza-koku ilişkisinin beyinde ilişkisel bir rolü olan limbik lobda sağlandığını araştırmalarla da öğrenmiş oluyoruz.

İnsan beyni sağ ve sol lob olarak da sınıflandırılmaktadır. Belirttiğimiz bu loblar beyinin her iki (sağ-sol) tarafında da bulunmaktadır. Sol lobun daha çok analitik yönü öne çıkmaktadır. Hesaplama ve matematikle ilgili karmaşık ve işlemcidir. Detayları gören, ayrıntıcı ve çözümleyici özellikleri olduğundan esneklik kabiliyetine sahiptir. Sağ lob ise bütünlükçü, resmin geneliyle uğraşan yapıdadır. Bu yüzden daha katı yapıdadır. Müziğe ve ritme daha duyarlıdır.

Beynin iki lobunu birbirinden ayırmak mümkün değildir. Beyin iki lobun koordineli çalışmasından oluşur. Bir lobun gelişmesi yaşamın bütünlüğünü de bozacaktır. Örneğin uyarılıkla birlikte analitik zeka hem daha çok gelişmiş hem de özellikle analitik zekaya daha çok öncelik verilmiştir. Duygusal zekadan kopuk gelişen bu analitik zeka doğadan kopuşu, yaşamın parçalanmasını beraberinde getirmiştir. İnsan beyindeki herhangi bir lobun bu şekilde tek yönlü çalışması da benzer sonuçlar doğu-

racaktır. Beynimizde böyle tek yönlü bir çalışma mekanı olmamasına rağmen bizim beynimizi bütünlüklü işlevselleştiremememe sorunumuzun olduğu belirtilebilir. Resmin geneline takılıp ayrıntıyı görememek, olaylara takılıp süreçleri okuyamamak, her şeyi hesaplayıp yaşamın inceliklerini hissedememek beyin işleyişindeki bir sorun değil, bizim sağ ve sol lobumuzu birlikte işletememe sorunumuzdur.

Düşünce ve beyin ilişkisi

Beyin hücreleri bilgiyi elektriksel olarak aktarır. Beyin hücrelerinin özelleşmiş bölümleri bilgiyi algılar, kimyasal uyaranlar aracılığı ile hareketlenerek diğer sinire ulaştırır. Beyin hücrelerinde gerçekleşen elektriksel işlemi sarkaca benzebiliriz. Ortadaki sarkacın sabit olduğu ucu küre şeklindeki üç sarkaç düşünelim. Bu sarkaçlardan biri salınıp ortadakinin çarptığında ortadaki aldığı enerjiyi olduğu gibi diğerine aktarmakta ve onun salınmasını sağlamaktadır. Beyin hücrelerinde bu rolü dendritler, sinapslar

ve aksonlar oynamaktadır. Heyecan, mutluluk, adrenalin, gerginlik gibi durumlar bu elektriksel sinyallerin taşınma şiddetini etkilemektedir. Bundan da anlıyoruz ki duygular düşünce oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Duygulu olanın düşünceli olması gerçekliği kaynağını buradan almaktadır.

Örneğin öfkelendiğimizde daha hızlı bir elektriksel aktarım gerçekleşmektedir. Dendritler en uygun dendrit ile ilişki kurmak yerine en hızlı ilişki kurabildiği ile bağ kurmaktadır. Yani ilişkisellik ve bağ kurma yeteneğinde bir değişme olmamakla birlikte elektriksel şiddetten kaynaklı kararlaşmanın hız kazandığı ve olasılıkların azaldığı bir süreç yaşanmaktadır. Böylece çok yönlü, kapsayıcı bir karar yerine hızlı ve az düşünülmüş bir karar alınabilmektedir. 'Aşırı duygusal olduğunuzda erken karara varmayı' denilmesinin fiziksel nedeni bu olmaktadır. Benzer şekilde düşünceli olan da duygulu olur. İyi düşünen, kapsayıcı ve çok yönlü bakabilen biri daha anlayışlı, daha kavrayışlı olacaktır. Karşıdakini daha iyi anlayacaktır. Birini anlamak, önyargılardan sıyrılıp onu hissetmektir. Kızıl derililerin dediği gibi onu sevmektir. Demek ki düşünce ve duygu birbirinden tamamen koparılabilmektedir.

Düşünce ile duygu arasında böylesi bir ilişki olsa da düşüncenin fiziksel ve biyolojik zemini beyindir. Düşünce beyin elektrokimyasal aktivitesinin bir ürünü olarak ortaya çıkar. Örneğin bir sorunu çözmeye çalışırken beyin hücreleri arasındaki iletişimi artırır. Beynin ilgili bölgeleri daha aktif hale gelir. Böylece düşünce ortaya çıkar. Her düşünce, kendisinin oluşumunda rol oynayan dendrit, sinaps gibi beyin hücrelerinin güçlenmesini de sağlamaktadır. Beyin ile düşünce karşılıklı birbirini etkileyen, birbirinden ayrılmaz bir ilişkiye sahiptirler. Beyin düşüncenin doğusunda rol oynarken, düşünce beyin gelişimini sağlar. Bu ilişkisellik gündelik dilimizde 'beyin jimnastiği', 'beyin kaslarını güçlendirmek' şeklinde yansımasını bulur. Bu ifadeler de düşündükçe beyin geliştirdiği, gelişen beyin düşüncece derinleşme, pratiklik gibi ek nitelikler sağladığını anlatmaktadır.

Nörobilim sayesinde düşünce oluşumu esnasında beyin hangi bölümlerinin aktifleştiklerini bilebiliyoruz. Beyin kendi içinde müthiş

bir organizasyonel yapıdır. Düşünce beyin farklı bölgelerinin eşgüdümlü çalışmasıyla ortaya çıkar. Duyularımız aracılığı ile elde ettiğimiz bilgileri algılama, alınan bilgiyi analiz edip değerlendirme, gerektiğinde hafızaya alma gerektiğinde geri çağırma, bunlara karar verme ve yeni fikirler üretme gibi süreçler beyin farklı bölgelerinin eşgüdümlü çalışması ile mümkün olmaktadır. Başka bir ifadeyle beyin hücreleri birlikte ve örgütlü hareket ettikleri oranda düşünce oluşur.

Düşüncenin örgütlülük üzerindeki etkisi

İnsan beyinde milyarlarca nöron, trilyonları bulan hücre bulunmaktadır. En karmaşık ama en organize ve senkronize hücre dizilişi insan beyinde bulunmaktadır. Düşünce oluşumu anında bu hücreler anlık sürelerde birbirleri ile iletişime geçip bağ kurmaktadır. İnsan yoğunlaşma zamanlarında bu hücrelerin enerjisini arttırdığından potansiyelleri yükselip, bağ kurma kabiliyetleri artmaktadır. Yoğunlaşma zayıfla-

“

Mükemmel işleyen bir beynimiz de olsa birinci doğa olmadan yaşayamayız. Yapay zeka ile aramızda çok büyük farklar var ama en esaslı farklılığımız da buradan gelmektedir; insan ekolojik bir varlıktır. Beyinsel gelişim insanı doğadan koparıyorsa insanlaşmadan da koparıyordur. Düşüncedeki gelişim ekolojik temelde olduğunda insanlaşma sürecini de olumlu etkileyecektir.

”

dığında ise hücreler arasındaki bağlar zayıflayıp kesintiye uğramaktadır. İlişki kuran hücreler canlı kalabilirken diğer hücreler kendi üzerlerine çöküp ölmektedir. Her an insan beyinde milyonlarca hücre doğarken milyonlarca da ölmektedir. Düşüncenin hücre dizilimi ile olan bu ilişki nörobilim tarafından görüntülenebilmekte, haritaları çıkarılmaktadır. Fakat düşüncenin kendisinin tarifi tam yapılamamaktadır. Bu konuda Önder Apo şöyle bir perspektifle

yaklaşmaktadır; "halen düşünce ne olduğuna dair bir tanımlama yok. Sadece, "düşünüyorum, öyleyse varım" diyor. Varlığını düşünmeye dayandırıyor. Yani varlık düşünceyi gerekli kılıyor. O halde parçacıya dayalı izahı gözden geçirmek gerekiyor. En önemlisi de organizasyonel anlatıma giderek buna yüksek değer biçilmesi gerekir. Ben bunu şöyle formüle ediyorum; "ne kadar örgütlüysen, o kadar varsın."

Önder Apo'nun bu perspektifi bizi sosyolojik düşünmeye zorlar. Düşüncenin sadece beyin içinde gelişen bir fiziksel olay olmadığına yönelik yoğunlaşmamızı sağlar. Evet, beyin içinde böyle fiziksel bir süreç vardır fakat düşüncenin hangi yönde geliştiğini bu fiziksel olay belirlememektedir. Yani iyi düşünce için de kötü düşünce için de aynı fiziksel süreç işlemektedir. O halde düşüncenin iyi veya kötü olmasını sağlayan nedir? Katı veya esnek olmasını, kucaklayıcı veya kaçırıcı olmasını, mekanik veya duygulu olmasını sağlayan nedir? Hangi hücrelerin anlık sürelerde ilişkilenecek bağ kuracağını toplumsallık içinde biz belirliyoruz. Dahası kendimizi ne kadar örgütlü kılarırsak düşüncelerimizi de etkili hale getiriyor, etkiliyor.

Beyin işlevselliğini nasıl kazanır?

Beyin korteksindeki hücrelerin düşünceye dönüşmek yani bilinç seviyesine çıkmak için muazzam bir mücadele verdikleri tespit edilen diğer bir husustur. Düşünce oluşmadan önce çok fazla fikri, potansiyel olarak taşıyoruz. Bunlardan sadece bilinç seviyesine çıkanları oluşan düşünceler olarak takip edebiliyoruz. Beyinde yaşanan bu süreci bir ölüm-kalım mücadelesi olarak tarif etmek de mümkündür. Örgütlülük hususu bu nedenle hücreler için hayati önemdedir. Hangi hücrelerin düşünce oluşumuna katılacağını belirleyen etkenler de bulunmaktadır. Beynin diğer noktalarından gelen sinyaller bir etkendir. Odaklandığımızda bu sinyalleri kesmiş oluruz ve farklı fikirlerin düşünce oluşumuna katılmasını engelleriz. Böylece düşüncelerimizi daha sade hale getiririz. Başka bir etken ise kimyasal uyaranların düşünce oluşumuna katılımıdır. Bu kimyasallar heyecan, korku, panik, aşırı sevinç vb. durumlarda daha fazla aktifleşirler. Halk arasında 'aklıselim' denilen duygu ve düşünce düzeyine ulaşmak doğru kararlaşma ve doğru düşünceler için gereklidir. Düşünceyi örgütlerken en önemli etken ise genel düşünce yapımız olmaktadır. Bakış açımız, dünya görüşümüz hangi hücrelerin düşünce oluşumuna katılacağına etki etmektedir.

Açıkça görüldüğü gibi genel yaşamdan kopuk bir beyin işlevi yoktur. Beyin kendi kendine düşünce üreten, istediği düşünceyi algımıza sunan bir organ değildir. Ona işlevselliğini yaşam içinde biz kazandırıyoruz. On işle aynı anda uğraştığımızda beyin hücrelerinin iyi organize olamamalarına neden oluyoruz. Bu da sağlıklı düşünce ve kararlar almayı etkiliyor. Bütün dikkatimizi bir konuya verdiğimizde beyin hücreleri öyle bir organize oluyor ki pratik olarak konu üzerine düşünmeyi bıraksak bile bilinçaltında beynimiz o konu ile ilgilenmeye devam ediyor. Newton'ın başına elma düştüğünde yer çekimini buldu diyebilmesi işte bununla ilgilidir. Benzer bir durum sezgilerimiz açısından da geçerlidir. Önder Apo'daki güçlü sezgiler, yoğunlaşma derinliği ve düşüncelerin örgütlenmesiyle ilgilidir.

Beyindeki enerji akışı diğer her maddedeki akış ile aynı özelliktedir. Bu enerji akışı itme-çekme kuvvetinde olduğu gibi sürekli diyalektik bir tarzda işler. Bir insan ne kadar çok kişi ile iletişim içinde olursa, ne kadar çok çevre ile etkileşimde olursa beynini kullanma kapasitesi o kadar çok artar. Beynin kapasitesi tamamen onu kullanmayla ilgili bir durumdur. Toplumsallaşma ile birlikte insan beyninin kapasitesinin artması da bu enerji akışı ile ilgilidir. Daha fazla insanla daha karmaşık ve çok boyutlu ilişkilerin kurulması beyin kapasitesini artırmıştır. Fakat günümüzde yapay zeka, sanal teknolojiler, hazır bilgiler ve eğitim sistemlerindeki ezberci yaklaşımlar bu enerji akışını statik hale getirmektedir. Bir insanın tüm ömrünce ulaşamayacağı kadar kişiye, mekana ve bilgiye bir anda ulaşabilmeyi sağlayan bu teknolojiler enerji kullanarak 'kafa yorma' ihtiyacı oluşturmadığı için beyin kapasitesini geliştirmemektedir. Hatta tersten zayıflatmaktadır.

Düşünce beyne mi aittir?

Sonuç olarak düşünce ile beyin ilişkisini anlamaya çalışırken birkaç hususa dikkat etmek gerekmektedir. Düşünce olayının beyinde ger-

çekleşiyor olması düşünceyi beyne ait kılmaz. Eğer düşünce beyne ait olsaydı tüm insanlar ortalama aynı büyüklükte ve aynı fiziksel özellikleri olan beyne sahip oldukları için düşüncelerinin de aynı olması gerekirdi. Oysa düşüncelerimiz mekandan, zamandan, ilişkilerden, kültürden etkilenmektedir ve farklı farklıdır. Ancak bu kadar farklı düşüncelerimiz olsa da düşünceler herkeste beyinde oluşmaktadır.

Yine konuyu anlamaya çalışırken başvurduğumuz örneklerde düşüncelerimizden ayrı bir gerçekleşmemiz varmış gibi bir sonuç da çıkarılmamalıdır. Hatta beyin ve düşünce bir tarafta, onu etkileyen ve ondan etkilenen yaşamımız bir tarafta gibi algılayıp bunların eşgüdümünde, birbirini tamamlayan tarzda, ayrıştırılmayacağını düşünmek de doğru olacaktır. Bu bizi yazının başında belirttiğimiz varlık ayrı düşünce ayrı gibi bir ikileme tekrar götürcektir.

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde düşünceyi şekillendiren en temel hususlar doğayla kurulan ilişki ve hayatta kalma mücadelesi olmuştur. Hakim olan düşünce yaşamını sürdürmek için gerekli olan avlanma stratejileri, doğru bitkiyi seçme becerileri, mevsim döngüleri gibi pratik düşüncelerdir. Mimetik bilinç ile birlikte sonraki dönemlerde mitlerle, sembollerle düşünme ve yaşamı anlamlandırma çabası gelişti. Dini düşünce evreni bütünlük içinde anlamaya sevk ederken düşüncenin kalıplaştırılıp durdurulmasına da sebep olmuştur. Daha sonraki zamanlarda soyut ve kavramsal düşünme ile felsefe ortaya çıkmış ve düşünce daha sistematik bir hal almıştır. Bilimsel düşünce ile birlikte akıl öne çıksa da deney ve gözleme öncelik verilmesini savunan görüşler de açığa çıkmıştır. Günümüze doğru eleştirel düşünce gelişmiştir. Bugün ise düşüncenin simüle edildiği yapay zeka gibi daha karmaşık bir durumla karşı karşıyayız. Kısacası kesin çizgilerle birbirinden ayıramayacağımız bu dönemlerde düşünce esnek yapısından kaynaklı tarihsel bir evrim geçirmiştir.

İnsanda beynin gelişimi, düşünce ve anlamlı yaşam arayışı doğa ile bütünlük içinde yaşamıyla ilgilidir. İnsandaki bu gelişme düzeyine bakarak onu doğadan farklı, özel bir varlık olarak tanımlamak doğru olmayacaktır. Mükemmel işleyen bir beynimiz de olsa birinci doğa olmadan yaşayamayız. Yapay zeka ile aramızda çok büyük farklar var ama en esaslı farklılığımız da buradan gelmektedir; insan ekolojik bir varlıktır. Beyinsel gelişim insanı doğadan koparıyorsa insanlaşmadan da koparıyor. Düşüncedeki gelişim ekolojik temelde olduğunda insanlaşma sürecini de olumlu etkileyecektir.

İnsan ile diğer türler arasındaki fark

İnsanlaşmak aynı zamanda toplumsallaşmak demektir. İnsan beyni, düşünce gücü ve anlam üretme kapasitesi doğal evrim sürecinde insanın toplumsallaşması için gelişmiştir. Toplumsallaşamayan insan yaşayamayacaktır. Beynin ve düşüncenin gelişimi bu açıdan evrim sürecinde yaşamsal bir önemdedir. Düşünce kendiliğinden gelişmemiştir, doğa ile birlikte yaşayabilmek ve hayatta kalmak için gelişmiştir.

Doğal evrim ve düşünce kapasitesinin gelişimine dair Demokratik Komünal Toplum Manifestosu'nda şu belirlemelere yer verilmektedir: "İnsanlaşmayı mümkün kılan şey soyutlama yapabilen analitik beynidir. İnsanlaşma veya toplumsallaşma analitik beynin ürettiği anlam üzerinden varlık kazanır. Dikkat edelim, doğa canlı bir oluşturma, diyalektik bir yaratımla sürekli yenilenen, çeşitlenen bir nitelik arz eder. Ki bu akış insanın biyolojik evrimine ve beyin yapısının şekillenmesine kadar varır. Bu evrimin ürünü olan insan doğaya dönerek, onun diyalektiğini inceleyerek kendisini tanımaya, anlamlandırmaya çalışır. O halde insanı, doğanın kendi üzerine düşünme hali olarak tanımlayamaz mıyız?"

İnsan ile diğer türler arasındaki temel fark düşünce konusunda ortaya çıkmaktadır. İnsan simgesel düşünme kapasitesine ulaşmış bir varlıktır. Diğer canlılarda bu simgesellik yoktur. O nedenle diğer canlılarda kültür gelişmez. Çünkü kültürü yaratan simgesellik olmaktadır. İnsan ev yapar, sanatsal yaratımlarda bulunur, soyut ve kavramlarla düşünür, bunlar simgesel düşüncenin sonucudur. Farklılık da düşüncenin varlığı sayesinde gelişmektedir.

İnsanın toplumsallaşma aşamasına geçiş belli bir zeka düzeyi gerektirmiştir. Beyin bu ihtiyaç temelinde evrimleşme göstermiştir. Ama aynı düzeyde toplumsallık da zeka düzeyinin gelişiminde doğrudan etkide bulunmuştur. Toplumsallaşma ile birlikte özellikle de simgesel

“

Günümüzde yapay zeka, sanal teknolojiler, hazır bilgiler ve eğitim sistemlerindeki ezberci yaklaşımlar bu enerji akışını statik hale getirmektedir. Bir insanın tüm ömrünce ulaşamayacağı kadar kişiye, mekana ve bilgiye bir anda ulaşabilmeyi sağlayan bu teknolojiler enerji kullanarak 'kafa yorma' ihtiyacı oluşturmadığı için beyin kapasitesini geliştirmemektedir. Hatta tersten zayıflatmaktadır...

”

dilin gelişmesiyle insan düşüncesinde devrimsel gelişmeler yaşanmıştır. Toplumsallaşan insan beyin kapasitesini yükseltmiştir.

Düşüncenin (zeka veya zihniyet olarak da okumak mümkündür. Çünkü bunlar düşüncenin formlarıdır) toplumsallıktaki bahsettiğimiz bu rolü onun esnek yapılı olmasından kaynaklanmaktadır. Esnek yapı aynı zamanda onu olumlu veya olumsuz şekillendirmeye de açık tutmaktadır. Önder Apo; "zihnimizin temel bir özelliği; zihniyet esnekliğimizin geniş bir doğru algılamalar kümesi kadar, yanlış algılamalara da açık bir yapı sergilemesidir. Bu özellik temelinde esneklik, baskı ve duygu anında her an saptırılabilir... Binlerce yıldır insan zihni üzerinde baskı kuran hiyerarşik ve devlet düzenlemeleri muazzam etkiler yaratmışlar, adeta kendilerine göre bir zihniyet yapısı inşa etmişlerdir. Ödüllerle de zihnin çokça avlandığı iyi bilinen özelliklerindedir. Buna rağmen direnme özelliğine de sahip zihniyet yapımız, doğru yolu tutturmada ve büyük hakikatlere ulaşmada eşsiz özellikler sergilemektedir. Büyük insanların bu vasıflarında bağımsız zihninlerin rolü belirleyicidir" demektedir.

Beynimiz gibi muhteşem bir organı en iyi kullanmanın yolu iktidarcı, devletli ve cinsiyetçi uygarlığın zihniyetlere vurduğu prangaları ve düşünce kalıplarını kırmaktan geçmektedir. Bu kalıpların yarattığı donma hali aşılıp zihin gerçek esnekliğine kavuşabilirdi ancak beynin kullanımı arttırılabilir. Bunun için insanın toplumsallığı güçlendirmesi yani içinde yaşadığı ortamıyla, çevresiyle, doğayla ilişkilerini geliştirmesi gerekir. Çünkü ne kadar toplumsallaşma sağlanırsa o kadar düşünce kapasitesi artar. Toplumsallığın bu gücünün farkına varan beyin aynı zamanda özgürlüğe de en yakın beyindir diyebiliriz. Beyin ya da düşünce toplumsallaştıkça gelişir ve özgürleşir. Bu niteliğinden dolayı beyin alıştırmalarla, egzersizlerle, bulmacalarla değil doğrudan toplumun içinde gelişir.

Sonuç

Tarih boyunca mahiyetine ilişkin bu kadar felsefi yorumun ve bilimsel çalışmanın yapıldığı düşünceyi şimdi tanımlamak daha uygun olacaktır. Düşüncenin ne olduğuna dair tartışmalar kadar nasıl oluştuğuna dair görüşler de zengin bir içeriğe sahiptir. Çünkü hem düşünce gelişip farklı bir içerik kazanmakta hem de insanın anlama kapasitesi değişmektedir. Ayrıca ne birinci doğadan ne toplumsal doğadan ayrı bir düşünce vardır. Bunlarla olan ilişkisi tam anlaşılmadan düşünceyi salt bireye ait görüp onu da beyinle olan bir madde-ruh ikilemi içinde anlamak bizi yanlış sonuçlara götürecektir.

Düşüncenin farklı tanımları yapılmaktadır. Buna göre düşünce, insanın zihninde oluşan fikir, tasarım, kanaat ve anlam üretme sürecidir. Başka bir tanıma göre; aklın çalışmasıdır. Fikirler

ve kavramlar üzerine kurulu soyut düşünce ve deneyim ve gözleme dayalı somut düşünce şeklinde ikiye ayırdığımız düşünce; bir şeyi anlama, olayları yorumlama, bir konuda karar verme, hayal kurma, plan yapma gibi zihinsel faaliyetlerin tamamıdır. Yarın ne yapacağını planlamak bir düşüncedir. Yaptığının doğru mu yanlış mı olduğuna karar vermek bir düşüncedir. Yani algılarımız aracılığıyla aldığımız bilgiyi işleme, değerlendirme ve anlamlandırma sürecidir.

Düşünce gündelik yaşam içinde çeşitli biçimlerde açığa çıkmaktadır. Bilgileri, kavramları inceleyip aralarındaki bağı yorumlayarak bir sonuca ulaşma yoluyla yani zeka ve içgüdüyle birlikte düşünmenin sonucunda olağan ve normal olanın dışındakini hemen fark etme ve kavrama durumuna 'zeka' denilmektedir. Sorunu tespit etme, kavramsal düzeyde onu tarif etme ve çözüm yollarını geliştirme şeklindeki stratejik düşünme 'akıl' olarak tarif edilmektedir. Ruhsal algılama yoluyla yani zeka ve içgüdüyle birlikte kullanarak düşünmeye 'sezgi' denilmektedir. Bir de hiçbir sınır tanımadan ve şarta bağlanmadan düşünmek demek olan 'hayallerimiz' vardır. Tüm bu zihinsel faaliyetlerin sonucunda açığa çıkan ürünlere düşünce denilmektedir. Yani düşünme, zeka, akıl, sezgi ve hayal olarak tarif ettiğimiz her şey birer düşüncedir, düşüncenin formlarıdır.

Düşünce insanı nasıl etkilemektedir?

Düşünceye dair bir tarif yapmak amacıyla kısaca bunları belirtsek de düşünce ile düşüncenin sahibi arasındaki ilişkiye bir açıklık getirmiş olmuyoruz. O halde düşünce insanı nasıl etkilemektedir? Düşüncenin bu özelliklerinin farkına varan bir insan için öncelikle düşüncenin düşünceyi etkilediği hakikati açığa çıkmaktadır. Düşünce benliğimizden karakterimize, çevremizden sağlığınıza, hayattaki amaç ve başarılarınıza kadar hemen her şeyimizi etkilemektedir.

Doğada, toplumda ve insanda hiçbir şey kendi başına var olmaz. İlişkililiğin oluşturduğu bir bağlamın içinde sürekli bir etkileşim içindeyiz. Birbirimizde iz bırakmakta, birbirimizin izini taşımaktayız. Bu var oluş tarzımız nedeniyle sürekli birbirimize dokunmakta ve değiştirip dönüştürmekteyiz. Duygu ve düşüncelerimiz de bu ilişkiler içinde şekillenmektedirler. Düşünceler düşüncelerle ilişki kurarak gelişmektedir. Bize bırakılan deneyim ve tecrübeler kadar karşıt fikirler de düşüncelerimizi etkilemektedir.

Bu nedenle her şeyden bağımsız, sadece beynimizin ürünü olan bir düşünceden bahsedemeyiz. 'Benim düşüncem' demek bile esasında sadece bir soyutlamadır. O nedenle düşüncelerimizi mutlaklaştırmamak, karşılaştırmamak, tutuculaştırmamak yaşamın doğası gereğidir. Böyle yapmak bu yaşam ve doğadan kopmak anlamına gelir ki bizi zihinsel parçalanmışlığa, doğadan yabancılaşmaya götürecektir.

Bir bakıma düşünmek başkalarının gittiği yolları bulabilmek o yollardan yürüyebilmektir. Ama o yolların ulaşmadığı adresler karşımıza çıktığında oraya gidecek yolları bulmak için 'kafa yormak'tır. Adres bulunduğunda da o düşüncenin sadece kendine ait olmadığını unutmamaktır.

Düşüncelerimiz sadece bize ait değildir ama düşünceler insanın karakterini belirler. İnsan düşüncelerinin sahibi olarak karakterini şekillendirme gücüne de sahiptir. Yani düşünen insan için belirlenmiş, mutlaklaşmış koşullar yoktur. Düşünce kapasitesini yükselterek -ki bu toplumsallık içinde mümkündür- kendi koşullarını değiştirebilir. Düşüncelerimizin kontrolü elimizde olduğundan onları yerinde ve zamanında kullanmak elimizdedir. Çözüm olacak düşünceleri bulmak da tamamen kişinin kendi iradesi dahilindedir.

Bu açıdan bulunduğumuz ortamlardaki sorunlar karşısında çözüm gücüne dönüşemeyen kendi düşüncelerimizi sorgulamak daha doğru bir yaklaşım olmaktadır. Çünkü doğru düşünceler kötü ortamlar yaratmazlar. Şikayet edilen ortamı değiştirmenin, yaşamı her açıdan sağlıklı kılmının doğru yöntemi, düşünme tarzını değiştirmektir.

Tini belli kendi belirsiz olsa da, bir fotoğrafını çekip resmedemiyor olsak da düşünce yaşamımızı şekillendirmeye devam ediyor. Önemli olan yaşamdan kopuk düşüncelerin ardından savrulmadan, düşünmeyi unutmadan, bir durup düşünmek, 'kafa yormak' ve pratikleşme düzeyimizi düşünceden koparma tehlikesine düşmemektir.

Bir öğrenme biçimi olarak: MİMETİK BİLİNÇ

“

İnsanlar, doğadaki en zayıf canlılar olmalarını toplumsallıkları ile aşarlar fakat bununla beraber çevrelerinde gördüklerini taklit ederek doğaya uyum sağlarlar. Örneğin pençeleri yoktur ama aslan pençesine benzeyen alet yapar, kanatları yoktur uçamaz ama uçak yapar, denizin üzerinden süzülemez ama gemi yapar vb. varlığını sürdürebilmek için doğaya uyum sağlamaya çalışır. Bunları yaparken çevresinde gördüklerini hayal dünyasında canlandırarak gerçekleştirir.

”

SINAN ŞAHİN

“Mimetik zihniyet, duygusal zihniyete en yakın zihniyettir veya duygusal zihniyetten önceki zihniyettir. Gündürlükte ilkel bir zihin oluyor. Yani hayvanlarda geçerli olan bu. Açlığı gidermek, üremeyi gerçekleştirmek için gerekli ilkel zihniyet de diyoruz buna. Bunun diğer bir ifadesi taklit oluyor. Hayvanlar ancak taklit öğrenir. Taklidin dışında bir öğrenme imkânları yok. İnsan nihayetinde gelişmiş bir hayvan olduğu için taklit yeteneği çok güçlüdür. Analar taklit yoluyla çocuğa ilk kelimeleri öğretir.[1]”

“Literatürde yeri olsa da bunun bildiğimiz manada bir düşünce halini ifade ettiğini söylemek zordur. Önemi, insanlaşma sürecine geçişin aklını ifade etmesinden ileri gelir. Mimetik akıl, gündürlükteki akıldır, ilkel akıldır, dürtüselidir. Açlık, korunma, üreme gibi tüm hayvanlarda bulunan asli yaşam itkilerine göre işler. Bu zihin deneyimseldir. Ama basit bir deneyimsellik bu. Temel yöntemi taklittir, taklide dayalı öğrenmedir. Sadece gördüğünü, gördüğü kadar algılar ve taklit etmek üzere hafızaya alır. Bu, insanların henüz hayvan türünden bütünüyle ayrılmadığı zamanın akıldır. Mimetik akıl ilkel ama yok olmaz.[2]”

“Mimetik bilinç; taklit, benzetme, örnek alınan şeyi yeniden yapma. Kimi düşünürler sanatı, nesnelere bir taklidi (mimesis), bir benzetmesi olarak görürler. [3]”

Bazı hayvanlar içinde buldukları ortamın özelliklerini alarak o ortama uyum sağlayabilmektedir. Bu insan için de geçerlidir. Buna verilecek en somut örnek; çocukların annelerinin ve çevrelerindeki diğer insanları taklit etmeleridir. Yukarıda yapılan tariflerden de anlaşılacağı üzere mimetik kültür insana özgü olan taklit yeteneğini ifade eder. Önderliğin insan ve toplum hakikatini tanımlamak için Demokratik Toplum Manifestosu'nda

dikkat çektiği önemli konulardan biri de bu nedenle mimetik bilinç oluyor.

Mimetik bilinç ile öğrenme

Taklit, kendini başka bir şeye benzetme durumunu ya da bu yönlü çabayı ifade eder. Belirtilen üzere; canlıların temel özelliklerinden biri taklit etmektir. Primatlarda ve insanlarda taklit etme yeteneği daha gelişkindir. İnsanlar, doğuştan mimetik özelliklere sahiptir; bu özellik potansiyel olarak insan türünde bulunmaktadır. İlk bilgilerini de mimetik yolla öğrenirler. İnsandaki mimetlik ilk öğrenme biçimi olsa da günümüzde de yaygın bir biçimde yaşanmaktadır. Taklit, diğer canlı türlerinde bulunan bir özellik olsa da insanda gerçekleşen biçimiyle kültür, sanat, matematik, mimari vb. soyutlama yeteneğine dayalı tasarımlar yaratılma yoluyla daha ileri bir bilinç formuna kavuşur.

İnsanlar, doğadaki en zayıf canlılar olmalarını toplumsallıkları ile aşarlar fakat bununla beraber çevrelerinde gördüklerini taklit ederek doğaya uyum sağlarlar. Örneğin pençeleri yoktur ama aslan pençesine benzeyen alet yapar, kanatları yoktur uçamaz ama uçak yapar, denizin üzerinden süzülemez ama gemi yapar vb. varlığını sürdürebilmek için doğaya uyum sağlamaya çalışır. Bunları yaparken çevresinde gördüklerini hayal dünyasında canlandırarak gerçekleştirir. Bir anlamda insan düşüncesi çevresinde gördükleri ile sınırlıdır. Etrafında gördüklerini hayal dünyasında zenginleştirerek yaratıcı kılar. Diğer canlılardan bu özelliği ile ayrılır. Diğer canlılardaki taklit yeteneği olanı tekrarlama şeklinde açığa çıkar. Örneğin papağanlar duydukları her sesi taklit edebilir. Primat ailesinden olan canlılar da taklit ederler ama bu öğrenmeye dönüşmez. İnsan türünde taklit etme ise bir öğrenme biçimine dönüşür. Örneğin Kabil, Habil'i öldürdüğünde cenazesini nasıl saklayacağını bir karganın toprağı eşelemesi yoluyla öğrenir. İnsanın ilk bilinç formunu hi-

kayeştiren bu mitik anlatıda insanlığın mezar kültürüne geçişi anlatılır. Fakat kargayı taklit, yalnızca ölüyü gömerek ortadan kaldırma eylemiyle sınırlı kalmayacaktır. Mozoleler (anıt mezar), piramitler, nekropoller[4] gibi insan zekasının yaratıcı eserleri üretilmekle beraber, konu ölünün gömülmesinden çok daha ötelere varmıştır. Yerel ve küresel ölçekte dini, ticari (turizm), politik, ideolojik açıdan merkezi özellik taşıyan mezarlar insan mimetizminin potansiyelini göstermektedir. Bu durum diğer canlılarda yaşanmaz.

Bu şekilde insanlarda yaşanan toplumsallaşma öğrenme ve öğretme sayesinde kopmaz bağlara dönüşür. Taklitte kast edilen öğrenmenin kolaylaşmasıdır. Bakarak ve diğerini tekrarlayarak öğrenme yöntemi. Öğrenme, bilmediğinin farkına vararak bilgi edinme ve yeteneğini geliştirme çabasıdır. Öğrenme ve öğretmek insanların zihinlerinin olduğunu ifade eder. Zihni unsurlar beyinde gerçekleşir. Canlıların büyük kısmında beyin vardır ve yaşamını idame ettirecek düzeyde işlevseldir. Evrim zincirinin son halkası olarak ortaya çıkan insan türünde beyin en gelişkin soyutlama kapasitesine ulaşmıştır (bilimin şu ana kadar ulaştığı sonuçlar bunu göstermektedir). Canlılarda gelişen zeka düzeyi beyinin gelişimiyle doğrudan orantılıdır. Vücut beyin tarafından yönetilir. Duyu organlarından gelen uyarılar, sorunlar ve olayları kavrama ve çözme yeteneği, öğrenme faaliyeti, vücudun acıkma, susama, uyku vb. ihtiyaçlarını karşılama, kan basıncı ve sıcaklık dengesinin ayarlanması, hormonların salgılanmasının zamanı, yaralarının onarılması vb. beyin tarafından gerçekleştirilir. Vücudun dengede tutulması ve canlılığını koruması için üzerinde düşünülmesine ihtiyaç duyulmadan gerçekleşir, bununla beraber sorun çözme, fikir üretme, toplumsal ihtiyaçları karşılamak için düşünmek, yani beynin aktive edilmesi gerekir. Bu özelliğinden dolayı vücudun %20'lik enerjisi beyin tarafından kullanılır. Bu anlamıyla ciddi bir efor harcanır.

Toplumsallıkta düşüncenin etkisi

Beynin vücutta oranı insanda diğer canlı türlerine göre daha yüksektir. Neokorteks insan beyninin %76'sını oluşturur. Diğer canlılara göre çok daha büyük neokorteksi olan insan, daha ilkel türler ile benzer nöroanatomi olmasına rağmen benzersiz zihinsel kapasiteye sahiptir. Beyinde, 86 milyar fazla nöron ve az çok eşit sayıda başka hücre vardır. Beynin aktivitesi nöronların birbirine bağlanması ve sinir uyarılarına yanıt vererek mümkün olur. Nöronlar sinir yolları, sinir devreleri ve ayrıntılı ağ sistemleri oluşturmak için bağlanır. Beyin bu şekilde işlevsel olur. Beyin ve toplumsallık karşılıklı bir etkileşim içerisindedir. Toplumsallık beyinin gelişimini etkiler. Beynin gelişimi de toplumsal ilişkileri etkiler çünkü davranışlarımızdan konuşmamıza her şey düşüncenin etkisi ile olur. Evcil hayvanlar yıllarca insanlarla aynı evde yaşadıkları halde homo Sapiens ise sahip olduğu tüm bilişsel yeteneğe karşın toplumsuz kaldığında insan olamaz.

İnsan beyninin beş duyu organı ile beraber koordineli çalışması, dilin gelişimi, analitik zekanın üst düzeyde gelişmesi insanları diğer canlılardan ayıran temel özellik olmuştur. İnsanın beyni ve beyinini kullanma biçimi diğer canlılardan farkını ortaya koymuştur. Diğer primatlar ile insan arasındaki genetik fark esasen %2-2,5 civarındadır. Yaklaşık olarak %98'lik genetik benzerlik bulunmasına rağmen, insan diğer primatlardan büyük oranda farklı fizyolojik, anatomik ve bilişsel özelliklere sahiptir. Maymunlar bakışları ile, uzuvlarıyla, hatta duygusal tepkileri ve refleksleri ile insana çok benziyor olsalar da insandan farklıdır. İnsan gibi dik yürüyemezler. Alet kullanabilen türleri olsa da, insandaki yaratıcılık düzeyine erişemezler. Aynı husus mimetik özellikler açısından da belirtilebilir. Fakat insanla diğer primatlar arasındaki ilişkide laboratuvarlarda üzerine deneyler yapılan, hayvanat bahçelerinde üze-

Önderlik sanatı, ozanları, destanları hakikati dile getiren temel değerler olarak görür. Öncelikle insan bilincinin metafizik karakteri sanatsal yaratımları koşullamaktadır. Doğal toplum konağından günümüze, insan soyutlama yeteneğiyle sanat yapmaktadır. Dini, bilimsel, felsefi üretimlerin tamamında bir sanatsal izlek bulunmaktadır. Sanat salt bir estetik yansıtma durumu değildir. Duygulara hitap ettiği kadar hakikatin bilinçte yarattığı yansımadır.

rinden para kazanılan tür insan değildir. İlk hominidler Afrika ormanlarında maymunları taklit ederek hayatta kalabilmiştir. Fakat bu öğrenme durumu homo Sapiens ile birlikte maymunlar aleyhine döner, homo Sapiens öğrendikleri ile diğer türler üzerinde hakimiyet kurmaya başlar.

Taklidin niteliğinin önemi

Hayvanlar aleminde insan türünün dışında da mimetik yönü gelişkin olan canlılar bulunmaktadır. Onlar da taklit eder. Ama var olanı olduğu gibi tekrar eder; taklidin işlevselliği yaşamsal ihtiyaçları karşılamaya dönüktür ve insanla kıyaslandığında çok daha basit bir nitelik taşımaktadır. Hayvanlarda taklidin yaratıcılık karakteri çok sınırlı kalmaktadır. İnsanda ise bu ileri bir aşamaya sıçrar; taklit ederek öğrenir ve bunu bilince dönüştürür. Bu öğrenme biçimi taşıdığı ilkel karakterin yanı sıra evrim zincirinin en gelişkin türlerinde bile etkisini sürdürmektedir. Taklit işlevselleştikçe elde edilen ürünlere değer biçme, anlamlandırma gelişir. Taklit edilen şeyler insanın hoşuna giden, hayranlık uyandıran şeyler olabilir. Haz, insanı yaşama bağlayan duygular arasında olduğundan önem taşır. Görülüp, bilinen bir şey taklit edildiğinde insanda hayranlık uyandırabilir. Örneğin bir yerde görülen bir manzara resme dönüştüğünde, bir olay karşısında duyulan acı ağıt olarak dile geldiğinde insanı etkiler. Çünkü insanın manevi dünyasına hitap eder.

Bununla birlikte, önem taşıyan bir noktaya dikkat çekmekte yarar vardır. Taklidin niteliği, doğa ve toplum üzerindeki etkisi bakımından önem taşır. Bir yerde ihtiyaç karşılayacak özelliklere sahip bir üretimin, anında yerden mantar bitercesine her yerde tekrarlandığına tanık oluruz. Dünyada büyük ilgi uyandıran bir film-dizi vb yapımların farklı ülkelerde de benzerlerinin yapılması, bu durumun en bilindik örneklerindedir. Bu bir yarışma programı, bir bina, bir yiyecek vb. de olabilir. Taklit bir yönüyle, etkilenmeyi ifade eder. Rönesans filozofları, bilim insanları, sanatçıları Grek ve Arap antik eserlerinden etkilenerek yeni bir çağ açtıklarında taklidin yaratıcı-üretken biçimini temsil etmekteydiler. Sömürgeci ulus-devlet sisteminin Kürt halkını inkara dayalı uygulamaları nedeniyle ülkesinden sürgün olan kimselerin yıllar sonra ülkesine döndüğünde Avrupa'da gördüğü kapitalist eğlence mekanlarını Kürdistan kentlerinde açmaları ise taklidin en dejenere biçimini temsil etmektedir. Yaratıcılıktan, ihtiyaçlara ve sorunlara çözüm olmaktan, toplumsal zihniyete yeni boyutlar kazandıracak ilerici yeniliklerden mahrum ve sadece özentiyeye dayalı olarak gelişen tekrar, anlam yitimine yol açar.

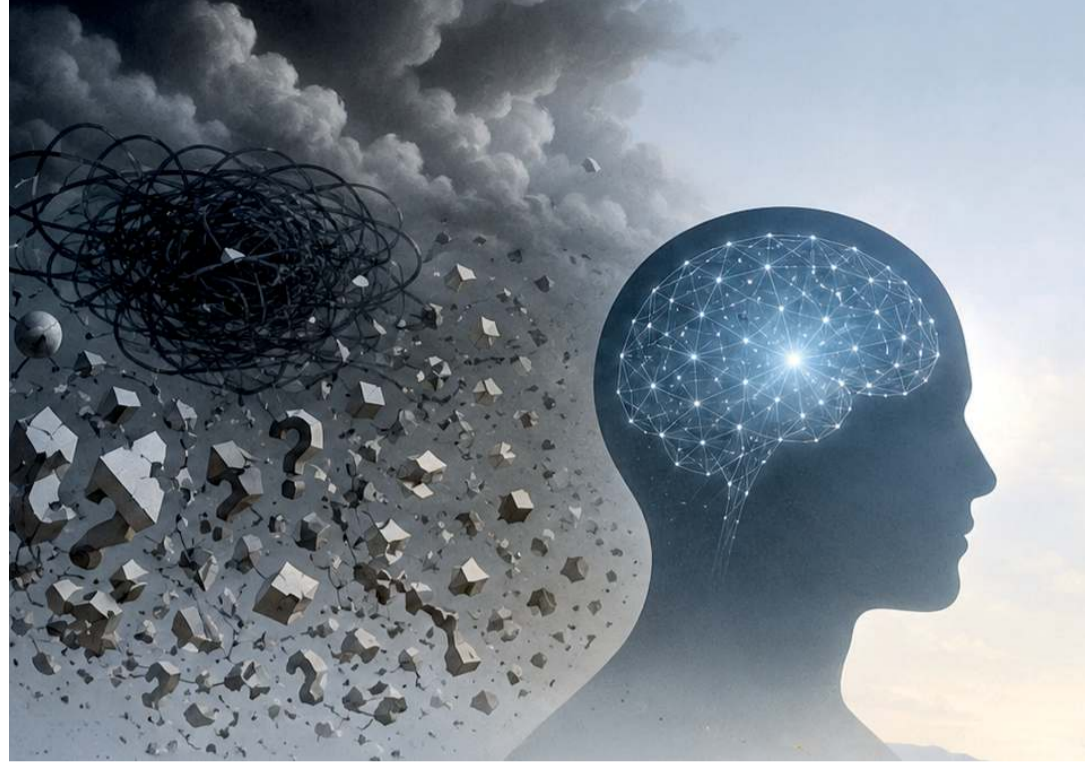
Mimetik bilinç ve jest

Aradan milyonlarca yıl geçmesine rağmen hala jestlerle konuşuyor ve anlaşıyoruz. Beden dili üzerine eğitimler yaparak insanların gerçekte neler anlatmaya çalıştıkları üzerine düşünceler geliştiriyor ve anlamaya çalışıyoruz. İnsanlar toplumsal varlıklar olduklarından iletişim insan ilişkilerinde çok geniş bir yer kaplar. İletişim kurmada önemli bir dayanışma kaynağı olan jestler toplumsal kaynaşmanın sağlanmasında önemli bir rol oynar.

Mimetik bilincin karmaşık formlarından biri de jesttir. Çünkü, duyguyu anlatır, yardım ister ve tehlikeye karşı uyarır. Jestler sadece sessiz değildir, beden hareketleri ile yapılan hareketler dilin gelişimine giden yolu da açar. Bu anlamda jestler konuşmanın bir ön formunu da oluşturmuştur diyebiliriz. Jestlerin temel formlarından bir tanesi de toplumsal dayanışmanın yaratılmasında önemli bir yere sahip olan ritimdir. Ritim konsantr olmayı, ortak hareket etmeyi ve ahengi ortaya çıkarır. Ritim grup kimliğini ve grup içerisindeki bireylerin rollerini törenler yoluyla oluşturur. Zaman içerisinde bu, kültüre dönüşerek zihniyet halini alır ve kalıcılaşır. İnsan toplumsallığı bu şekilde bir arada kalarak varlığını sürdürür. Bu bir arada kalma mimetik bilincin tam gelişimi için temel olur.

Mimetik bilincin dilin gelişimindeki rolü

"Mimos öykünme, çevreye uyma anlamına gelir (mimeist-hai, antik Yunancada taklit anlamında). İnsanın hayvana öykünmesi çok eski bir mimos olabilir. Mimos sözcüğünün 'M'i seslemlerden oluşması, insanların hayvanlardaki 'mi, me, mo, mu' seslemlerine öykündüğünü

göstermek içindir belki de. Eski çağlarda insanlar hayvanların çıkardığı seslerden, bugün bizim algılaya ve kavrama yetimizi çok aşan düzeylerde etkilenmişlerdir. Bu seslere aşırı duyarlı ve dikkatli olmuşlardır." [5] Bu etkilenme düzeyi insanlar arasında daha rahat iletişim kurmayı sağlayan dilin gelişimini etkilemiş ve geliştirici bir rol oynamış olabilir.

Konuşma insanın sosyal bir varlık olarak gelişmesini sağlayan bir olgudur. Düşünceleri dil veya yazı ile ifadeye kavuşturmak önemlidir. Çünkü bu yolla, bilgi ilk kaynağından, yani onu üreten kişilerden farklı odaklara doğru taşınabilmekte, iletilebilmektedir. İletişim mekansal karakter taşıdığı gibi zamansal bir boyut da taşır. İletişim ile sağlanan bu avantaj dil ve gırtlığın anatomik ve fizyolojik özellikleri ile sağlanmaktadır. Biyolojik elverişlilik, sonrasında gelişen bilinç gelişimi için de gerekli koşulları sağlar. Seslerin taklidinin günümüzde internet teknolojilerine varması bu sayede gelişir.

Dil, doğadan mimetik yolla öğrenilse de toplum içerisinde gelişir, yaratıcılık ile farkını ortaya koyar. "Herkes gibi konuşmak sıradanlık, mecaz konuşmak ise yaratıcılıkla ilgilidir ve çoğunlukla da mecazlar akılda kalır. İyi mecaz sözler üretmek ise benzerlikler konusunda net bilgilere sahip olmak demektir" diyor Aristo. Bu da bilmeyi ve analiz gücünü gerektirir. Vezir bu şekilde açığa çıkar. Bu anlamda toplumsal ilişkileri en iyi çözümlenler politikaçılar değil edebiyatçılardır. Ahmedî Xanê "Mem û Zîn" destanında toplumun yaşadığı gerçekliği yaptığı benzetmelerle güçlü bir şekilde çözümlenmiştir. Dostoyevski "Suç ve Ceza" kitabında Raskolnikov karakteri üzerinden çok güçlü psikolojik analizler yapmıştır. Çernişevski ise "Nasıl Yapmalı" kitabında özgür toplumda yaşamın nasıl olacağına dair tasarımlarını sunarken verili toplumda geçerli sosyo-psikolojiyi (kıskançlık, maddiyatçılık vs), burjuva ilişkilerini ve işçi kooperatiflerini bir arka fon olarak kullanır. Açık ki tüm bu örnekler, insan bilincinin gelişimine önemli katkılar sunan çalışmalarla ilgili olduğundan dikkate alınmak durumundadır. Fakat önemli bir diğer nokta daha vardır ki, o da; tüm bu edebi eserlerin, okuyucular tarafından nasıl değerlendirileceğidir.

İnsan toplumsallığının gelişmesi kendisi ile beraber düşünceye yeni açılımlar getirir. Toplumsal yapıda açığa çıkan gelişmeleri anlamak ve çözüm geliştirmek için yeni anlatılar, semboller, kavramlar, kuramlar ve projeler gerekir. Eski, yeninin sunduğu çözüm ve organizasyon düzeyine bağlı olarak asılır. Gelişen bu yeni durum dinde ve ahlakta yeni gelişmelere yol açarken dünyayı anlamak için yeni pencereler açar, dünyaya farklı yönleri ile bakarak yeni bir bakış kazandırır. Buna paradigma denir.

Mimetik bilinç ve mem'ler

Canlılık, devamlılığını kendisini kopya etme yeteneğine borçludur. Bu, biyolojik açıdan olduğu kadar kültürel bakımdan da geçerlidir. İnsanda canlılık bilinç ve anlama bir arada varlık kazanır. Anlamın oluşması ise doğa ile ilişki içerisinde açığa çıkar. İnsan bilinci, dünyaya niçin geldiğini sorarak başlar. Yaşamı boyunca çevresinde olan-bitenleri anlamaya çalışıp tanımlama çabası içerisine girer. Dilin gelişiminden, kültürün oluşumuna kadar doğa unsurları ve olayların taklit edilmesiyse öğrenmeye başlar. Örneğin "bir bebek 18 aylık haliyle beş yaş arasında on-on beş bin sözcük öğrenir. Bu öğrenme süreci ağırlıklı olarak toplumsal pe-

kiştirmelerden bağımsızdır ve muhtemelen insanın yüksek taklit yeteneğinin bir göstergesidir." [6] Toplumsal ilişkilerin taklit edilmesiyle dil hızlı bir şekilde öğrenilir. Bir çocuğun veya yetişkin birinin gündemine bakarak onun nasıl bir ortamda yetiştiğini anlayabiliriz çünkü insan toplumunun bir ürünüdür. Onu taklit edip içselleştirerek toplumda yer edinir.

Mimetik kültürün toplumsal doğa ile çok yakın bir bağı vardır. Bu kültür sayesinde insan, öğrenme ve öğretme becerisi kazanır. Kültür, öğrenilenin tekrarlanması ile oluşur, gelişir ve kalıcılaşır. Her toplumun bir kültürü vardır ve bunlar toplumsal-kültürel genlerle diğer nesillere aktarılır; ki buna mem adı verilir. Memler, yalnızca insan türünde, tarihsel-toplumsal gelişimin hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıkar. Toplumların kültürel olarak farklı olması, içinde buldukları farklı koşullar altında gördükleri, yaşadıkları ve duyumsadıkları öğeleri varlıklarını sürdürülebilmek için değerlendirebilmelerinden kaynaklanmaktadır. Coğrafya ve teknik maddi özellik taşıırken; tarih, gelenek ve insan karakteri manevi özellik taşıyan öğeler olmaktadır. Toplumsal farklılaşma bu parametrelere dayalı olarak gelişir. Bu yönüyle memler, insanın koşullara uyum yeteneğinin bir sonucu olarak, var olanın sadece taklidi ve tekrarı değil; taklit yoluyla yeni ve özgün yaratımları da kapsar. Farklılık ve özgünlük ne kadar yüksek olursa bilinç de o kadar gelişkin olur.

Yukarıda da ifade edildiği üzere; belli edimlerin tekrarı algılama, hissetme, düşünme ve davranışların içselleştirilmesiyle toplumsallığın oluşmasını ve gelişmesini sağlar. Toplum faaliyetlerini günlük pratiklerden siyasete, kültürel beğenilerden konuşma tarzına kadar toplumsal pratikler yapılandırır. Her bireyin kendi toplumsallaşma süreci o bireyin kişiliğini olgunlaştırdığı gibi özgünlüğünü de belirgin kılar. Eğer bu konuda yüksek düzeye sahipse, kendi özgünlüğüyle sınırlı kalmaksızın toplumsal kültür üzerinde kalıcı etkiler bırakır. Bu sayede bireyin eylemleri, içinde bulunduğu toplumla ilişkisi çerçevesinde biçim kazanır.

Mimetik bilinç ve sanat

Platon, insan elinden çıkan nesnelere doğal maddeler arasında benzerlik olduğunu belirterek insanın doğayı taklit ettiğini ifade eder. Bu nedenle sanatı dışlar. Aristoteles ise insanın sanat yoluyla ortaya çıkardığı eserleri kendi başına meydana getirdiğini ileri sürer. Sanat yoluyla doğanın eserlerini mükemmelleştirdiğini söyler. Platon sanatı taklitle özdeş ele aldığından, sanatın insanı asıl olana değil, salt görünümlere, gölgelerin gölgesine götürdüğünü düşündüğünden değersiz görür. Onda hakikat payı aramaz. Platon'un mimetik sanata ve sanatçılara karşıtlığı, sanatın insan ruhu üzerindeki etkileri ve toplum hayatında oynadığı rol ile ilgilidir. Şiir, trajedi, destan, şarkılar, hikayeler insan ruhu ve duygusuna hitap eder. Hatta coşku, heyecan, keder gibi aşırı duygulanma durumu da sanat eserlerinin etkisiyle gelişir. Platon bunu olumlu bir durum olarak ele almaz. Ona göre; bu duygulanma biçimleri ruhun düzenini bozar, bununla da kalmaz akıllı da devre dışı bırakır. Hakikate bu yolla ulaşamayacağını düşündüğünden reddeder.

Önderliğin sanatsal yaratımların hakikat değeri hakkındaki görüşleri Platon'un yaklaşımından farklıdır. Önderlik sanatı, ozanları, des-

“

Beynin vücuda oranı insanda diğer canlı türlerine göre daha yüksektir. Neokorteks insan beyninin %76'sını oluşturur. Diğer canlılara göre çok daha büyük neokorteksi olan insan, daha ilkel türler ile benzer nöroanatomisi olmasına rağmen benzersiz zihinsel kapasiteye sahiptir. Beyinde, 86 milyardan fazla nöron ve az çok eşit sayıda başka hücre vardır. Beynin aktivitesi nöronların birbirine bağlanması ve sinir uyarılarına yanıt vererek mümkün olur.

”

tanları hakikati dile getiren temel değerler olarak görür. Öncelikle insan bilincinin metafizik karakteri sanatsal yaratımları koşullamaktadır. Doğal toplum konağından günümüze, insan soyutlama yeteneğiyle sanat yapmaktadır. Dini, bilimsel, felsefi üretimlerin tamamında bir sanatsal izlek bulunmaktadır. Sanat salt bir estetik yansıtma durumu değildir. Duygulara hitap ettiği kadar hakikatin bilinçte yarattığı yansımadır. Bu nedenle insan ve toplum ontolojisini anlamak için önem taşıyan bir göstergedir. Bundan dolayı sanatın hakikatin silik bir kopyası olduğu görüşü insan ve toplum hakikatiyle ters düşmektedir.

Sanat bu yönüyle, sadece estetik kaygılara dayalı bir oluşum olmaktan çıkar; ahlaktan politikaya bir bütün toplumsal zihniyetle bağ oluşturur; etkiler ve etkilenir. Yaşanan bir savaşta bir kahramanlığın canlandırılarak tiyatroya çevrilmesi ya da destana dökülmesi esasen, 'kahramanlık' konusu düşünce, pratik ve duruşun idealize edilerek kültürel ölçüye dönüştürülmesidir. Kürdistan'da 1984 öncesinde doğan çocuklar ağırlıklı olarak Türkçe ve Arapça isimler taşıyor. 1984'ten sonra, belirgin olarak da 1990'lardan sonra doğan çocuklara ise ya Kürdistanî isimler ya da devrim öncülerinin isimleri verilir. Kız çocuklarının Beritan, Zilan, Viyan, Sara, Sakine, erkek çocuklarının Agit, Mazlum, Şoreş, Çiyager vb isimlerini taşıması yürütülen devrimci mücadele ve bu mücadelede yaratılan değerlerin sanat-edebiyat eserlerinde işlenmesiyle doğrudan ilişkilidir.

Toplum-birey diyalektiği

Toplum bireyler tarafından oluşur. Birey ve toplum birbirinden ayrıtırlamaz. Önderlik, Bir Halkı Savunmak adlı eserinde birey ve toplum ilişkisini geniş bir şekilde ele almıştır. Birey toplum sınırlarını aşmadığı gibi toplum da bireysiz (bireylerin aynı fabrikadan çıkmış gibi aynı olmaması durumu) gelişkin bir duruma gelemesin. İnsan türü toplum olarak varlığını oluşturduğu andan itibaren toplumsal olmak zorundadır. Bu varlığı anlamlı kılmak ise pratik-politika ve eylem yoluyla gerçekleşir. İnsanlık tarihine baktığımızda özgün çıkışların az, tekrarların çok yoğun olduğunu, kendinden öncekilerden ne görülmüşse onu gerçekleştirdiğini görürüz. Hayvanları konu edinen belgesellerde izlediğimiz kaba tekrar gibi olmasa

da insanlık tarihi de birbirini tekrar eden pratiklerle doludur. Bu tekrarların nedeni nedir? Mimetik bilincin sınırlarını aşamadığımızı burada bir kez daha görüyoruz. Ontolojik olarak mimetik bilinç eleştirisi değildir bahsedilen. Mimetik bilinç insan var oldukça devam eden, hatta varlığı mümkün kılan bilinç biçimi oluyor. Mimetik bilinç analitik zekaya dayalı gelişkin bilince varan gelişimin de ilk adımı olmaktadır. Eleştiri konusu yapılan, gelişkin bilinç potansiyellerinin olgunlaştığı evrede o potansiyelin aktifleştirilememesidir. Bu düşünce biçimi toplumsal yaşamın ilk gelişim aşamasında geliştirici bir rolü olsa da; ilk, ihtiyaç duyulan öğretilikten sonra onun yaratıcı kılınması, özgün yanlarının ortaya çıkarılması gerekir. Yoksa olan bir şeyin tekrarının bir anlamı, değeri olmaz. Alışılmış ve hem zihni hem de bedeni zorlamayan aktivitelerin beyni ve kasları geliştirmede bilimsel olarak gösterilmiştir. Benzer bir durum toplumsal alışkanlıklar için de geçerlidir. Anlam gücünü aktifleştirmeyen tekrarlar ve taklit biçimleri bireysel ve toplumsal gelişmeye ket vurur.

Varlığın anlam kazanması, kendini bilen insanın eylemiyle açığa çıkardığı yaratıcılık ve üretkenlik sayesinde gelişir. Bilme kendi farkına varmayla oluşur. İnsanın metafizik karakteri de bu gerçeklikle bağlantılıdır. Varlık, bilim, bilgi, anlam kapasitesine ulaşma istemi iyi, güzel ve doğru yaşama ulaşma ile ilgilidir. İnsana ilişkin yorumlarda ulaştığımız temel sonuçlardan bir tanesi hakikate ulaşma gayesidir. Birey kendini anlamlandırma sürecinde yaşadıklarını yazdığı şiirlerle, çektiği halayla, çizdiği resimle vb. anlatmaya çalışırken toplumun diğer üyeleriyle duygudaşlık bağı geliştirmeye çalışır. Sanatsal imgelerle başka insanların manevi dünyasına hitap etmeye, o dünyada bir etki açığa çıkarmaya çalışır.

durum daha büyük ölçekli yapılar (toplumsal yapılar, tarih yazımı vs) söz konusu olduğunda da geçerli olabilmektedir.

Yaşanan savaşlar bu minvalde değerlendirilebilir. İnsanlık tarihinde yaşanan büyük ölçekli savaşlar diğer canlı türlerinde gözlemlenmemektedir. Bu durum insanlık için temel çelişki durumundadır ve çözülmesi önem taşımaktadır. Savaşlar ve anlaşmazlıklar sonucu toplumu ayırıştırıp ve parçalayan durumlara karşı bulunan çözümler mimetik kültürün izini taşır.

İnsan kurban etme ritüelleri ve nedenleri

Bu çözümlerden biri kurban törenleridir. Kurban törenleri insanın evrimsel gelişimi sırasında intikam almayı, şiddetin tırmanışını kontrol etmek için de bir araç haline gelir. Kurban ayinleri toplum içerisinde yaşanan felaketler karşısında en değerli olanın toplumun selameti için kurban edilmesini içerir. Örneğin günümüzde de en güzel ve değerli olan şeyler kutsal yerlere sunulur. Uygarlığın geliştiği süreçlerde de en güzel ve akıllı çocuklar tapınağa verilir. Bununla beraber tanrıya adak olarak sunulan insan-kurban törenleri arkaik toplumlarda yaygın bir şekilde yaşanan bir durumdur. Hakeza, toplum içerisinde kötü görülen bir kişinin toplum tarafından maddi ve manevi lince maruz (teşhir, tecrit vb.) bırakılması da tarihten günümüze yaygın bir şekilde yaşanan bir durumdur. Bu pratiklerin arkasında, o kişilerin ortadan kalkmasıyla toplumun eski haline döneceği ve yaşamın daha sürdürülebilir olacağı inancı yatmaktadır. Bununla birlikte herkes istediği zaman istediği kişiyi kurban olarak sunamaz, bu cinayet olarak algılanır ve toplum nazarında cezası vardır. Kurban, toplu ayinler yoluyla

inanışlarımızda, tavır, tutum ve davranışlarımızda özgür olduğumuzu ve bu temelde bir ilişki içerisinde olduğumuzu düşünürüz. "Bireysel bağımsızlık" içinde bulunduğumuz çağın sloganına dönüşmüş haldedir. Çağımızda herkes özgür ve bağımsız olduğunu düşünür. Toplumsal yükümlülükten kendini muaf görüp yaşam ve ilişkilerin merkezine benliğini koyarak komünal dengeyi bozan, bu yaklaşımıyla sebep olduğu tahribatin sorumluluğunu da başkasına yükleyenlerin sayısı azımsanmayacak düzeydedir. Yaşanan sorunlar karşısında birey olarak kendi özgün tutumunu belirtmek yerine var olana dahil olma, saptanmış günah keçisine karşı düşünmeden yönelimde bulunma vb. konformist (değişim karşıtı-tutucu) tutumları da buna dahil etmek gerekir. Belirtilenler mimetizmin hangi düzeyde etkisi altında olduğumuzu gösterir. Bu nedenle insanlar birbirinin kopyasına dönüşür. İrade ve idrak yoksunu tutucu zihniyetten plastik cerrahiyle "ideal biçime" ulaşma şaursuzluğun ifadesi olduğu ve vahamet daha açık ve yakıcı bir şekilde görünür olmaktadır. Bir tarafta farklılıkların birliğine dayalı kozmolojik oluşumların toplumsal düzlemde de geçerli olduğu hakikati, diğer tarafta ise toplumu birbirinin aynısı gibi görünmelerin anlamsız uzlaşısına dönüştürmeye odaklanan uygurluk düzeni... Toplumsal özgürlüğün bu çelişkinin aşılmasına dayalı olarak gelişebileceği görülür. Rene Girard'ın ifade ettiği gibi; "evrilme hep mimetik arzunun

oylaları ve büyük başarıları yabancılaşma, sunulan küçük yaşam alanlarında "muktedir" olmayı saplantıya dönüştürme ve daha da çoğaltılabilecek birçok negatif özellik komünalizmden kopmuş kişiliklerin yaşamın her anı ve alanını savaşa çeviren ilişki anlayışlarından ortaya çıkmaktadır.

Mimetik kültürün iki yönünü de görmek gerekir. Bir yandan verimsiz taklide dayalı diğer yandan yaratıcılığın, üretkenliğin önünü açan mimetik bilinç vardır. İyi, doğru ve güzel olmayı arzulayan yaklaşım vardır. Yaşamın sürdürülmesini ve değerli kılınmasını sağlayan bir yan da budur.

Mağduriyeti dayatan sistemden komünalizmle çıkabiliriz

İnsanda vicdan ve bilinç sosyalleşmeyle bağlantılı olarak gelişir. Bu anlamda komünalist toplum inşasında özgür ve vicdanlı bireyler olarak mimetik bilinci nasıl yapılandıracağımız üzerine düşünmememiz gerekir. Yaşadığımız sorunların üzerinde durarak, sorunların sonumunu getirmesini beklememeliyiz. Bir sorun üzerinde durulurken farklı ve özgün bir bakış açısı gerekir. Bu konuda yaşadığımız temel sorun hepimizin birbirine benzeridir. Benzerliklerimizin aynı olması aynı çemberde olmamız ve bu sınırları aşamamamızdan ileri gelmektedir. Kuyudan çıkarmaya çalışırken hepimiz aynı ipe sarılıyoruz. Kuyudan çıkmak için yarışarcasına aynı ipe yönelmek kimseyi özgürleştirmeyecektir. Mağdurların birbirleriyle çatışması esas sorunun (kuyunun dibinde mahsur olma hali) unutulmasına, mağduriyet kaynağının olağan bir şey olarak algılanmasına neden olacaktır. Kuyudan çıkmak sırt sırta vermeyi gerektirir. Topluma mağduriyeti dayatan sistemden komünalizmle çıkmayı esas

“Konusma insanın sosyal bir varlık olarak gelişmesini sağlayan bir olgudur. Düşünceleri dil veya yazı ile ifadeye kavuşturmak önemlidir. Çünkü bu yolla, bilgi ilk kaynağından, yani onu üreten kişilerden farklı odaklara doğru taşınabilmekte, iletilebilmektedir. İletişim mekansal karakter taşıdığı gibi zamansal bir boyut da taşır. İletişim ile sağlanan bu avantaj dil ve gırtlığın anatomik ve fizyolojik özellikleri ile sağlanmaktadır.”

İnsan, düşünce dünyası ile diğer canlı varlıklardan ayrışır. İnsan sahip olduğu bilişsel düzeyle evren ve varlık üzerine sürekli düşünebilmektedir. Yağmurlu bir günde çakan şimşekten kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve toplumsal farklılıklara, karşılaşılan tüm doğal ve toplumsal olgular insan merakının kapsamına girer. İlgi bir yandan zorluklarla mücadelenin koşulladığı bir durumken, bir yanıyla da yeni zorluk ve sorunların gelişiminin de kaynağı olmaktadır. Analitik zeka, insanı, hem karşılaştığı hem de bizzat ürettiği sorunlarla bir arada yaşar hale getirir. Bu sorunlarla baş etmek için de yine aynı zekayla, dinden bilime, felsefeden sanata, ideolojiden politikaya birçok yaratım alanı toplumsallık doğrultusunda açığa çıkarılmıştır. Sorunların doğrudan gelmeye başlayan toplumlar söz konusu yaratım alanlarına sahip çıkıp üretimde bulunabilen toplumlardır. Êzidi toplumuna bir bakalım; tarihte sürekli kıyım ve katliamla yüz yüze kalmış olmalarına rağmen toplumsal varlığını, sahip çıkabildiği yaratım alanları sayesinde koruyabilmiştir. Çarşama Sor, Kavil, ritüel ve ibadetleri, hakeza yasakları ile toplumsallığı sürdürebilmişlerdir.

İlişkilerde negatif ilkel duygular

Arzu, talep, istem vb. insanın hayatını etkilemekle birlikte mimetik bilincin de odaklandığı konular olmaktadır. Öykünme ve özentiyi de bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Başkası gibi olma veya başkasında olup da kendisinde olmayan bir özelliğe sahip olma istemi bir yere kadar tolere edilebilir. Fakat toplumsal kültür ekseninde kişilik olgunlaşmadığında öykünme yıkıcı etkiler neden olabilmektedir. Zıtlığa dönüşürse rekabet açığa çıkar ve çatışma doğar. Hayvanlara yakıştırılan "tilki erişemediği üzüme koruk der", "kedi erişemediği ciğere pis der" deyimleri insanın bu özelliğine vurgu yapar. Hayvanlar üzerinden dolaylı olarak anlatılan özellikler, ulaşılamayan arzular karşısında gelişen insanî tepkileri anlatır. Bazen istek duyulan şeyi bazen de o şeyi sahip olanı karalamak için buna benzer tepkiler açığa çıkar. Şahsi ve lokal düzeyde yaşanan örnekler dikkat çeker. Ama benzer

bütün toplum tarafından yapılır ve faili tüm toplumdur. Uygur toplumlar söz konusu olduğunda kurban ritüeli, sömürüye dayalı eşitsizlik düzeninin yapısal çarpıklıklarını gizlemek için de uygulanmaktadır. Doğal toplum konağında bulunan kurban ritüeli animistik zihniyete bağlı olarak esnek bir karaktere sahiptir. Klan-kabile toplumları, kurban ritüeli sonrasında toplum için olumlu bir durum gelişmiyorsa, farklı bir yönetime yönelme esnekliğini gösterebilmektedir. "Çatışmalı ve yaralayıcı sapsmalar set çekerek mimetizmin (eğitim, bilgi, sanat gibi) olumlu görünümünü destekleyen kurumlarımızın ve etik değerlerimizin eğreti yapısını, taş üstüne taş koyarak, kurban üstüne kurban vererek, ayakta tutmayı sağlayacak şey, bu günah keçisi düzeneğidir; bu düzeneğin kolektif şiddetin yönlendirilmesiyle üretilmiş, sisteme sonradan dahil olan bir olaydır." [7]

Ama sınıflı uygar toplumlardaki kurban ritüelleri bu bakımdan kabile komünalizminde geçerli olan kurban ritüellerinden ayrılmaktadır. Aztek Uygarlığı buna iyi bir örnek sunar. Sınıflara ayrılmış bir sömürü sisteminin geçerli olduğu Aztek Uygarlığında da kurban ritüelleri yapılmaktadır. Gereğe ya bir salgın hastalığı ortadan kaldırmak, ya kıtlığın önüne geçmek, ya da yıkıcı sonuçlara yol açan doğal afetlerin tekrarlanmasının önüne geçmek olabilir. Daha doğrusu görünür gerekçe bunlardır. Fakat kurban ritüeliyle esas yapılmak istenen; felaketlere yol açan esas sorunun, yani sistemsiz çarpıklığın ifşa olmasını "günah ve kurban keçilerini" öne çıkararak engellemektir. Fakat bu durum İspanyol işgalciler ülkeye el koyup kralı tutsak aldıklarında, yerli sömürü sistemi ve bu sistemin temsilcilerinden bezmiş halkın işgalcilere karşı gerekli direnişi göstermeyerek itikam alanlarına neden olmuştu. Yani uygarlık sistemlerinin kurban ritüellerinde gözlemlenen mimetik zihniyet, intikam ve çatışmanın önüne geçememiş, ona çanak tutmuştu.

Toplum-birey diyalektiğinde mimetik bilinç

Toplumsal ilişkilerde taklit, mimetik bilincin bir diğer dışavurumu oluyor. Seçimlerimizde,

pençesinde olduğumuzun ve seçimlerimizde öyle sandığımız denli özgür olmadığımızın tam olarak bilincine varma anlamına gelir."

Mimetik arzuyu farklı duyguların özgün etkisi üzerinden incelemek faydalı olabilir. Örneğin, rekabet psikolojisi bu çerçevede ele alınabilir. Rekabetin temelinde mimetik kültür vardır ve bunun önünü almak için toplum ahlaki ve kültürel normlar geliştirir. Toplumun bir arada kalabilmesi için rekabetin barajlanması gerekir. Rekabet, günümüz insan ilişkilerinde görünür olmak ve ilgiyi kendi üzerine çekmek için odaklanılan konular arasında yer alıyor. Görülmektedir ki, rekabet psikolojisinin odağında benlik yer almaktadır. Rekabet kimi durumlarda toplum yararına sonuçlar da üretebilir. Ama böyleyken bile, toplumdan izole bir benliğin merkezi pozisyonunda değişim olmamaktadır. Bireyci kişilik toplumu görmezden gelse de, benlik duygusunu toplumsal düzlemde tatmin edeceğinin farkındadır. Çünkü bunun başka yolu yoktur. Bireycilik bu yönüyle, toplumsuz varlık koşulu bulunmadığı halde toplumu ezerek varlığını sürdüren devletin mikro ölçekte görünürlük kazanmasıdır. Devlet nasıl ki daha fazla iktidar ve sermaye için topluma ihtiyaç duyuyorsa ve bu ihtiyacı karşılamak için toplum yararına kimi işleri yapmaya mecbur kalıyorsa, benzer durum bireyci kişilikte gelişen rekabet psikolojisi için de geçerlidir. Rekabet güce odaklı, bireyciliği inzivaya çekilerek yaşamak ise güç kazanmak bir yana yok oluşa eşdeğer. Demek ki rekabeti mümkün kılacak güç toplumun istismarına dayalı olarak elde edilecek. Rekabeti her ilişki ve faaliyetin merkezine koyan kişilikler, kendilerine rakip gördükleri kişi ve gruplardan önce toplumsal değerleri alt etmeye odaklanır bu nedenle. Rekabet psikolojisiyle hareket edenlerde; yaratıcı-üretken zeka yerine fırsatçı kurnazlığın, özveri yerine gösterişin, yararlı olmak yerine istismarın, cesaret yerine teslimiyetçi korkaklığın, merhamet yerine ise acımasızlığın baskın oluşu bundan dolaylıdır. Rekabet psikolojisi ve buna dayalı davranışlar taşıdığı özelliklerle mimetizmin en kötü örneklerini temsil eder. Kıskançlık, birbirini çekememe, emeği hiçleştirme, büyük

almak gerekir bu nedenle. Toplumsal sorunların köklü çözümü için öncelikle doğru teşhis ihtiyacımız vardır; teşhis komünalist anlayış ve pratik yoksunluğunu işaret etmektedir.

Özgürlük, mimetik düzene karşı koyma iradesiyle gelişim imkanı bulacaktır. Budha "ateşi ateşle söndüremezsiniz" diyerek bir yanlıştın başka bir yanlıştla çözümlenmeyeceğini vurgular, farklı olanaklar üzerine düşünülmesini ve çözüm arayışı içerisinde olması gerektiğini anlatmak ister. Böylece düşmana benzeşmeden kölelik düzeninden kurtuluşun yolları dönecektir. Pozitif düşünce ve eleştiriyi özgürlük yolları oluşturulacaktır. Şikayet ve sitem tarzının çözüm üretmediği görülür. Çözüm sunmayan bir tekrarda saplanıp kalmak negatif mimetizmin dışavurumu oluyor. Kendisine "insanım" diyen herkesin şu soruyu yanıtlaması gerekiyor: Kalabalığa katılıp klişeleşmiş nakaratları mı tekrarlayacağız yoksa oradan çıkıp kendi senfonimizi mi oluşturacağız? Özgür olabilmemiz için kendimizi bitmek tükenmek bilmeyen rekabet düzeni içerisinde çıkarmamız gerekiyor.

Sonuç itibarıyla mimetik kültür, toplumsal duygu, düşünce, davranış ve ilişkileri düzenleyen her alanda etkisini tüm ağırlığıyla korumaktadır. İlk öğrenme biçimi olan bu bilinç formunun yaratıcı akıl ve komünal zihniyetle, çağın koşulları gözetilerek biçim kazanması gerekiyor. Bu bilinç ile dünya sisteminin yaşadığı yapısal krize toplumsal özgürlük lehine alternatifler yaratılarak çözüm olunabilir. Toplumsal bütünlüğü sağlamayı hedefleyen komünalist yaklaşım, bireyciliğe karşı birey olarak toplum içinde yer edinmeyi ifade eder.

Kaynakça:

- [1] Abdullah Öcalan - Demokratik Toplum Manifestosu
- [2] Demokratik Komünal Toplum Manifestosu
- [3] Felsefe sözlüğü
- [4] Arkeolojik şehirlerde mezarlıkların ve toplu mezar yerlerinin bulunduğu bölgeye verilen isim.
- [5] Yıldız Cibiroğlu - Kadının Yazısız Tarihi
- [6] Michael C. Corballis - İşaretten Konuşmaya Dilin Evrimsel Gelişimi
- [7] Rene Girard - Kültürün Kökenleri

Eksen çağında komünal hareketler

ABDULLAH ÖCALAN
SOSYAL BİLİM AKADEMİSİ

Konumuzun özü, eksen çağı bilge ve peygamberlerinin düşüncelerinin ne olup olmadığından çok, o bilge ve peygamberlerin komünal ideolojik ahlak felsefelerinin nasıl revize edildiği ve aristokratik devletli topluma eklenildiğine ilişkindir. Tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan tüm komünal ideolojilerin başına bu gelmiştir. Önder Apo'nun "Biz tarihin başlangıcında gizliyiz, tarih de bizde gizlidir" metaforuyla daha iyi anlayabiliriz.

Önder Apo "Demokratik Toplum Manifestosunda" eksen çağının özetini, kalın hatlarla altını çizdiğimiz şu satırlarda vermektedir: "Kastik katil topluluğu ya da tanrı krallar topluluğu Mezopotamya, Çin, Hindistan ve Avrupa'da ortaya çıkan ve yine buralarda vücut bulan sistemi ifade eder." Ve devamla, "M.Ö. 500'lerdeki eksen çağı üzerinde daha derinlikli durmak gerekiyor. Burada bir ideolojik gelişme var. Artık klan-kabile varlığından ideolojik temelli komünlere geçiş yapılıyor. Klan bağı yerine ideoloji geçiyor. Yani aşiret-kabile eksenli komünlerden ideolojik temelli komünlere geçiş başlıyor."

Klan, kabile ve aşiretler ilk toplumsal formlardır. Bu toplumsal formların ilişki ve yaşamlarına baktığımızda, devletli veya kastik topluma oranla kısmi de olsa özgürlükten, demokrasiden ve komünal yaşam varlığından bahsedebiliriz. Bu toplumsal formlar, köklü formlardır. Devletli topluma karşı varlığını korumak için savaşı ve direngen bir karaktere sahiptirler. Kastik katile veya aristokratik devletli topluma karşı, varlığından ve özgürlüğünden vazgeçmez, boyun eğmez ve son ferdine kadar da direnmesini bilir. Ancak "Tanrı krallar topluluğu" militarist açıdan o kadar büyük bir güce sahip olmuştur ki, artık klan, kabile ve aşiretler eskisi gibi kan bağına dayanan formlarla onlara karşı ne savaşılabılır ne de direnebilirlerdi. Kuşkusuz bu toplumsal formların temel bir özelliği de onlara karşı dıştan gelen bir saldırı olduğunda, ölümüne büyük bir direniş sergileyebilmeleridir. Ancak, sergilenen direnişlerle tanrı kralları veya kastik katil toplumunu yenme gücü ve potansiyelleri çok azdır. Eğer bu direngen formlar, zihinsel veya ideolojik bir çıkış yapmayı başarsalardı, o zaman tanrı kralları yenme gücü ve azmi ortaya çıkardı. İşte, tarih boyunca toplumsal kırılmanın yaşandığı çok kritik olan anlarda, ideolojik temelli güçlü olan kişilikler, önderler, filozoflar veya peygamberler ortaya çıkıyorlar. Onlar, toplumsal kırılmaların yaşandığı anlarda ortaya çıktıkları için, toplum onları tüm sorunların çözüm gücü ve kurtarıcısı olarak görmektedir. Eksen çağı düşünürleri, filozofları veya peygamberleri de toplumsal kırılma anlarında ortaya çıkan kurtarıcılarıdır. Önder Apo'nun deyişiyle, onlar "kan bağına" dayalı toplumsal ilişkileri aşarak, "komünal ideolojik" çıkış yaparak kastik katil rejimine karşı büyük bir demokratik ve komünal ideolojik çıkış gerçekleştirmişlerdir. Onlar, kabile ve aşiretlerin kültürel veya tarihsel toplumda yaşadıkları mitolojik anlatımları, komünal yaşamın gelenek ve göreneklerini sorgulayarak, kendilerine ait yeni felsefi yorumlar katarak, tarihsel ve kültürel toplumun ideolojik gücü haline getirmişlerdir. Eksen çağı, aynı zamanda mitolojik anlatımdan felsefi anlatıma geçiş süreci olarak da tanımlanabilir. İdeolojik ve dünyevi açıdan aristokratik devletli toplumla komünal ideolojik eksenli toplum arasında yaşanan tarihsel mücadeleyle, kastik katil rejiminde çözülme ve çatallaşmayı beraberinde getirdiği bir süreçtir.

Devlet ve komün çatışması

Önder Apo, savunmalarında ahlaki felsefenin öncüleri olan Zerdüşt, Tao, Konfüçyüs, Budha ve Sokrates'in çıktığı çağı "bilgelik çağı" olarak ifade etmekteydi. "Demokratik Toplum Manifestosu"nda ise "bilgelik çağı" yerine "eksen çağı" olarak adlandırmıştır. Bilgelik veya eksen çağı adlandırmaları birbirinden farklı adlandırmalar değildir. Aynı çağdan ve kişiliklerden bahsetmektedir. Eksen çağı;

zihinsel veya düşünsel açıdan mitoloji ile felsefe arasında; sosyal ve siyasal açıdan da tanrı krallıkları ile tarihsel ve kültürel toplum arasında yaşanan bir çağın adıdır. Eksen çağında, Çin'de Tao, Hindistan'da Budha, Kürdistan'da Zerdüşt, Yunan dünyasında Milet ve Efes ekolleriyle beraber Sokrates ve Yahudi peygamberleri (Hz. Yusuf ve kardeşleri, Hz. Musa, geleneğin devamı olarak İsa ve Muhammed) güçlü bir ahlaki felsefeye dayanan birer komünal ideoloji olarak ortaya çıkmışlardır. Bunlar, devlet ve komünün ilişki, çelişki ve çatışmasından kaynaklı olarak

ortaya çıkmışlardır. Eksen çağındaki komünal ideolojilerin temel özellikleri ise özgürlüğe ve demokrasiye yatkın komünal toplumcu olmalarıdır. Tanrı krallıklar veya aristokratik devlete karşı ideolojik olarak ahlak felsefesini, sosyal ve kültürel açıdan da komünal yaşam kültürünü savunmuşlardır.

Zerdüştü geleneği direniştir

Bu komünal ideolojilerin ilki, Sümerik tanrı krallarına karşı bir direniş geleneğini temsil eden Zerdüşt'tür (M.Ö. 628-551). "Zerdüştü geleneği kastik sisteme karşı böyle bir direniştir... Bu demokratik komünal bir gelenektir" der Önder Apo. Kimilerine göre Zerdüşt bir peygamberdir, kimilerine göre Mazda dininde reform yapan ahlaki bir filozof ve reformcudur. Bu nedenle Zerdüşt için her iki kimlik ve tanım da doğrudur. O, bir filozoftur. Çünkü varlık sorununu ilk ele alan filozoflardan biridir. Zerdüştükte varlığı oluşturan dört öge vardır: Hava, su, toprak. O, yeni ahlak felsefesiyle

“

Önder Apo, savunmalarında ahlaki felsefenin öncüleri olan Zerdüşt, Tao, Konfüçyüs, Budha ve Sokrates'in çıktığı çağı "bilgelik çağı" olarak ifade etmekteydi. "Demokratik Toplum Manifestosu"nda ise "bilgelik çağı" yerine "eksen çağı" olarak adlandırmıştır. Bilgelik veya eksen çağı adlandırmaları birbirinden farklı adlandırmalar değildir. Aynı çağdan ve kişiliklerden bahsetmektedir.

”

Zend Avesta'da yazılan "gata"larla Mazda dinini yeniden yorumlayıp oluşturduğundan dolayı peygamberlik rolünü oynamıştır. Peygamberler, mesaj getirenlerdir. Peygamber kavramı, Arapça değil, Fars ve Kürt dilinde olan bir kavramdır. Anlamı ise mesaj getirendir. Kürtçe'de peygambere "peyamber" diyorlar. Zerdüşt, yeni ahlak felsefesi veya komünal ideolojisiyle Kürtler başta olmak üzere insanlığa kurtuluşun yolunu müjdelemiştir. Zerdüşt'ün ahlak felsefesi çok derin ve köklüdür. O'nun en temel ahlaki düsturu şudur: Doğru düşünceksin! Doğru söyleyeceksin! Doğru yapacaksın! Alevi inancında var olan "Eline, beline, diline sahip çık" düsturu da Zerdüşt'ün ahlaki düsturunun bir devamı niteliğindedir.

Zerdüşt'ün ahlak devrimi, tarihsel zaman süreci içerisinde Med kabile ve aşiret konfederasyonuna ideolojik güç ve moral vererek Asur imparatorluğunun kastik katil rejimine son vermesini sağladı. Bu nedenle şunu rahatlıkla ifade edebiliriz; tarihte ilk kez halklar kastik katil rejimine karşı büyük bir toplumsal devrimi gerçekleştirdi. Bu toplumsal devrimin etkisinde kalan halklar gerçek baharını yaşıyorlar. Bugün, eğer halen halklar büyük bir coşkuyla özgürlüğün ve kurtuluşun sembolü olan Newroz bayramını candan kutluyorsa, halkların yaşadığı gerçek baharın ruhunun ne kadar etkili olduğunu bize gösteriyor. Zerdüşt, dünya iyilik ve kötülük için "bir savaş meydanıdır" der.

Önder Apo, 'Devlet ve Komün' arasında ortaya

çıkan ilişki, çelişki ve çatışmadan bahseder. 'Komün' iyiliği, 'devlet' ise kötülüğü temsil etmektedir. Med konfederasyonunda da bu her iki eğilim (devlet ve komün) savaş halindeydiler. Harpagos'un başını çektiği aristokratların 'devletleşme', Astiyages'in başını çektiği 'Krallık' veya 'komün' arasındaki savaşta Harpagos Astiyages'e ihanet ederek, Pers'li Kiros'la işbirliği yapıyor. Bu ihanet yüzünden Astiyages devletin zihniyetine karşı savaşı kaybediyor. Bu savaşta iktidar Medler'den Perslere geçiyor. Önderlik; "Zerdüştük esas gelişmesini Med konfederasyonunda sağlıyor. Bu bir kabileler federasyonudur. Medler ile Pers aristokrasisi arasında yaşanan çatışmaların özü 'demokrasi mi olalım, krallık mı?' ikilemine dayanıyor. Devletleşme ile komünleşme arasındaki bu çatışmanın en belirgin ifadesi Astiyages ile Harpagos arasındaki savaş ve burada yaşanan tarihi kırılma anıdır" diye belirtmektedir. Zerdüştü rahipler olan Mağlar, Gautama'nın önderliğinde 2. Kambise karşı ayaklanarak, tahtı ele geçiriyorlar. 1. Dara veya Büyük Dara, Mağların isyanını şiddetle bastırıyor. Bu ayaklanmanın bastırılmasında tarihçiler 70.000 Mağ rahibinin öldürdüğünü söylemektedir. Bu katliamdan sonra Persli Büyük Dara, sinmiş, teslim olmuş Mağ rahiplerinin eliyle Zerdüştlüğü özünden saptırarak devletin resmi dini haline getirmiştir. Böylece Zerdüşt felsefesi ve dini, Pers devletinin başka bir ifadeyle kastik katilin resmi dini olup aristokratlaşır. Böylece Zerdüşt dini ve felsefesi komünal özelliklerini ağırlıklı olarak kaybederek devletin resmi dini oluyor.

Halifelerin savaşı

Hız Muhammed'in İslamiyet'i de Zerdüştlüğü yaşadığı akıbeti yaşayacaktır. İslamiyet Hz. Muhammed'in ölümünden sonra halifelerin iktidar savaşına dönüşüyor. Halifelerin savaşı İslamiyet'in özünde olan komünalite ile devlet savaşıdır. Muaviye ve Hz. Ali'nin savaşını da devlet ve komün savaşı olarak değerlendirebiliriz. Yezit'in Kerbelâ'da Hz. Hüseyin (M.S. 681) ve taraftarlarını katliamdan geçirmesiyle beraber İslamiyet'in komünal ve devrimci olan özü de öldü. Zerdüştlüğü başına gelenler, İslamiyet'in de başına geldi. Diyalektiği esas alan Zerdüştlük, devlet dini olduktan sonra nasıl ki dogmatizmle saplanıp ölüm döşegine yatmış ise İslamiyet'in devrimci ve komünal eğilimi de Muaviye ve Yezit ile beraber aristokratik saltanata dönüşmesiyle beraber İslamiyet de ölüm döşegine yatırıldı. İslamiyet 9. ve 12. yüzyıl arasında düşünsel ve kültürel olarak eksen çağına benzer bir aydınlanma sürecini yaşıyor. Bu gelişme belki İslamiyet'i ölüm döşeginden kurtarabilirdi ancak İmam Gazali'nin içtihat kapılarını kapatmasıyla beraber dogmatizme saplanıp, devlet ve saltanatın ideolojik kılıcı haline getirildi. İslamiyet'in demokratikleşmesi ve özüne kavuşması için yapılması gerekenlerin başında, onun saltanattan ve dogmatizmden kurtarılması geliyor.

Ege'nin doğa filozofları

Batı Anadolu Ege'sinde olan Miletli ve Efesli okulların filozofları da "eksen çağına" dahildirler. Onlar doğa filozoflarıdır. Bu nedenle onlar, en fazla doğa veya varlığı oluşturan öğeler üzerinde yoğunlaşmışlardır. Temel gayeleri doğayı ve varlığı daha iyi anlamak ve tanımlamaktır. Bu nedenden dolayı, onlar toplumsal sorunları ele almamışlardır. Daha önceki mitolojik anlatımları felsefe diliyle anlatmışlardır. Tabii toplumsal sorunlara yönelebilmek için, toplumsal sorunların yoğun olması gerekiyordu. Sokrates'in (M.Ö. 469-399) yaşadığı Atina'da toplumsal sorunlar çok fazlaydı. Atina'da kölelik çok yoğun olarak yaşıyordu. Bu nedenle Sokrates, toplumsal sorunları daha iyi görüyor, anlıyor ve sorunların çözümü için ilk adımı atan oluyordu. Sokrates'i Sokrates yapan Milet ve Efes okullarında olan doğa felsefesinden toplum felsefesine geçiş için köprü rolü oynamasıdır. Toplumsal felsefeye ilk adım atan filozof olması, Thales gibi Sokrates'e de felsefenin ilk babası unvanını kazandırmıştır.

Burada vurgulamak istediğimiz başka bir husus ise Zerdüşt'ün Miletli ve Efesli filozofların düşünceleri üzerindeki etkisidir. Tarihciler bize, Thales'in de içinde olduğu birçok filozofun Babil, Persepolis ve Mısır'ı ziyaret ettiğini geometri, matematik ve astronomi konularına

ilişkin eğitim aldıklarını söylemektedir. Doğa filozoflarının savundukları bilgi kuramlarının köküne baktığımızda Zerdüşt'ün varlığı oluşturan öğelerini daha iyi görürüz. Bu nedenle doğa filozoflarının bilgi kuramlarını da kısaca özetlemek istiyoruz. Thales (M.Ö. 624-548) varlığın temelini oluşturan 'su', O'nun öğrencisi olan Anaksimandros (M.Ö.610-546) varlığı oluşturan 'apeiron' (sınırlı olmayan); Anaksimenes (M.Ö. 585-525) ise varlığı oluşturan 'hava' olarak kabul ederler. Perslerin Ege'yi işgal etmesiyle beraber Milet ve Efes okulları kapanıyor. Okullarda bulunan filozoflar ve öğrenciler, başka bir ifadeyle Batı Anadolu'da olan 'beyin' Atina, Sicilya ve Güney İtalya'ya göç ediyorlar. Bu beyin göçünden sonra Sicilya'da Empedokles (M.Ö. 494-434) kendinden önce doğa filozofları su, ateş ve havayı kabul etmişlerdi. Empedokles ise 'toprağı' onlara ek yaparak, Zerdüşt'ün varlığı oluşturan ateş, su, hava ve toprağı birlikte kabul etmiştir. Bugün varlığı oluşturan yüzden fazla elementin varlığından bahsediliyor. Heraklitos ise diyalektiğin varlığını vurgulamak için "aynı suya iki kez girilmez" diyor. Diyalektik düşünce, Heraklitos öncesinde Zerdüşt ve Tao felsefesinde vardır. Zerdüşt'lük'te iyilik-kötülük, aydınlık-karanlık gibi ikilemler, Taoculukta ise her şeyin ikilemli olduğu görülür. Onların felsefesinde evren Yin Yang'dan oluşuyor. Evrende ne tam olarak boşluk var ne de tam olarak doluluk var. Belki de ilk kuantumik düşünce Taoculukta vardır. Zaten etimolojik olarak diyalektik 'di' yani iki'den gelir. Özcesi iki şeyin birbiriyle ilişkisini ifade eder.

Sokrates'in ahlak felsefesi

Sokrates'in yaşadığı dönemde, Atina'da toplumsal sorunlar çok yoğun olduğu için, toplumda bir ahlaki çöküntü yaşanmaktaydı. Sokrates bir alim ve öğretendi. Toplumun yaşadığı ahlaki çöküntü karşısında kayıtsız kalması söz konusu olamazdı. Bu nedenle toplumsal sorunların çözümü için toplumda ve insanda erdemliliğe ağırlık vererek, ahlak felsefesini geliştirdi. O'na göre Sofistler para karşılığında eğitim verdiklerinden dolayı, doğruluğu veya erdemliliği geliştiremezler. Çağdaş sofistler günümüzde yaşıyorlar. Günümüzde yaşanan toplumsal ahlaki çöküntünün nedenlerini sayarsak onun altından çıkamayız. Devlet veya sistem kadar çağdaş sofistlerin payı da bu ahlaki çöküşte vardır. Özel teşebbüs adı altında dersanelerde çocuk ve gençlere para karşılığında ders verilmektedir. Onların temel

amaçları çocuk veya gençlere doğruluğu ve erdemliliği öğretmekten çok, para kazanmaktır. Zaten onlarda doğruluk ve erdemlilik vasıfları yoktur ki, öğrencilerine versinler. İşte Sokrates'in isyanı veya temel rahatsızlığı devlete olduğu kadar Sofistlere karşıdır da. Bu nedenle, o sofistler gibi para karşılığında bilgi satmıyordu. Sokrates kendi ardına yazılı olarak hiçbir eser bırakmamıştır. Biz onu ancak Platon'un (M.Ö.428-348) kaleminden ve yazdığı eserlerden öğrenebiliyoruz. Eğer Platon Sokrates'i anlatmasaydı, onun yaşayıp yaşamadığına dair bilgimiz olmayabilirdi. Sokrates'in ahlak felsefesini, diyalog yöntemini ve özlü vecizlerini bizlere aktaran Platon'dur. Sokrates'in eğitime, öğretme, diyalog ve sorgulama yöntemi, o güne kadar bilinenlerin tersinedir. Tüm yöntemleri kendine özgüdür. Sokrates, gezgin bir derviş gibi sokaklarda gezerken, karşılaştığı kişilere soru sorar ve diyalog yöntemini esas alır. O, gerçek bilgiye ulaşmak için diyalogla ebelik rolünü oynamak ister. Anlattıklarına göre, annesi ebedir. Annesi nasıl çocukları doğurtuyorsa, o da diyalog yöntemiyle bilgiyi doğurtmak istiyor. Yine o, diyaloglarda Sofistler gibi bilgiçlik yapıp, didaktik/öğretici yaklaşmıyor. Kendini öğreten biri olarak değil, öğrenen biri olarak görüyor. Sokrates, ahlak felsefesi alanında komünal bir duruşa sahiptir. Sokrates vecizlerinde şöyle diyor: "Tek bildiğim şey hiçbir şey bilmediğimdir" veya "sorgulanmayan yaşam, yaşam değildir". Onun temel amacı doğru yaşamı ve insan erdemliliğini ortaya çıkartmaktır. Önemli olan insanda ve toplumda erdemliliği geliştirmektir. Toplumsal ilişkilerde, iyi bir düşünce, iyi bir ahlak ve erdemli bir insan olabilmek için doğru davranışlara sahip olunması gerekiyor. Sokrates'in erdemli bir yaşam için yaptığı diyalog ve çalışmalarından rahatsız olan Atina kent devletine egemen olan demokratların yönetimi ve sofistler tarafından ona isnat edilen suçlama şudur: gençlerin aklını çelmek ve onları yoldan çıkarmak. Bu suçlamalardan kaynaklı onu yargıladılar. Sokrates, kendi düşüncesinden dolayı yargılayan ve ölüme mahkum edilen ilk filozoftur. Bu nedenle, devletin demokrat, cumhuriyetçi, monarşik, oligarşik, despotik gibi yaftalar ve kimlikler birer maskedir. Bu maskeler devletin özü olan kastik katil karakterini değiştirmezler.

Komünaliteyi savunduğu için cezalandırıldı

Platon, Sokrates'in öğrencisidir. Aynı zamanda

Sokrat'ın yargılandığı mahkemeye gözlemci olarak katılmıştır da. Sokrat'ın savunması ve mahkeme tutanaklarını bir kitap haline getirip derleyendir. Bir bakıma Sokrat'a dair bildiğimiz bütün bilgiler Platon'a ait bilgilerdir. Burada büyük bir paradoks karşımıza çıkmaktadır. Paradoks olan şudur: Sokrates kent devletine karşı ahlak felsefesiyle komünaliteyi veya toplumu savunduğu için devlet tarafından cezalandırılmıştır. Bunları da bize Platon söylemektedir. Aynı Platon kendi ideler dünyasını anlatırken, Sokrates'i ideler dünyasıyla devletin içine çeker. Sokrates'i bir bakıma devlet ile uzlaştırmaya çalışır. Önderliğin deyimiyle; "İyon-ya'da doğayı bilimsel temellerde inceleyen doğa filozofları varken, Atina'da Sokrates felsefesi düşüncenin Yunandaki temellerini atıyor. Sokrates Eflatun'u (Platon) doğuran kişidir" diyor. Platon "devlet" adlı eserinde ütopyik bir devleti idealize etmektedir. Ona göre eğer bir filozof kral olsaydı, devlet Sokrates'i ölümlü cezalandıramazdı. Filozof devletin başında olmadığı için Sokrates'i öldürdüler. Platon devlet adlı eserinde devleti üç sınıfa, kategoriye veya kasta göre değerlendirir. Her bir sınıfı, işlevselliklerine göre yorumluyor. Örneklersek...

* **Birincisi;** kral filozof olmalıdır. Kral filozof, evlenmez, ev ve bark sahibi olmaz. Onun biricik görevi devleti adilce yönetmektir.

* **İkincisi;** askerler ve rahiplerden oluşmaktadır, onlar da evlenmezler. Temel görevleri; askerler, güvenlik sorunuyla ilgilenirler. Rahipler ise toplumun ibadeti olan ayin, tören ve tapınmalarıyla alakalıdır.

* **Üçüncüsü** ise; Çiftçiler ve zanaatçılardır. Bu sınıf üretici sınıftır. Onlar nasıl tarımla, hayvancılıkla ve zanaatçılıkla ürettikleriyle toplumu besliyorlarsa aynı zamanda onlar devlete eleman vermekle de mükelleftir. Diğer her iki sınıfın aksine onlar evlenirler, çocuklarını asker, memur, rahip olabilmeleri için devlete verirler. Filozof da onların arasından çıkıyor. Platon bu şekilde hem Sokrates'in felsefesini revize ediyor hem de devleti reformdan geçirecek aristokratlaştırıyor. Platon, aristokratik devlete dayanarak, ide ve hayallerini hayata geçirmek istiyor. Önder Apo'dan alacağımız bir pasajla, Sokrates ve Platon'a ilişkin anlatmak istediğimizi noktalamak istiyoruz: "Grek Yunanlarda gerçek komünalist Sokrates'tir. Platon, Sokrates'ten aldıklarını aristokrasiye "devlet" yapıtıyla sunuyor. Devlet yapıtı devlet ideolojisidir... Platon ise komün ideolojisini aristokratik bir devlet modeli geliştirmek için değerlendiriyor. Sokrates devleti değil, Platon ise kasttan aristokratik

devlete dönüşüm formülünü oluşturuyor; bunun felsefi ve ideolojik altyapısını oluşturuyor. Platon'un devriminin özü budur."

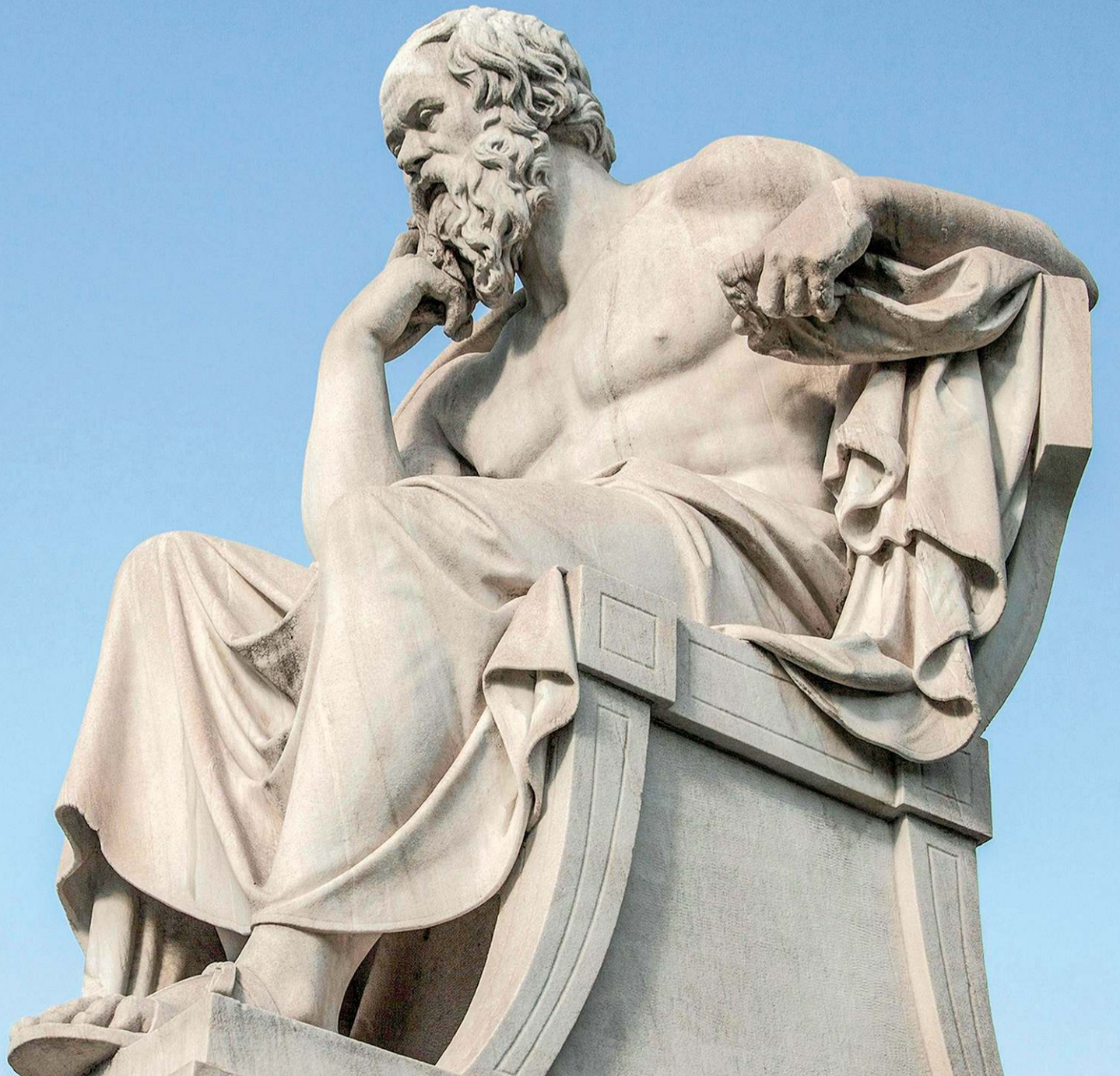
Taocu felsefe

Eksen Çağ'ının en önemli düşünürlerden biri de Lao Tse'dir. Lao Tse, Tao düşüncesinin veya felsefesinin kurucusudur. Kendisi M.Ö. 6.yüzyılda Çin'de yaşamıştır. Lao Tse tarım veya neolitik öncesinde kalan avcı-toplayıcı toplumun sözlü anlatımları, gelenek ve göreneklerini Dao (tao) De Jing adlı kitapta derlemiştir. Dao De Jing kitabı, Zerdüşt'ün Zend Avesta kitabı gibi şiirimsi ve öğretici vecizlerden oluşmaktadır. Farklı olan yönü ise Zerdüşt'lükte tanrı vardır. Fakat Lao Tse'de ve daha sonra ele alacağımız Budha'nın ahlak felsefesinde de tanrı kavramı yoktur. Lao Tse, yaşlı usta anlamına geliyor. Ahlaki felsefesi ve komünal yaşamından dolayı seksen yaşındayken kendi ülkesi olan Çin'i terk etmek zorunda kalıyor. Rivayet edilir ki, Çin'i terk ederken onu tayan sınır muhafızlarından biri ona öğretisini yazmasını ister. Yine "Lao Tse" adında olan kitabın ön sözünde diyor ki, O'nun yazdığı öğretiler, kendisinden önce var olan doğal toplumun yarı mitolojik, yarı ahlaki felsefenin öğretileridir. Tao felsefesi Lao Tse'nin kitabından ismini alır. Dao veya Tao'nun anlamı çok geniştir. Lao Tse "ille de ad vermek zorundaysam ona yol (Dao) diyebilirim" der. Tao; yol, yön, akış, akıl, yöntem, zaman, boşluk, yin ve yang vd. yukarıda ifade etmiştik. Taocu felsefe, çok köklü bir felsefedir. Taocu felsefenin dışında, felsefe ve bilimde evrende var olan boşluktan bahsetseler de Taocuların yüklediği anlam çok farklıdır. Sadece kuantum fizik mekaniği Taocular gibi boşluk kavramını kabul ediyorlar. Onlara göre evrenin bir tarafı boşluktur, bir tarafı da doluluktur. Tam doluluk, tam boşluk diye bir şey yoktur. Her ikisi de birbirlerine eşitler. Evrende karşıtlar dengeyi sağlayabiliyor. Yin ve Yang gece ile gündüzü, aydınlık ve karanlığı, boşluk ile doluluk, olmak ile olmamak gibi ikilemlerin birliğini savunur. Yin Yang'sız, gece ise günsüz olmaz. Her ikisi birlikte varlar. Bir bakıma kuantum fiziğindeki dalga ve parçacık ikilemi gibidir. Taoculukta da bir şey hakkında kesin bir yargı yoktur, olasılık düşüncesi ön plandadır. Yine Taocu diyalektikte değişim, dönüşüm ve hareketlilik vardır. "Lao Tse komünaliteyi temsil ediyor, Konfüçyüs devletleştiriyor. Orada bir komün tarihi komünalite var. Lao Tse ezilenlerin gerçek komünalitesini geliştiriyor. Konfüçyüs aristokratlaştırıp devlet ideolojisi

“

Sokrates, ahlak felsefesi alanında komünal bir duruşa sahiptir. Sokrates vecizlerinde şöyle diyor: "Tek bildiğim şey hiçbir şey bilmediğimdir" veya "sorgulanmayan yaşam, yaşam değildir". Onun temel amacı doğru yaşamı ve insan erdemliliğini ortaya çıkartmaktır. Önemli olan insanda ve toplumda erdemliliği geliştirmektir. Toplumsal ilişkilerde, iyi bir düşünce, iyi bir ahlak ve erdemli bir insan olabilmek için doğru davranışlara sahip olunması gerekiyor.

”

“Eksen çağı; zihinsel veya düşünsel açıdan mitoloji ile felsefe arasında; sosyal ve siyasal açıdan da tanrı krallıklar ile tarihsel ve kültürel toplum arasında yaşanan bir çağın adıdır. Eksen çağında, Çin’de Tao, Hindistan’da Budha, Kürdistan’da Zerdüş, Yunan dünyasında Milet ve Efes ekollerıyla beraber Sokrates ve Yahudi peygamberleri (Hz. Yusuf ve kardeşleri, Hz. Musa, geleneğin devamı olarak İsa ve Muhammed) güçlü bir ahlaki felsefeye dayanan birer komünal ideoloji olarak ortaya çıkmışlardır.”

haline getiriyor... Konfüçyüs büyük bir devlet revizyonistidir. Şu andaki Çin, konfüçyüslüğü oynuyor. Konfüçyüs kasttan devlete geçiş sağlatıyor” diyor Önder Apo.

Konfüçyüs’ün ideolojisi

Konfüçyüs (M.Ö. 551-479), tarihsel süreç içerisinde başlayıp 1900’lerin başlarında Sun Yat Sen’in başlattığı Milli Demokratik Devrim sürecine kadar Çin’in milli dini olarak varlığını korudu. Tabii, Taocu ve Konfüçyüsçü felsefe ve geleneksel inancı tanrısız bir dindir. Bu din, tıpkı Zerdüş’ün ahlak felsefesi gibi dinsel değil. Aynı olan yönleri Zerdüşlükte tanrı var iken, Taocu ve Konfüçyüsçü dinde ise tanrı yoktu. Konfüçyüs Çin’de yüzlerce yıl süren prensler arasındaki iç savaşta karşı isyan halindedir. Prenslerin kendi aralarında anlaşıp, birlik olmasını ister. Konfüçyüs’ün üzerinde en çok durduğu kavramların başında; yönetim, adalet, ahlak, erdemlik, doğruluk, dostluk, iyilik, görev veya ödev ve ata ruhu gibi konulara ilişkin yüzlerce öğrencyie ders vermektedir. Fakat erdemli ve adil bir yaşam için devlet veya bir prensin desteğini almak, onun danışmanı veya veziri olabilmek için çok istekliydi. Platon’da devlet idesi bir ütopyaydı. Konfüçyüs’ün devleti ise dünyevi ve pratikleşmesi mümkün olanıydı. Konfüçyüs, prensler arasındaki iç savaş bitirmek, toplumda barış ve adaleti sağlayabilmek için devlet yönetiminde rol alması gerektiğini biliyordu. Bunun için ideolojik olarak mücadele etti. Bu mücadele sonucunda başta prensin yönetiminde bir memur, daha sonra vezirlik göreviyle işe başlıyor. O, yöneticilik yaptığı dönemde prenslikte veya devlette büyük bir reform gerçekleştirebilir. Gerçekleştirilen reformlarla prensin veya krallığın birçok yetkisini sınırlandırıyor.

Konfüçyüs’te ahlak felsefesi çok güçlüdür. Ahlak felsefesiyle toplumsal ve siyasal sorunları çözme çabasıdır. Konfüçyüs, bilgi ve erdem ilişkisini iyi formüle ediyor. Bir insanın bilgisiz olmasının nedenini, erdemsizliğinden kaynaklandığını belirtiyor. İnsanda eğer erdemlik vasfı varsa, onda bilgisizlik olmaz. Aksine, eğer insan bilgi sahibiyse, o zaman onda da erdemsizlik olmaz. Özcesi erdemsizlik bilgisizlikten kaynaklanıyor. Taocu felsefeden çok etkileniyor. Konfüçyüs, Taocu ahlak felsefesini devlet ve siyaset felsefesine uyarlıyor. Önder Apo’nun deyimiyle, O Taocu felsefeyi “...aristokratlaştırıp devlet ideolojisi haline getiriyor.” Çin’de, başta Taocu, Konfüçyüsçü ve Budhacı felsefe ve inançlarda Tanrı kavramı yoktur. Konfüçyüs felsefesinde bunu daha iyi görebiliyoruz. Ahiret veya öbür dünya için, sorulan sorulara verilen kaçamaklı cevabın dışında bir değerlendirmesi yoktur. “Nasıl dua ettiğini soran birine ‘benim duam yaşamımdır’” yine kendisine öldükten sonra ne olacağını soranlara “Sen daha yaşamın ne olduğunu bilmezken, ölümden sonrasını nasıl bilebilirsin” diye cevap verir.

Konfüçyüs’e göre toplumda bulunan insanların birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır. Ödevleri anlatırken egemen erkek zihniyeti, tüm çıplaklığıyla yansıyor. Ataya saygı bir inanç halini almıştır. O zamandan günümüze kadar ataya saygı kültürü ve inancı şu veya bu şekilde varlığını hep korumuştur. Ana-babaya saygı göstermek evrenselidir. Tüm dini inançlarda bir çocuğun ana ve babasına karşı saygılı olmalarını salık verir. Yine ana ve babaların çocuklara karşı sevgi dolu olmaları gerekmektedir. Bu saygı ve sevgi toplumun her alanında olması gerekiyor. Örneğin işçi ve patron, devlet ile vatandaş, kadın ile erkek (eşler) arasındaki “çocuk-baba ödevleri gibidir.” Bazı ahlaki yaklaşımları yaşadığı topluma özgü olsa da, O’nun ahlaki değerlendirmeleri evrenselidir. Bazı vecizleri Hz. İsa’nın İncil’de geçen vecizlerini çağırıştırılmaktadır. Örneğin; adaletsizliğe karşı adaletle cevap vermek, yine kendisine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkalarına yapmamak ve insanları sevmek gerektiği, hem Hıristiyanlıkta hem de Konfüçyüs’te vardır. Taocu/ Konfüçyüsçü ahlak felsefelerini ve diğer eksen çağın bilgileriyle beraber değerlendirirken Önder Apo

savunmalarda şöyle diyor: “...birbirine çok yakın zaman sürelerinde yaşamış hem büyük ahlak filozofları, hem de maddi kültüre karşı ideolojik kültürün üstünlüğünü kendi şahıslarında temsil eden büyük bilge kişiliklerdir.”

Aydınlanmış Budha

Eksen çağında Hindistan’daki ayak ise Budha’dır. Budha aydınlanmış kişi anlamına geliyor. Budha’nın gerçek ismi Siddhartha Gautama’dır. (M.Ö. 563- 483) O bir kralın oğludur. Babası veliahdı olan yani geleceğin kralı olan Gautama için sarayda cennet gibi bir yaşam ortamı oluşturmuştur. Rivayet edilir ki, kral genç Gautama’nın yoksulları, dilencileri, yaşlıları, ölümü vs. onu üzecek, acı çekecek hiçbir şeyi görmemesi için saray çalışanlarını temin eder. Gautama 20’li yaşına kadar acılar içinde kıvranan dünyadan bihaber olarak, şatafat içinde yaşadı. Gautama bir gün sarayın dışına çıkmak istiyor. Saray çalışanları da onu sarayın dışına çıkartıyorlar. Dışarı çıkarken ilk önce bir dilenciği görüyor. Ardında toplumu yaşadığı yoksulluğu, hastalıktan kıvranan insanları, ölen kişinin cenazesinin ateşte nasıl yakıldığını görüyor. Bunlardan her birini gördüğünde, olup bitenlere anlam veremiyor, gördüklerini bilmek ve tanımak için saray çalışanlara soru soruyor. Saray çalışanları da, onun sorduğu her soruyu yalın bir şekilde cevaplıyorlar. Gautama saraya döndükten sonra, prenslikten vazgeçerek, hakikatin peşinden gitmek için babasıyla vedalaşıyor. Altı yıl boyunca Ganj ve İndus vadilerinde açlık ve yoksulluk içinde geziyor. O tam Nirvana’ya ulaştığını sandığı anlarda, içinde öldürmediği egonun engel olduğunu görüyor. Bu defalarca devam ediyor. Neredeyse Nirvana’ya ulaşmada kararsız düşebilecek bir anda açıklıktan yere düşerken hakikate dair aydınlanıyor. Artık Gautama’nın yerine adı Budha oluyor. Budha, hakikat yolunda aydınlanmış kişi anlamına geliyor. O aydınlanma yolunda eski geleneklere karşı büyük bir sorgulama ve mücadele sahibi oldu. Özellikle de Brahman inancına ve toplumsal açıdan da kast sistemine karşı ideolojik olarak mücadele etti.

Budha’yı Budha yapan onun komünal ideolojisi ve ahlak felsefesidir. İnsana acı çektiren maddi dünya olduğunu biliyordu. Bu nedenle, Nirvana’ya ulaşabilmek için insan dünyadan

“Tarih boyunca yaşanan dinsel çıkışlı hareketlerin başına gelenler; ahlak felsefesi, siyasal ve sosyal çıkışlı komünal ideolojilerin başına gelenlerden büyük derslerin çıkartılması gerekiyor. Eğer onların başına gelenlerden ders çıkartmazsak, aynı akıbetlerden daha fazlası başımıza gelebilir. Aynı akıbetin yaşaması için her gün komünal yaşam ve ideolojik mücadelenin 7/24 sürekliliği verilmesi ve büyü-tülmesi gerekiyor.”

vazgeçerse, acıdan kurtulabilir. Acıdan kurtulduğunda Nirvana’ya ulaşabilir. Budhacılıkta tanrı kavramı yoktur. Nirvana ise bir bakıma tasavvuftaki tanrı ile birleşme ve onun içinde fenafillah olma gibidir. Budha, şunu iyi biliyordu; kurtuluşun önünde engel olan geleneklerdir. O zaman insanın kendini geleneklerde arındırması gerekiyor. Budha inancında reenkarasyon vardır. Bu inanca göre insan ruhu ölümsüzdür. Sokrates’te de reenkarasyon vardı. İnsan öldüğü zaman, ruhu ölmez. Onun ruhu başka bir bedende yaşar. Ruhun yeniden bedenleşmesi için tanrılara yalvarmaz, dua etmez, adak sunmaz. İyi davranışlarıyla ruhun yeniden bedenleşmesini sağlayabilir.

Dört temel gerçek

Budha’ya göre dört temel gerçek vardır. Bu gerçekler şunlardır: acı çekme gerçeği (maddi dünyadan, eşyalardan kendini azade etmesi), istek gerçeği, acının yok edilmesi gerçeği ve acının yok edilmesini sağlayan sekiz yol gerçeği. Bu yollar; salt inanç, salt irade, salt söz, salt eylem, salt geçim araçları, salt düşünce, salt iyilik ve salt yok olmadır. Budha, sanki Hz. Musa’nın ‘On Emri’ni Hindistan’a uyarlamış gibidir. O da yasaklayan erdemler için diyor ki; öldürmeyiniz, başkalarının malını çalmayınız, başkasının eşine göz dikmeyiniz ve sarhoş olmayınız. Olumlu erdemler ise; acılara katlanın, başka insanların acılarını düşünün (bugün ona empati diyoruz), yardımsever ve iyicil olun, başkalarının acılarını ve sevinçlerini paylaşın, acının, size yapılanları bağışlayın, kin gütmeyin, başkaları için iyicil ve cömert olun. Budha’ya göre dünyada insanın bağlanacağı hiçbir şey yoktur. O’na göre ruh da, madde de, biçim de, öz de vardır ve geçicidirler. Tarihsel zaman içerisinde Budha’nın ahlak felsefesi tıpkı Taocu ve Konfüçyüsçü ahlak felsefeleri gibi dinsel oluyor.

Budha’nın ahlak felsefesini devletin dini haline getiren Aşuka hanedanıdır. Aşuka, Platon ve Konfüçyüs gibi Budha’nın ahlak felsefesini kuramsal olarak gözden geçirmemiştir. Persler nasıl ki Zerdüşlüğü, devletin resmi dini yaparak, özünden boşalttıysa, Aşuka da Budha’nın ahlak felsefesi ve inancını devletin resmi dini yaparak, Budhacılığı devlete eklemeyerek, onu özünde boşaltmıştır. Böylece, Budhacılık da diğer akımların başına gelenlerin akıbetini yaşadı. Akışkan, ruh ve enerji yüklü olan komünal ideolojiyi katılaştırarak duraklamasına neden oldu.

Yahudi peygamberler

Eksen çağında olan komünal ideolojilerinden beşinci sırada ise Yahudi Peygamberler gelmektedir. Peygamberler tarihinde yaşanan ideolojik mücadele, bir bakıma devlet ile komün arasında yaşanan bir mücadeledir. Yahudiler tarihi, bir bakıma peygamberler tarihidir de. Önder Apo Yahudi peygamberlerin yaşadığı ikilemi şu satırlarda özetlemiştir: “Bu ilk bölünme saraylarda başlıyor. Yusuf sarayda Firavun’un yanındadır. Yakup’un diğer oğulları komünalisttir. Yusuf peygamber Firavun’un adamıdır. Çok çarpıcıdır. İbrani kabilesini ikiye bölüyor. Bundan sonra Musa-Harun dönemi gelir. O da çok çarpıcıdır. Davut ve Süleyman devlet geleneğini temsil eder, Samuel ile diğer peygamberler ise komünal geleneği temsil ederler.” İsa’dan önce, tarih belgelerinde Yahudi topluma baktığımızda devlet-komün ilişki ve çatışmasını daha iyi görebiliriz. Yahudi toplumunda üç sınıf, parti veya kast vardı. Bunlardan Ferisiler ile Saddukiler pers ve Greko-Romen yanlısı devletli partilerdir. Aynı dönemde yaşayan Eseniler ise komünaliteyi temsil eden bir harekettir. Bu her iki eğilim dün de vardı, bugün de var, yarın da var olacaktır. Eseniler M.Ö. 2. yüzyılda yaşamıştır. İsa’nın ortaya çıkmasıyla beraber Eseniler de İsa’nın düşüncesine ilk katılanlardır. Temel felsefeleri komünal bir felsefeydi. Mallar topluluğundur. Onlarda bireysel mülkiyet yoktur. Bir mezhep veya tarikat gibi “ortak sofralarda yemek yerler ve birbirlerine kardeş derlerdi...”

Tarikata girecekleri öğretiyi gizli tutacakları üstüne ant içirirdi.”

Hıristiyanlık da bir Yahudi mezhebi olarak ortaya çıkıyor. Üç yüzyıl boyunca Hıristiyanlık manastırlarda komünal bir yaşam yaşadı ve o komünal yaşam ideaları uğruna büyük mücadele verdiler. Ancak kilise babalarının Bizans imparatorluğuyla anlaşmaya varmasıyla birlikte, Bizans devleti İsviçre hareketi içine aldı. Bu anlaşmayla birlikte Hıristiyanlık inancı devletin resmi dini ve ideolojisi haline geldi. Yozlaşan ve çürümeyle yüz yüze kalan Bizans imparatorluğu Hıristiyanlığı resmi dini olarak kabul etmesiyle çürümekte olan devlete yeni bir kan ve ruh vermiştir. Kilise babaları Hıristiyanlığı gözden geçirerek, devlete uyumlu bir duruma getirmişler. Bu anlaşmadan sonra Hıristiyanlık eski devrimci ve komünal özelliklerini yitirerek, devlet gibi bir aygıtın çarkında olan dişlileri gibi rol oynadı. Nestor (M.S. 380) İstanbul patriği idi. Hıristiyanlık devlet dini olduktan sonra Hz. İsa’nın tanrının oğlu olup olmadığını tartışırken egemen görüş İsa’nın tanrısal olduğunu kabul ediyordu. Nestor (Nestorius) ise İsa’nın tanrı değil, tanrısal yönü olan bir inşa olduğunu savunduğu için, konsül tarafından aforoz ediliyor. Her ne kadar Hıristiyanlık devlet dini olmuşsa da halen bazı tarikat ve mezheplerde kısmi de olsa, komünal yönü ağır basan bir yaşamları vardır.

İslamiyet’in çıkışı çok önemlidir. Arabistan’da herhangi bir devletten devletin egemenliği yoktur. Hz. Muhammed, kabile formunun hakim olduğu bir yerde ortaya çıkmıştır. Yaptığı ilk şey kabileler üstü komünal bir ideolojiyle çıkış yapmasıdır. Önder Apo diyor; “Peygamberler geleneği de komünalisttir. Muhammed neden bu kadar büyüktür? Çünkü Hz. Muhammed kendisi son büyük komünalisttir. Klasik köleliği sona erdirmiştir. Afrika ve Arabistan’da kabileler toplumsal gelişim önünde engel haline gelmişlerdir. Muhammed bu engeli büyük umut ve ilhamla kaldırıyor. Muhammed’in Medine toplumu enteresandır. Mekke’de propaganda dönemini yaşıyor. Medine’de de komünleştiriyor. Bu İslam komünüdür... Medine Sözleşmesi, komün sözleşmesidir, yani anayasadır.” Bu komünal hareket, daha Medine’deyken komün içinde devletin temelini attı. Rahatlıkla diyebiliriz ki, ilk proto-İslam devletinin temeli Medine’de atılıyor. Halifeler zamanında İslamiyet adım adım komünaliteden uzaklaşıyor. Muaviye ise İslamiyet’i devlet aristokrasinin ideolojisi haline getiriyor.

Modernite zamanından bir iki örnek vererek konumuzu kapatmak istiyoruz. Eksen çağı, klasik kölelik çağın bitiminde, ortaya çıkan bir aydınlanma sürecidir. Ortaçağ karanlığını söken ise Rönesans, Reformasyon ve Aydınlanma çağıdır. Modernite modernite yapan Rönesans, Reformasyon (ortaçağ köylü hareketleri) ve aydınlanmadır. Ancak kapitalist modernite, demokratik modernitenin her üç hareketi kendi içine alarak ulus devletin silahı haline getirdi. İkinci örnek ise reel sosyalizm, sosyal demokratlar ve ulusal kurtuluş hareketlerinin komünalitetleridir. Bu her üç komünal hareket, yüz elli yıldır kapitalist Moderniteye karşı büyük bir direniş gösterdi. Her üç akım da, zamanla komünal özelliklerini yitirip kapitalist moderniteyle bütünleşerek, kapitalist modernitenin ömrünü uzatmış ve güç vermiştir.

Tarih boyunca yaşanan dinsel çıkışlı hareketlerin başına gelenler; ahlak felsefesi, siyasal ve sosyal çıkışlı komünal ideolojilerin başına gelenlerden büyük derslerin çıkartılması gerekiyor. Eğer onların başına gelenlerden ders çıkartmazsak, aynı akıbetlerden daha fazlası başımıza gelebilir. Aynı akıbetin yaşaması için her gün komünal yaşam ve ideolojik mücadelenin 7/24 sürekliliği verilmesi ve büyü-tülmesi gerekiyor. İdeolojik mücadele ne zaman durursa, o zaman aynı akıbet ile karşılaşabiliriz. Doğru tarih bakış açısına sahip olanlar, tarihten ders çıkartmasını bilenlerdir.

Kaynakça:

- 1- Demokratik Toplum Manifestosu
- 2- Savunmalar
- 3- Felsefe Ansiklopedisi

Demokratik topluma tarihsel bakış

HALİL CEMAL

Tarihsel sosyolojide esas aldığımız uzun süredir. Uzun süre açısından iki yönlü gelişme bu temelde yaşanmıştır. Pozitivist yöntem de orta vadeli ama konjonktürel yaklaşımdır; ulus-devlet eksensidir. Bunun da bir çözüm olmadığı, çözümsüzlükle sonuçlandırdığı artık tartışma götürmez bir gerçekliktir. Halklar adına ortaya çıkan ve esasta ulus-devletin diğer versiyonu olan reel sosyalizm de aynı sonucu yarattı. Hatta reel sosyalizmde yaşanan sorunlar daha da ağırdır. Kapitalizmin ömrünü uzatmasında ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynadı. Sözümona kapitalizmden kaynaklanan sorunları çözmek iddiasıyla ortaya çıktı, ancak çözmediği gibi tam tersine daha da derinleştirdi ve sadece ömrünü uzattı.

Toplumsallığın otuz bin yıl önce anacıl toplum etrafında geliştiğini açığa çıkan veriler göstermektedir. Kadının temel rol oynadığı toplumsallığın ilk oluşumu komünaldır. Kolektif olarak birlikte yaşamak, üretmek ve paylaşmak komünal toplumun en temel özellikleridir. Bu özelliklere toplumun etik ve politik niteliği de denilebilir. Etik ve politik nitelikler aynı zamanda komünal toplumun varlığının sürdürülmesi ve korunmasında da belirleyici olmuştur. Dolayısıyla komünal toplumun varoluşunu da belirlemiştirlerdir.

Anacıl toplumun komünal niteliği, onun uzun süre ezen-ezilen, sömüren-sömürülen ve iktidarcı-devletçi özelliklerin olmadığı nitelikte yaşamasına yol açmıştır. Toplumsal sorun olan bu özelliklerin olmayışı anacıl toplumu toplumsallığın gerçek hali olarak da var kılmıştır. Devletçiliğin neredeyse yutarak bitirme noktasına getirdiği toplumsallığı ararken başvurduğumuz temel gerçekliğin anacıl toplum olması bu nedenledir.

“Anacıl toplumda hiç sorun yoktu” denilemez. Gerek birinci doğa ile yaşarken gerekse de ikinci doğa olarak kendini inşa ederken birçok sorunla karşılaşmıştır ve yaşamıştır. Ancak söz konusu sorunlar yaşamın kendi mecrasında akışıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla niteliği farklıdır. Gerek doğasal sorunlar olarak ortaya çıkan barınma, beslenme vb sorunlar ve gerekse de toplumsal ilişkilerde ortaya çıkan sorunların çözümünü anacıl toplumun iç dinamikleri ve etik, politik gücüyle gerçekleştirmiştir. Ancak temel toplumsal sorunlar olarak tanımladığımız sorunların ortaya çıkışı anacıl topluma karşı kastik katilin geliştirdiği sistematik saldırı, baskı ve maddi-manevi değerlerine el koyuşuyla ger-

çekleşmiştir. Bu temelde kastik katil toplumsal yarılmaya yol açarak devletçiliğin ve bağlantılı sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Devletin geliştirilmesiyle birlikte tarih, devlet ile komünal toplum arasında devam eden kıyasıya bir mücadeleye tanıklık etmiştir. Kentlerde toplumsal sorunlar had safhaya ulaştığında, devlet bir çözüm formülü olarak geliştirilir. Tarihin kaydettiği ilk devletli toplum olan Sümerlerde bu gerçeklik görülür. Sümer toplumunda kurulan çok sayıda kent bir aşamadan sonra kendi aralarındaki sorunlarla boğuşmaya başlar. Dıştan çöl kabilelerinin saldırıları, içte kent içinde ve kentler arasında gelişen sorunlar bir süre sonra çatışmanın derinleşmesine yol açar. Kentlerin sürdürülemez noktaya gelmesiyle, Sümer toplumunda çöküş eğilimi de baş gösterir.

Kent devletin sorunlar karşısında çözümsüz kalmasıyla birlikte, hegemonyanın daha merkezileşmiş ve dışa yayılan bir biçimini temsil eden imparatorluk, bir çözüm olarak ortaya çıkar.

Devlet egemen sınıfın, kabile-aşiret konfederasyonları ezilenlerin çözümüdür

Komünal toplum, kastik katilin devlet mekanizmasının ve aileciliğin kurduğu hegemonya karşısında, bir direniş ve yaşam formu olarak klandan kabileleşme-aşiretleşme, komünal toplumun kastik katil karşısında varlığını koruma ve sürdürme amacıyla geliştirdiği bir direnişin toplumsal formudur. Kabile, aşiret konfederasyonları, ailecilik devletçiliğe karşı bir çözüm modeli olarak gelişir. Devlet, aşiret konfederasyonlarına karşı, ailecilik, devletçiliğe karşı bir çözüm modeli olarak gelişir. Devlet egemen sınıfın çözüm yöntemi, kabile-aşiret konfederasyonları ezilenlerin çözüm yöntemi olarak ortaya çıkar. Sümerler devletli uygarlığın beşiği, aynı bölgede geliştirilen kabile-aşiret konfederasyonları da komünal toplumu ifade eden demokratik komünalist uygarlığın gelişimine beşiklik etmiştir.

Devlet, çıkışı itibarıyla sorun kaynağı değil çözüm için geliştirilmiş bir birim olarak karşımıza çıkar. Sümer kent devletleri bunun örneğidir. Sargon'un imparatorluğu biriken ve içinden çıkılmaz hale gelen sorunların çözümü için gelişir. Ancak bu çözümün önemli handikapları vardır. Birincisi, devlet, sorunu yaratan güç olarak, onları toplum lehine çözüme kavuşturma refleksine sahip değildir. İkincisi ise, böylesi bir gücün yaratacağı çözüm toplumsal değil, devletçi bir çözüm olacaktır. Nitekim Sargon, imparatorlukla kentleri merkezileştirerek çözüm geliştirmek ister. Bu hem kentlerin gelişimini dondurur hem de çözüm getirmek bir yana, sorunları daha da derinleştirir. Devletin yol açtığı sorunların devletçilikle çözülemeyeceğinin kanıtı olarak Sümer toplumu çarpıcı bir örnektir.

Devletçi uygarlığın gücünü merkezileştirip daha üst bir sömürü mekanizmasına ulaşmasına benzer bir eğilim, bir yönüyle kabile-aşiretler içinde de görülür. Kabile-aşiret toplumunun üst kesimi de devletleşmeye özenerek gücünü merkezileştirme çabası içine girer. Kabile-aşiretlerin imparatorluğa karşı kendi devletini kurarak çözüm geliştirme çabaları, belki bir yüz yılı kurtarmıştır; ancak sonuçta aynı çözümsüzlük akıbetini yaşamaktan kurtulamamışlardır. İbn-i Haldun “Mukaddime” adlı eserinde, bu arayışın nasıl bir döngüye yol açtığını anlatır. Mukaddime, ilk ciddi sosyoloji kitabı olarak bu yönüyle de incelenmeyi gerektirir. Devletin yıkıcı gücüne karşı kendi devletini yaratarak direnme arayışı Sümerlerden günümüze kadar gelen bir eğilimdir.

Komünal toplumun devlete karşı felsefi arayışı

M.Ö.1000'de başlayan bu süreç devletçi uygarlığın ikinci versiyonu olan Grek-Roma uygarlığıyla, Anadolu'dan Ege kıyılarına, Yunanistan'dan İspanya'ya, Kuzey Afrika'ya ve neredeyse Akdeniz'in tüm kıyılarına kadar gelir. Bu süreç, kastik katilin aristokratik karşı-devrimle devletleşmesinin ikinci versiyonudur. M.Ö.500'lere gelindiğinde devletleşmenin yeni versiyonu Atina merkezli felsefeden, özellikle Platon'un ve Aristoteles'in devlet üzerine çö-

zümlemelerinden büyük oranda beslenerek vücut bulur. Platon'un felsefesi, devletçiliğin yaşadığı sorunları yine devlete dayalı olarak çözmek istemenin rasyonalist-felsefi arayışı olarak karşımıza çıkar. Buna Sümer rahip devletinden, Mısır firavun ve Nemrut devletinden rasyonalist-felsefi devlete geçiş de denilebilir. Platon ve Aristoteles'in bu felsefi arayışı, devletçiliğin ilk versiyonunun aşılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu dönem rahip devletinde bir kırılmanın yaşandığı dönem olarak önemlidir. Rasyonalist-felsefi devlet arayışının sonucunda oluşmuş olan devlet modeli, günümüze kadar varlığını büyük oranda koruyup geliştiren model olarak değerlendirilebilir.

Demokratik komünalist uygarlık açısından geliştirilen çözüm yöntemi de hemen hemen aynı döneme denk gelmektedir. M.Ö.1000'lerde Med-Pers'te Zerdüştlük, Hindistan'da Budha, Çin'de Lao Tse, Ortadoğu'da İbrahimi peygamberler özünde komünal toplumun felsefi, dini ideolojisini geliştirmişlerdir. Bu bir zihniyet devrimi, bir felsefi devrimdir. Komünal toplumun devlet felsefesine karşı bir felsefi arayışı olan bu gelenek, toplumsal sorunlara komünalist çözüm geliştirmek istemenin arayışını ifade eder. Komünal toplum buradaki felsefi damardan beslenerek varlığını sürdürmüştür. Komünal toplumun esaslarına dayalı olan bu felsefi gelişme, köklü toplumsal karakterinden dolayı günümüze kadar toplumsal varlığı koruyan bir bilinç yaratabilmiştir.

Tarih boyunca komünal toplum ve devletçi uygarlık değişik versiyonlarla karşımıza çıkar. Devletçi uygarlığın üçüncü versiyonu, Atlas Okyanusu kıyılarında Amsterdam (Hollanda) ve Londra'da (İngiltere) ortaya çıkar. Bu, kapitalist kastik katil versiyondur ve ortaya çıkarttığı devlet biçimi ulus-devlettir. Ulus-devlete karşı olarak, kabile-aşiret konfederasyonu yerine de reel sosyalizm çözümü geliştirilir.

Reel sosyalizm komünal temelli olmaya çalışmış olsa da özünde kapitalist ulus-devletin bir benzeridir. En büyük handikapı, ulus-devleti taklit ederek ulus-devleti aşmaya çalışması olmuştur. Bununla kanıtlanan, biçimleri farklı olsa da devletçilikle toplumsal sorunların çözülemeyeceği gerçeğidir. Her iki biçime dayalı ulus-devletçi çözüm büyük bir çözümsüzlük yaratmıştır. Ulus-devlet, kapitalizmi geliştiren bir model olarak, kastik katilin yeni yüzü olan kapitalistlerin devletidir. Kapitalist talanı mümkün ve meşru kılmaktadır. Ulus-devlet sorunları çözmek bir yana, daha da derinleştirip içinden çıkılmaz hale getirmiştir.

Ortaçağ'da İslami ve Hristiyani imparatorluklar, monarşiler toplumsal sorunlara çözüm iddiasıyla ortaya çıkan devlet modelleridir. Bu devletler özünde birer proto-kapitalist devletlerdir. Bu nitelikleriyle daha büyük toplumsal tıkanmaya yol açmışlardır. İmparatorlukların, monarşilerin derinleştirdiği toplumsal sorunların çözüm arayışı olarak, 16. Yüzyıldan itibaren yeni bir devlet modeli olarak kapitalizmin ulus-devleti ortaya çıkar. Toplumsal sorunlardaki tıkanmayı aşmak için yine sorunun kaynağı olan devlete başvurmanın son örneği budur.

Ortaçağ'da komünalist toplum geleneği oldukça güçlü bir biçimde devam etmektedir. Devletçi dinciliğe karşı geliştirilen mezhepler, tarikatlar özünde dinin demokratik niteliğine dayanarak komünal toplumun çözümünü geliştirme arayışındır. Mezhepler ve tarikatlar, İslami ve Hristiyani imparatorlukların, monarşilerin ve ulus devletin saldırıları sonucunda ya sönmüşlerdir ya da devletçiliğin uzantıları biçiminde yabancılaşarak dönüştürülmüşlerdir.

Sonuçta günümüze doğru gelindiğinde ulus devlet, devletli uygarlığın yarattığı sorunlar yumağını çözmek bir yana, kendisi büyük bir sorun olarak orta yerde durmaktadır. Ulus devletin insanlığa getirdikleri daha fazla şiddet, çatışma ve çözülemeyen sorunlar yumağıdır. Sorunun esas kaynağı, toplumun köleleştirilmesidir. Köleleştirmenin temelinde de kadın köleliğinin olduğunu açığa çıkarmış durumdayız. Kadın köleliği giderek genel toplumun köleleştirilmesine dönüştürülerek, toplumsal sorun had safhaya çıkarılır. Sorunu bu hale getiren devlet, aynı zamanda sorunun çözümü için de tek aday olarak gösterilir.

Devletli çözümün gerçekte sorunu derinleştirdiğinin ve toplumu bir felakete doğru sürüklediğinin bilincinde olan komünal toplum,

başından itibaren kendisini devlete karşı korumanın yollarını arar. Klan, kabile, aşiret direnişleri, mezhep ve tarikat biçimindeki dinsel direnişler ve uluslaşma esasta devletin yarattığı toplumsal sorunlara karşı kendi varlığını koruma ve çözüm bulma arayışıdır.

Devletin ve toplumun aldığı formlar bu çelişkili çatışmalı sürecin ürünüdür. Toplum kendi diyalektik gelişimini, karşıtı olan devletle girdiği mücadeleye göre yeni formlara kavuşturmak durumunda kalır. Klan toplumunun parçalanmasıyla, komünal toplum kabileler biçiminde örgütlenerek var olmaya çalışır; dinin devletleştirilmesiyle mezhep ve tarikatlar biçiminde karşı koyar, devlet gücünün orada merkezileşmesiyle dağlara sığınır.

Devletin edindiği formlar da toplumun daha fazla sömürülmesi, toplumsal değerlerin daha fazla gasp edilmesine göredir. Şehir devletleri özgür kabilelerin varlıklarına el koymak için güçlerini birleştirir; konfederat aşiret-kabile örgütlenmelerine karşı devletli bir imparatorluk ortaya çıkar. Roma, ortaçağ imparatorlukları, İngiliz imparatorluğu ve günümüzde küreselleşme adı altında dayatılan yeni güç odakları özünde devletin topluma karşı merkezileşmesini ifade eder.

Ulus devlet faşizmi

Yeni çağla birlikte temeli atılan ulus devlet, devlet eliyle yaratılan bu çözümsüzlüğe çare bulmak amacıyla başvurulan bir modeldir. ‘Kapitalizm mi ulus devleti doğurdu, ulus devlet mi kapitalizmi?’ şeklinde devam eden bir tartışma vardır. Bütün göstergeler ulus devletin kapitalizmi doğurduğunu göstermektedir. Bu ikilemdeki ulus devletin rolünü doğru kavramak büyük önem taşır.

Günümüze doğru gelindiğinde ulus devlet faşizmle sonuçlanır. Faşist devlet, ulus devletin çürüme dönemindeki formudur. Ulus devlet ister reel sosyalist ister liberal kapitalist olsun çöküş aşamasında faşistleşmektedir. Bu gerçeklik, kapitalist sistemdeki yapısal kriz ve çöküş tehlikesiyle ilgilidir. Çöküş korkusu, ulus devlet faşizmiyle sonuçlanır.

İlk çağ devleti çürümeye başlayıp çöküş tehlikesiyle karşılaşınca, köleciliği, krizden çıkış formu olarak değerlendirdi. Asur köleci imparatorluğu, kendisinden sonra gelen faşist devlet formları için bir ilk modeldir. Roma çöküş aşamasına gelince köleliği, baskıyı ve işgali vahşice uygulamaya başlar. Ulus devlet aşamasına ulaştığımızda, devletin elinde faşizmle hizmet edecek bütün araçlar, kurumlar ve yöntemler mevcuttur. Toplum baskı, başkalaştırma, köleleştirme, denetime alma gibi konularda binlerce yıla uzanan bir geleneğin üzerinden yükselmektedir. Komünal toplum yapılarının buna karşı direnişlerinin de üzerinde durmak gerekir. Devletin giderek çürümesi ve faşizme kayması karşısında toplum farklı örgütlenme formlarıyla direnmeye çalışır. Buna genel olarak komünleşme demek daha doğrudur. Klan toplumunun yarılmasıyla birlikte toplum, devlete karşı kendini öz savunma toplumu biçiminde örgütler.

Kabile bir öz savunma toplumdur

Bunun ilk biçiminin kabile olduğundan söz ettik. Sümer devleti ovalık zeminde köleleştirmenin olanaklarını değerlendirir. Buna dayanarak mitik düşüncenin dinsel düşünce formuna dönüşmesinin de önü açılmış olur. Buna karşın Toros-Zagros sisteminde ise kabile toplumu şekillenir. Kabileyi bir öz savunma gücü olarak tanımlamak, sosyolojik olarak tarihsel bir öneme sahiptir.

Kabile, bir öz savunma toplumdur. Avcı klan gruplarına karşı kendisini koruyacağı alanlara üstlenir. Çünkü avcı grupların elinde gelişmiş silahlar var ve avlanma tekniklerine hakimdirler. Bu teknikleri şimdiki özgür kabilelerdeki bireylerin avlanması için kullanmaktadırlar. Eril ve elit olan bu yapıdaki egemen bireyler kendilerini tanımlayarak yüceltirler. Toplum bunlara karşı korunma yöntemi olarak uygun alanlara çekilip daha büyük gruplar halinde örgütlenmekten başka seçeneği yoktur.

Kabileler nicel olarak artınca birçok kabilenin bir araya gelerek daha büyük bir organizasyona ulaşmasıyla aşiret formuna geçilir. Devletin

“

Demokratik komünalist uygarlık açısından geliştirilen çözüm yöntemi de hemen hemen aynı döneme denk gelmektedir. M.Ö.1000'lerde Med-Pers'te Zerdüştlük, Hindistan'da Budha, Çin'de Lao Tse, Ortadoğu'da İbrahimi peygamberler özünde komünal toplumun felsefi, dini ideolojisini geliştirmişlerdir. Bu bir zihniyet devrimi, bir felsefi devrimdir.

”

saldırı gücü arttıkça, toplumun savunma gücü de buna paralel artmak durumunda kalır. Nitekim bir sonraki aşamada aşiretler federasyonu ve konfederasyonu biçiminde olur.

İlkçağ örgütlenme formu kabile olurken, ortaçağda bu aşiret biçimine evrilir. Ortaçağda artık ağırlıklı olarak aşiret formu gelişmiştir. Ortaçağdaki aşiretsel gelişimin son sürece kadar devam ettiğini ve sonlara doğru yerini milliyet biçiminde yeni bir forma bıraktığını görürüz. Artık bölgesel örgütlenme formları yetmemekte, daha üst bir örgütlenme olarak milliyet formuna geçilmektedir.

İslamiyet ve komüncülük

Benzer bir özellik İslamiyet için de söylenebilir. Muhammedi İslam gerçekte bir komün İslamıdır. Hz. Muhammed'in Mekke'de ve Medine'de kurduğu toplum bir komün toplumdur. Bunu önemle vurguluyoruz. Sehabeler komün toplumdur. Mekke'deki Muhammedi form bir komündür. Hz. Muhammed'den Ebu Bekir'e, Ali'den Bilal'e, Selman-ı Farisi'ye hepsi birer komünardır. Buna karşın Kureyş aristokratları olan Ebu Cehil, Ebu Sufyan gibi kişilikler devleti temsil ederler. Kureyşin Mekke'deki konumu devletleşme aşamasını ifade eder. Ebu Sufyan bu eğilimin şefidir, oğlu Muaviye ise devlet eğilimini imparatorluğa dönüştürür. Ebu Sufyan Hz. Muhammed'in oluşturduğu komünal toplumu görüyor ve ilk fırsatta bu komünü bir devlet gücüne dönüştürmek için araçsallaştırıyor.

İslam'daki komün-devlet çatışması günümüzde kadar da devam eder. Günümüzde İslam'ın komünal özünü temsil eden muhalif gruplar ile devletçi geleneği sürdürmek isteyen devletçi İslam çatışma halindedir.

Milliyet toplumu milli toplumdan farklıdır. Ortadoğu'da milliyetin oluşmasında İslam devrimi büyük rol oynar. Ulusal bağlamda ifade edersek, İslam devrimi bir milliyet devrimidir, kabile ve aşiretleri milliyetleştirme devrimidir. İslami literatürde buna ümmet denilir. İslam devleti önce Arapları, ardından Farsları, Kürtleri ve Türkleri milliyet toplumu haline dönüştürür.

Milliyetleşmede ezen-ezilen ilişkisi vardır. Emevilerle birlikte bir ezen milliyet gerçeği ortaya çıkar. Abbasiler bunu devam ettirirler. Selçuklularla birlikte ise Türk milliyetleşmesi geliştirilir. Bu dönüşümde bazıları ezen, bazıları ezilen milliyetler olarak payını alır. Milliyet, aşiret ile ulus arasında bir geçiş formudur. Bu ara halkayı iyi anlamak gerekir. İslam döneminde Araplarda Bedeviler, Türklerde Türkmenler, Kürtlerde Kurmanclar birer aşiret değil, milliyet formudur.

Avrupa toplumları ve milliyet formu

Avrupa'da Hristiyanlığın bu kadar önemli görülmesinin nedeni, Ortaçağda Avrupa toplumlarını milliyet formuna kavuşturmasıdır. Hristiyanlık olmazsa, Avrupa'da milliyet formunun ortaya çıkması zordur. Böylesi bir kurucu değeri taşımasından dolayı toplumda yer edinmiştir. Milliyetten hızla ulus devlete, oradan da kapitalizme geçiş Avrupa'nın tarihsel özellikleriyle ilgilidir.

Milliyetten ulusa geçiş bir devrimle gerçekleşir. Fransız Devrimi bu yönüyle bir ulusal devrimdir. Milliyetleşmenin temelinde tek tanrılı dinler yer alsa da Avrupa coğrafyasında kapitalizmin doğması tamamen Avrupa'nın politik-toplumsal yapısından kaynaklanır.

Avrupa'da güçlü bir komünal çizgi vardır. Ortaçağ Avrupası muazzam bir kent komününe sahiptir. Kent devleti demek bir yanıla komün demektir. Roma'nın yıkılışından itibaren ilk olarak İtalya'da ortaya çıkan kent devletleri, giderek Avrupa'nın geneline yayılarak bin yıl kadar varlıklarını sürdürürler. Bu kentlerdeki yaşam büyük oranda komünal geleneğin bir devamı niteliğindedir.

Ulus devlet formu, komünal Avrupa'nın bastırılmasıyla ortaya çıkar. Komüne karşı yeni form olarak ulus devlet ilk olarak İngiltere, Fransa ve Hollanda devrimlerinde, daha sonra Almanya devriminde somut ifadesini bulur. Reel sosyalizm de bunun değişik bir versiyonu olarak gerçekleşir. Başlangıçta komünal olsa da giderek ulus devlet formuna geri döner. Çok kısa sürede Stalin şahsında devletleşme temel bir form haline gelir. Komün toplumu ezilerek, eski çarlık geleneği sosyalizm adı altında yeni bir çarlık olarak hortlatılır. Bu da bildiğimiz çöküşün ana nedenini oluşturur.

Kısa 'Kürt sorunu' özeti

Bu, paradoksal bir durumdur. Kürtlerin özgürlük ve demokrasiden yana olan kesiminin gelişmesini engellemek adına atılan her adım, Kürt sorununu her dört parçada daha da geliştirmekte ve derinleştirmektedir. Şimdi her dört parça da birer Gazze olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Kürdistan, Ortadoğu'nun merkezinde muazzam bir sorun kaynağı olarak durmaktadır. Bir çözüm geliştirilmezse Ortadoğu ülkelerinin tamamının gündemini işgal etmeye ve onları bir çıkmaza sürüklemeye devam edecektir. Sorunun merkezinde yer alan en büyük güç olarak Türkiye'nin tüm Kürtleri kapsayan bir çözüm üretmesi artık olmazsa olmaz kabilindedir.

Kürt sorunu güncelde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Ancak henüz kültürel soykırım kışkıracı aşan bir yaklaşım geliştirilmemiştir. Güney Kürdistan içinde bulunan federal çözümün de çözüm olmadığı ortadadır. Tasfiye etmek istedikleri ama edemedikleri PKK'yi de biz kendi inisiyatifimizle aşık. Bu karmaşık ortamda kendileri için bir araç konumuna getirmek isteyenlerin elinden bu aracı da aldık. Kendilerine göre 'terörist' yaftasıyla her türlü çözümün önünde bir engel olarak tutmak istiyorlardı. Kürt federe devletini bile bu amaçla desteklediler. Bütün uğraşlarındaki amaç PKK'yi tasfiye etmektir. Saldırıyla tasfiye edemediler ama tekrara düşürüp verimli, üretken bir örgüt olmaktan çıkardılar. Yine de tasfiye edemediler çünkü temelinde bir komünal toplum kültürü yatıyordu.

Kendini tekrarlayan, direngen ama çözüm üretmeyen PKK gerçeği, dayandığı siyasal zemin olan reel sosyalizm gibi iç nedenlerle tıkanma ile karşı karşıyaydı.

Tüm tasfiye dayatmalarına rağmen sorun çözülmedi tam tersine sorun daha da toplum-

sallaştı, genelleşti ve bütün parçalara, yurt dışına yayıldı. Özellikle yurtdışında yaşamak zorunda bırakılan Kürt toplulukları için çözüm daha da aciliyet kazandı. Geçmişte Bingöl, Genç, Ağrı, Dersim gibi yerlerde soykırım denemeleri oldu, daha yakın tarihte Halepçe, Şengal gibi yerlerde soykırım denemeleri tekrar devreye sokuldu, Türkiye Cumhuriyeti, Arap BAAS rejimi Kürtlerin bir an önce soykırımla bitirilmesi konusunda birlikte veya kendi başlarına planlar devreye soktular. Ancak Kürtler bitmedi PKK bu soykırım girişimlerine karşı bir direnç olarak ortaya çıktı ve pratiğiyle buna bir cevap üretti.

PKK'nin yarattığı direnç örtük olan Kürt varlığını açık hale getirdi, direngen ve bilinçli kıldı. Demokratik karakteri gelişen bir Kürt toplumsal varlığının oluşmasını sağladı. Ancak kendi çözümünü de üretmedi. Çünkü hakim devletler, bölge ulus devletleri, hegemonik güçler, onların Kürt toplumu içindeki işbirlikçileri Kürt kültürel soykırımından vazgeçemediler. Buna karşı Kürt toplumunun giderek demokratik taleplerini yükselten örgütlü bir güç olarak ortaya çıkmasına da engel olamadılar.

Egemen ulus devletler giderek yıpranan kültürel soykırım politikalarını uygulamakta artık eskisi kadar etkili değillerdir. Hatta bundan vazgeçme emareleri artmaktadır. Hegemonik güçlerin beklediği gibi yok olmayan ama kendi hedefine de tam ulaşamayan bu soruna dair nasıl bir çözüm bulunacaktır?

Demokratik toplum çözümü

Bunun yolunun demokratik toplum çözümünden geçtiği açıktır. Demokratik toplum çözümünün gerek bölge ülkeleri gerekse uluslararası alanda kabul görmesinin önünde ciddi engeller olduğu görülüyor. Hatta bunun Kürt toplumunda anlaşılmasını sağlamak bile başlı başına bir uğraş gerektirir. Ancak bunun dışında, gerçeğe yakın bir çözüm bulmak da zordur.

Türkiye Cumhuriyeti başta olmak üzere Kürtleri egemenliğinde bulunduran diğer ulus devletlerin, 2000'lerden sonra kültürel soykırım politikalarından önemli oranda vazgeçmeleri büyük bir adımdır. Buna karşı PKK de reel sosyalizme dayalı ulus devlet çözümünden vazgeçti ve bölge gerçekliğine uygun çözümler aradı. Bu arayışın tıkanması neticesinde PKK'yi aşma kararı bir zorunluluk olarak kendini dayattı.

Diğer yandan demokratik toplum çözümü giderek ağırlık kazanmaktadır. Kürt varlığı artık tartışma konusu olmaktan çıkmıştır. Ancak dört parçada da bunun siyasi çözümünün nasıl olacağı halen cevaplandırılmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin son hamlesi az çok bu gerçekliğin farkına vardığını ve bir çözüm niyetinin olduğunu gösteriyor. Biz de 'Barış ve Demokratik Toplum Manifestosu' ile bu hamleye olumlu bir yaklaşım gösterdik. Bu yaklaşımın içinde demokratik entegrasyon çözümünde uzlaşılması durumunda bir çözüme doğru gideceğini öngörüyoruz.

Demokratik entegrasyon, demokratik çözümün bir ifadesidir. Bunun teorisini ve kurumlaşmasını izaha kavuşturmak Türkiye Cumhuriyeti için hayati önemdedir. Özellikle Türkiye kamuoyu halen bizim devlet peşinde olduğu-

“
Günümüz kapitalist modernite hegemonyası doğanın altından üstüne, toplumun tüm gözeneklerine kadar sızılmadık tek bir birim bırakmamıştır. İnanılmaz bir tempoda toplumu yıkıyor, havayı, toprağı, suyu kirletiyor. Tarihin hiçbir dönemiyle kıyaslanmayacak bir toplumsal çöküşle neredeyse dünyayı yaşanmaz hale getiriyor.”

muzu sanıyor. Ulus devlete karşıyız çünkü bizim sosyalizm anlayışımıza aykırıdır; çözülmüş, bitmiş bir reel sosyalizm kalıntısıdır. Ancak demokratik toplumun nasıl olacağını, başta kendi kadrolarımız olmak üzere herkes anlamaya çalışıyor, kendince bir fikir üretmeye yoğunlaşıyor. Türkiye Cumhuriyeti, İran, Irak ve küresel güçler bununla neyin kastedildiğini net olarak izaha kavuşturmuş değiller.

Konuya olumlu ve olumsuz bakanlar vardır; olacaktır. Reel sosyalizmin yarattığı ulus devlete dayalı ulusların kendi kaderini tayin hakkı, Wilson prensiplerinden üretilmiş ve sosyalist olmayan bir çözüm ilkesidir. Reel sosyalizmin çözümlerine yol açan en önemli olgu olan ulus devlet çözümü de bu ilkeye dayanır. Bu çözümü istemek bir yana biz sosyalizm anlayışımızı da yeni baştan bir formülasyona kavuşturduk, demokratik toplum sosyalizmi olarak tanımladık. Bu nedenle demokratik toplumun bütün boyutlarıyla değerlendirilmesi hayati bir önem taşır.

Yeni bir Türkiye mümkün mü? Kürt-Türk ittifakının gücü

Tarihsel sosyoloji, bir perspektiftir. Yeni gelişmekte olan bir toplumsal disiplindir. Ya da genel sosyolojinin, birçok toplumsal disiplinden yararlanılarak geliştirilen bir disiplindir. En genel tanımı, tarih bilimiyle sosyoloji biliminin birleştirilmesi ve sentezi biçiminde yapılabilir. Pozitivist sosyoloji tarihten kopuk bir sosyolojidir.

“Ulus devletin insanlığa getirdikleri daha fazla şiddet, çatışma ve çözülemeyen sorunlar yumağıdır. Sorunun esas kaynağı, toplumun köleleştirilmesidir. Köleleştirmenin temelinde de kadın köleliğinin olduğunu açığa çıkarmış durumdayız. Kadın köleliği giderek genel toplumun köleleştirilmesine dönüştürülerek, toplumsal sorun had safha-ya çıkarılır. Sorunu bu hale getiren devlet, aynı zamanda sorunun çözümü için de tek aday olarak gösterilir.”

Güncelleme veya sadece kapitalist modernite döneminin incelenmesiyle sınırlı bir disiplindir. Fakat çok iyi bilmek gerekir ki, her toplumsal yapının tarihsel bir gelişimi vardır. Kozmolojiden biyolojiye kadar, her olgunun göz ardı edilemeyecek böyle bir tarihsel gerçekliği olduğu, açığa çıkartılmış durumdadır. Özellikle toplum tamamen tarihseldir. Toplum tarihsiz düşünmek kesinlikle mümkün değildir.

Bu noktada tarihsel sosyoloji bir ihtiyaç olarak beliriyor. Çünkü tarihsel sosyoloji, tarih ile sosyolojinin ortaklaşması, toplumsal yapıların ve alanların bu iki disiplinin ortaklığıyla izah edilmesi girişimidir. Her bir toplumun ayrı birer özelliğini inceleyen bu bilimlerin bir arada uygulandıklarında, toplumu ontolojik bir varlık olarak içinden deneyimleyen bir bakış açısı ortaya çıkar. Bu anlamıyla tarihsel sosyoloji bir metod ve bir yaklaşım olarak anlaşılmalıdır.

Bu metod esas olarak belirli ilkeler üzerinde yükselmektedir. Tarih, ontoloji, antropoloji, din, kültür ve siyaset gibi toplumu oluşturan olguların bütünlüklü olarak ele alınması ve toplumsal her birimin bu ilişkisel içinde incelenmesi, tarihsel sosyolojiye yön veren temel ilkedir. Bu analiz yöntemi evrenden-doğadan topluma, toplumdaki insana uzanan yelpazede her birimi belirli ilişkiler içinde açıklar. Dolayısıyla pozitivist sosyolojinin olay esaslı açıklamasının aksine, yapılar ve değişim-dönüşüm üzerine kurulu bir anlatıma dayanır.

Öncelikle değişim-dönüşüm ilkesi, toplumun belirli bir tarihselliğinin olduğu, bugünkü her birimin bir evrim sonucunda şekillendiği, değişimin ve yapılaşmanın kendiliğinden olmadığı, aksine bir ilkeler bütünü içinde olduğu, hakikate uygun bir anlatım toplumsal ilke ve yasaların bu dönüşümle birlikte yorumlanması gerekir. Dönüşüm, ancak uzun, orta ve kısa süre bağlamında açıklanabilir. Bu bakışla, incelenen birimin veya alanın uzun evrimsel gelişimi, anlık değişimleri, aldığı yeni biçimleri ve nereye doğru evrileceği gibi konularda bütünlüklü bir bakış açısı edinilebilir. Tarihsel perspektifin sosyolojik bir bağlama oturtulmasının yolu, tarihin toplumsal dönüşüm yasalarına uygun olarak incelenmesinden geçer.

Tarihsel sosyolojinin bu temel ilkesini, "Tarih günümüzde gizli, biz tarihin başlangıcında gizliyiz" özyeşiliyle ifadeye kavuşturmuş bulunmaktayız. Tarih, insan etkinliklerinin tümünü içermektedir. Sosyoloji, inanç, siyaset, ahlak, hukuk, kültür ve insana dair bilinen tüm faaliyetler tarihin kapsamı içindedir. Bunları anlamak, açıklamak ve birbirleriyle nasıl bir bağlantı içinde olduklarını izahla kavuşturmak uğraşı tarih ile sosyolojiyi yakınlaştırmaktadır.

Pozitivist tarih ve tarihsel sosyoloji

Pozitivist tarih ve sosyoloji anlayışı, her tarihsel-toplumsal olgu, yapı ve birimi kendi başına veya belirli bir tarihsel kesit özgünlüğünde incelemek üzerine kuruludur. Tarihin ve toplumun anlaşılması için öncelikle pozitivist ilke ve esasların gerçekliği bulanlaştırıp anlaşılabilir kılınması bu özelliklerinden kaçınılmazdır.

Tarihsel sosyolojinin ikinci temel ilkesi bağlamsallıktır. Bağlamsallık, ele alınan konunun bütün bağlantıları ve ilişkileriyle ele alınıp, mümkün olan en geniş çerçevede değerlendirilmesidir. Pozitivist sosyolojinin iki bağlamsal yönü vardır: Ulus-devlet ve kapitalist modernitedir. Buna göre bütün toplumsal kavram, kurum ve kategorilerin son tahlilde bağlanacakları nokta ulus-devlet olmaktadır. Klasik sosyolojinin her toplumsal olguyu devlet ile açıklaması sonucunda, devlete göre bir toplum tanımı ve çözümü sosyolojiye hâkim kılınmıştır.

Tarihsel sosyoloji toplumun temel birimi olarak klanı ve onun yaşam tarzı olarak komünü aldığından, ilk olarak devlet eksenli yorumlarla arasına kalın bir çizgi çekmektedir. Klan, kabile, din, mezhep ve tarikat, mesleki örgütlenmeler ve tarih boyunca karşımıza çıkan toplumsal örgütlenmelerin tümüne karakterini veren bu komünal özür. Keza her köy bir komün niteliğindedir; manastırların etrafında oluşmuş kentler birer komün olarak örgütlenmişlerdir.

Ortadoğu'daki toplulukların dinsel veya siyasal karakterlerine bakılmaksızın hepsinin çıkışında

komünal bir karakter bulunmaktadır. Komün tek başına bir birim olarak değil; topluma ait olan tüm birimlerde, kurumlarda yapısal bir karakter olarak görebiliriz. Toplumsal örgütlenmenin özünde bulunan bu gerçeklik, bize toplumu incelemek ve anlamak için bir fikir vermektedir. Topluma ait tüm olguların birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınması, toplumsal hakikatin bir gereğidir.

Bağlamsallığın diğer bir yönü de ilişkiselliklerdir. Toplumsal olguların birbirleriyle ilişkisi karşılıklı varoluş esasına dayalıdır. Kültür, siyaset, ekonomi, ahlak, özyönetim gibi olgulardan birinin eksikliği veya ön plana çıkışı toplumsal varoluşu olumsuz etkileyecektir. Örneğin merkez-çevre ilişkisindeki dengesizlik güç dağılımında bir dengesizliğe yol açmıştır. Bunun sonucunda merkez çevre üzerindeki etkisi artmış ve hiyerarşik yapılar ortaya çıkmıştır. Bu durum, toplumsal yapıların da başlangıcıdır. Toplumsal ilişkisellikte dengesizlik bir toplumun yok oluşuna, toplum içinde bir gücün tüm güç alanlarını ele geçirecek egemen hale gelmesine veya toplumun başka bir güce bağımlı olmasına yol açabilir. İlişkiselliğin dengeli, karşılıklı varoluşu dayalı ve diyalektik karakterli olması durumunda toplumsal varoluş sürdürülebilir.

İlişkiselliğin en önemli yanı da sürekliliği sağlamasıdır. Bu gerçekliği "Burada yargılanan an değil tarih, kişi değil toplumdur" özyeşiliyle ifade ettik. Toplumsal olguların sürekliliğini ve genişliğini kavramak, bir olguyu tek başına değil, diğer bütün olgularla birlikte ve diyalektik bir bağlam içinde ele alıp değerlendirmek tarihsel sosyolojinin temel bir ilkesidir.

İlişkisellik bizi toplumdaki inşa süreçlerinin incelenmesine götürür. An'daki değişim-dönüşüm tarihsel sosyolojinin üzerinde durduğu temel alan olarak, toplumdaki ani ve sürece yayılan değişimlerin yapısal özelliklerini gösterir. Toplumsal sorunun kaynağı, değişimi sağlayan gücün konumu, toplumda işler durumda olan ve atıl kalan yapıların durumu ve toplum için önemi, toplumun kendi olma özelliğinin düzeyi ve sorunları çözme dinamiklerinin durumu gibi temel olgular ancak ilişkisellik bağlamında yanıtlanabilecek konulardır.

Tarihsel sosyoloji toplumsal kültürü esas alır. Pozitivist sosyolojinin konuyu güncelle boğma, olaylardan ibaret açıklamalarla sınırlı kalma gibi özellikleriyse sorunu içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Immanuel Wallerstein, pozitivist sosyoloji için "hiçbir şeyi açıklamak için her şeyi açıklamak" diyor. Çok şeyi izah etmek isterken, aslında hiçbir şeyi izah etmeme yönünü anlatan vezir bir söz olarak anlamlıdır. Yeni gelişen bir disiplin olarak tarihsel sosyolojinin, tarihle günümüzü ve hatta geleceği izah etmek için kesinlikle esas alınması gerekir. Olaysal değil, yapısal olması; konjektürel değil, uzun süreye dayalı olması toplumun izah edilmesi için olmazsa olmazdır.

"Barış ve Demokratik Toplum Manifestosu"nda ve bu çalışmamızda tarihsel sosyolojinin yöntemleri esas alınmaktadır. Hem pozitivist reel sosyalizmden hem de genelde pozitivist sosyolojiden kaynaklı hastalıkları aşmak ve toplumsal bir çözüm geliştirmek için tarihsel sosyolojinin yöntemlerine başvurulmaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında genelde toplum sorunları özeldir de ulusal sorun daha bütünlüklü olarak anlam bulmaya ve sorun teşkil eden yönleri çözümü getirmeye büyük imkân sunuyor. Manifestomuzun temelinde de bu yaklaşım vardır.

Toplumsal sorunun kaynağında, klan toplumunda kastik katilin gaspçı, talancı ve öldürücü bir zümre olarak ortaya çıkması vardır. Önce kadın ve çocuklar üzerinde bir baskı uygulayarak, hiyerarşik güç birikimini başlatır. Bu baskıdan istediği sonucu alınca, ardından baskıyı toplumun geneline yayar ve toplumsal değerlere el koyarak sorunu genişletir. Son araştırmalar neolitik toplum öncesinde hemen dünyanın her yerinde böylesi bir zümenin savaşı bir kliğe evrildiğini ve tüm toplumu esir aldığı doğrulamaktadır.

Klan toplumunun yarılmasıyla sonuçlanan bu süreç ikili bir gelişime yol açar. Bir yandan buyurgan bir devletleşmeyi doğurur, diğer yandan temel komünal değerlere bağlı olarak

direnen ve varlığını sürdüren komünalist bir toplum gerçekliğini açığa çıkarır. Günümüze kadar değişik formlarda devam eden komünal toplum, gelişim seyrini halen devam ettirmektedir.

Komünal toplumun karışık iki kurumu: devlet ve aile

Komünal toplumun gelişimine karşı rol oynayan iki kurumdan birisi devlet iken, diğeri ailedir. Aile hem devletin hem de komünal toplumun değerlerini içine alan bir beşik gibi temel rol oynamak istese de sonuçta devletçilikle iç içe geçip anti toplumcu bir rol oynamaktadır. Aileciliğin bu rolünde, İbrahimi dinler öncülük etmişlerdir. Ailenin nasıl bir kurumsal yapı olduğu üzerinde durmuştuk.

Aile hem kabile biçiminde örgütlenen komünal toplumda hem de devlet yapılarında varlığını sürdürür. Her iki formun ortaklaştığı noktalardan biri ailedir. Aile klandan türeme olsa da yeni formu kendi köklerine tamamen yabancılaşmıştır. Çünkü içinde hem kabilenin hem de devletin kimi değerleri vardır. Keza milliyet ve ulus formları içinde de temel bir kurum olarak korunur. Toplumsal form değişikçe, aile de yeni forma göre yeni bir biçim olarak kendini uyarlar.

Bunda tek tanrılı din geleneğinin önemli bir rolü vardır. Özellikle İbrani din geleneği aile ideolojisinin ve kurumlaşmasının öncü gücüdür. İbrani geleneğinin yarattığı bir devrim varsa, o da aile kurumunun teorik ve pratik temellerinin atılmasıdır. Aile kurumu bu temel üzerinden dünyaya yayılır. Ailenin son formu olan çekirdek ailenin böylesi köklü bir tarihsel mirası vardır.

Devlet ile ailenin ve komünün aralarındaki ilişkiyi iyi anlamak gerekir. Aile kurumu hem devletin hem komünün değerlerini taşıyan bir kurum olarak özgün bir formdur. Devlet geliştiğçe aile komünü yadsır ve devletin temel bir birimi haline gelir. Tersine devlet zayıfladıkça da aile komünün temel bir birimine dönüşür.

İbrani dinlerde, Hindistan'da ailenin ikili karakteri bu gerçeği gösterir. Hindistan'da Budacılık, kastik gruplara karşı en açık tepkiyi ifade eder. Budacılığın taşıdığı komünal karakterin özü de bu topraklarda ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde aileciliği devletin hizmetine sokan İbrani dinler geleneğidir. İsrail hem komünal hem de devletsel geleneğin somut formudur. İsrail için bir komün devleti de denilebilir. İbrani komünalitesi olmasaydı İsrail devlet, devlet olmasaydı İsrail toplumu olmazdı.

Kapitalist modernite aileyi de parçalayarak çekirdek aileye indirger. Toplumun en küçük birimi diye lanse edilen çekirdek aile, esasta komünal toplum karşısında, bir anti-toplum unsuru olarak konumlandırılır. Günümüzde iflasın eşliğinde bulunan aile kurumu, toplum karşıtı rolünü derinleştirerek oynamaya devam etmektedir.

Toplumsal sorun, bir taraftan ailecilik diğer taraftan devletçilikle derinleşiyor. Ailecilik ile devletçilik birbirinden ayrı değillerdir. İç içe rol oynayarak toplumsal sorunu daha da içinden çıkılmaz hale getirmektedirler. Devletin ve ailenin bu çifte baskısı altında komünal toplum hem alan hem de anlam kaybına uğramıştır. Toplumsal varoluş karşısında böylesine güçlenmiş iki kurum ile mücadele eden modernite, kadın kırmından ve köleliğinden ekolojik kırma, her alanda en saldırgan politikaları uygulamaktadır. Günümüz kapitalist modernite hegemonyası doğanın altından üstüne, toplumun tüm gözeneklerine kadar sızılmadık tek bir birim bırakmamıştır. İnanılmaz bir tempoda toplumu yıkıyor, havayı, toprağı, suyu kirletiyor. Tarihin hiçbir dönemiyle kıyaslanmayacak bir toplumsal çöküşle neredeyse dünyayı yaşanmaz hale getiriyor.

Toplumsal krizden çıkış

Kapitalist modernitenin yarattığı bu yıkıma karşı, genelde toplumsal özeldir de ulusal sorunun çözümü için çabalar da devam ediyor. Toplumsal yıkımın sonuçlarından az veya çok etkilenen çevrelerce değişik çözüm arayışları

olmuş ve olmaya devam edecektir. Ancak günümüzde sürece damgasını vuran ve etkili olan iki temel yaklaşımdan söz edilebilir. Sorundan çıkış modeli olarak gösterilen ulus-devlet modeli, esasta sorunun tarafı ve yaratıcı unsurlarından en önde geleni olarak, çözüm kapasitesinde değildir. Ulus-devletin "çözüm arayışı" gibi gösterilen arayışları, egemenlik paylaşımı ve giderek zirveleşen hegemon gücünde bir yer bulma arayışıdır. Geriye kalan demokratik toplum-ulus çözümü, arayışımızın odak noktası olarak, toplumsal krizden çıkış modelidir.

Demokratik entegrasyon, özünde toplumsal sorunla devletin sorunsallığını çözme gerçeğini ifade ediyor. Genelde devlet toplumsal sorunları çözme iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Bu, bütün devlet gerçeği için söylenir. Fakat tarih boyunca devletin kendisi giderek sorun kaynağı olur. İlk çağ şehir devletlerinden günümüzdeki ulus-devletlere kadar tüm devlet biçimlerinin temel özelliği budur.

Bu çerçevede Kürt sorunu ele alındığında, önemli bir eşikte olduğu açıktır. 19. ve 20. yüzyıldan çok farklı olarak günümüzde Kürtler Ortadoğu'da özneleşme gücünü kazanmışlardır; artık özne haline gelmişlerdir. Tercihlerini özgürce yapabilecek gerekli irade, kararlılık, paradigma, ideoloji, örgütsellik ve politik güce sahiptirler. Bu noktada mutlak özgürlükten bahsetmiyoruz. Mutlak özgürlük hiçbir halk için mümkün değildir. Nasıl ve kimlerle yaşayabileceği özgür tercihinden bahsediyoruz. Kürtler bu anlamda özgür tercih yapma kudretine erişmiştir. Dıştan gelen dayatmaları ve geçmişte olduğu gibi başkalarına bağımlı olmayı kabul etmemektedir. Böylesi bir düzeyi yakalamıştır. Demokratik toplum-ulus olarak demokratik entegrasyonu bu özgür tercihle gerçekleştirilecektir. Bu temelde entegrasyon öz tercih sonucu ve gönüllülüğe dayalı olacaktır. Tarihsel sosyoloji ve güncel siyasi duruma bakarak hangi stratejik ittifakın kendisi ve Ortadoğu halkları için uygun olacağını tercihini yapacak, kararını verecektir.

Türk-Kürt stratejik ittifakı bu noktada anlam kazanmaktadır. Kürtler ve Türklerin bin yıldan uzun süredir ortak vatanda birlikte yaşamaları alışılabilir bir kuraldır. Bu ittifakı son iki yüz yıllık çatışmalı durumdan çıkarıp günümüzün çağdaş koşullarına göre yeniden kurarak güncellemek, her iki halk açısından ertelenemez bir gerekliliktir. Bu nedenle tarihsel gerçeklik ve günümüz koşulları demokratik entegrasyon temelli yeni ittifakın özgür tercihe göre gerçekleştirilmesini hayati kılmaktadır.

Demokratik Entegrasyon, tarihsel sosyolojiye göre ilişkileri ve devlete katılımı demokratik toplum sosyalizmi temelinde düzenlemektedir. Buna göre yerel demokrasiyi kapsayacak yeni bir anayasal reform gereklidir. Böylesi bir reform entegrasyonun özünü ifade etmektedir. Bu temelde geliştirdiğimiz çözüm bireysel değil, kolektif entegrasyondur. Özgür yurttas bu hakikatin ifadesidir. Kürtler Türkiye Cumhuriyeti'ne gönüllülük esasına dayalı kolektif olarak özgürce katılım gösterecektir.

Bu noktada devlet bağı ile milliyet-ulus, dinsel-kültürel ve sistemsel özgür tercihin karıştırılmaması önemlidir. Devlet bağı anayasal vatandaşlıktır. Fakat milliyet-ulus, dinsel-kültürel ve sistemsel tercih farklıdır. Anayasal vatandaşlık bağıyla devlete bağlı olan her vatandaş milliyet-ulusunu, dinsel-kültürel ve sistemsel özgürce yapabilmelidir. Bunun için temel ölçü devletin bütünlüğünün bozulmamasıdır. Demokratik entegrasyon hem devletin bütünlüğünü, bekasını garanti altına almakta hem de her vatandaşın yukarıda ifade ettiğimiz gibi her üç alanda özgür tercihi yapabilmelerini sağlamaktadır.

Demokratik Entegrasyon stratejisi tam da bunu ifade etmektedir. PKK'nin misyonunu tamamlamasıyla Demokratik Entegrasyon stratejisi doğrultusunda Kürt-Türk ittifakına dayalı tercihimizi yaptık. Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu doğrultuda strateji oluşturması hayatidir. Açık ki, salt bizim yeni stratejiyi tercih etmemiz tek başına yetmemektedir. Stratejik ittifak iki taraflı gerçekleşir. Ortadoğu'nun içine girdiği yeni siyasal süreç böylesi bir stratejiyi her iki halk ve diğer halklar için zorunlu kılmaktadır.

ABD'nin hegemonya çağı PARA KOMUTAN çağıdır

CEMAL ŞERİK

ABD'nin dünya siyaseti ve hegemonyası içerisindeki yerini 1950 öncesi ve sonrası diye iki başlıkta ele almak mümkündür. Birinci dönemde giderek yıldızı parlayan ve kapitalizmin jandarmalığını üstlenmeye aday konumundadır. Verdiği destekle itilaf devletlerinin Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Sonlarına doğru, doğrudan katıldığı İkinci Dünya Savaşı'nda elde ettiği başarılar onu uluslararası alanda daha etkili bir konuma getirirken, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından da bu etkinliği diğer kapitalist-empyalist devletler karşısında üstünlüğe dönüştürmüştür. İngiltere'den devraldığı sömürgeler mirası ve kapitalizmin jandarmalığı rolü, onu hegemon güç haline getirmiştir. Ancak böyle de olsa devraldıklarını koruma ve "düzene" kavuşturma rolünü aşamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Dünya'yı "biçimlendiren" İngiltere ve Fransa ikilisi olurken, bunlar arasında daha çok İngiltere belirleyiciydi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise dünyanın yeniden "biçimlendirilmesinde" ABD tek başına belirleyici değildir. SSCB ve İngiltere'de önemli rol üstlenen devletlerdir. "Finans Çağı-Komutan Para Çağı"na ise, bu rol dağılımı değişmiştir. ABD bu süreçte birlikte daha fazla öne çıkmış, reel sosyalizmin çözülmesiyle belirleyici bir güç haline gelmiştir. İmparatorluk projesi ve "Yeni Dünya Düzeni" adıyla dünyayı yeniden düzenleme atakları da bu düzenlemenin somutlaşan göstergesi olmuştur. 1945-1950'li yıllardan itibaren kavram olarak kullanılmaya başlanan "Pax Americana" (Amerikan Barışı) etkin bir hale gelmiştir.

Burada söz konusu olan, "barış" sözcüğünün gerçek anlamı dışındadır; ABD'de üstünlük kabulünün olduğu koşullarda savaşın tehdidi altında olan bir "barış"tır. Reel sosyalizmin çözülmesinden sonraki süreçte hâkim olan da bundan farklı değildir.

ABD bu dönemde birlikte kendi "barış"ını dünyaya hâkim kılmak için belirlediği stratejiye göre harekete geçerek, planlamalarını uygulamaya koymuştur. Karşısına aldıkları ve önünde engel olarak gördüklerine de "ya uyacaksınız ya uyacaksınız" dışında bir tercih bırakmamıştır. İdeolojik ve siyasal argümanlarını, askeri düzenleme ve konumlanışını buna göre yapmıştır. Reel sosyalizmin çözülüşüyle birlikte, "dünyanın sonu", "ideolojilerin sonu" gibi sıkı sıkıya sarıldıkları söylemler bu argümanlar arasında önemli bir yer tutmuştur. Öyle ki, kapitalist modernite güçleri bu türden söylemleri çok etkili ve yaygın bir şekilde kullanarak hem psikolojik ortam hem de planlamaya kavuşturdıkları saldırılara zemin hazırlamaya çalışmışlardır. Reel sosyalizmin çözülüşünün devrimci, demokratik, sosyalist güçler ve kamuoyu üzerinde neden olduğu psikolojik ve moral etkileri kullanarak geniş halk kesimlerinde umut kırılmalarına yol açmak istemişlerdir. Aynı şekilde reel sosyalist ülkelerde olduğu gibi, reel sosyalizmin etkisi altında olan coğrafyalarda oluşan siyasal boşluğu doldurmak için harekete geçmişler ve kendilerini "umut" haline getirmeye çalışmışlardır. Bununla birlikte oluşturulmaya çalışılan "Yeni Dünya Düzenini", "yeni bir dünya" görünümüne büründürmekten geri kalmamıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan siyasal atmosfer ve biçimlenişler sanki reddediliyor/aşılıyor gibi verilmeye/yaratılmaya çalışılan izlenimler/algılar da bunlar arasında yerini almıştır.

Böylece ABD kendi "dünyasını", imparatorluğunu oluşturmak için aradığı koşullara kavuşmuştur. Karşısında SSCB gibi güçlü bir rakibin ve içerisinde yer aldığı jandarmalığını üstlendiği kapitalist-empyalist sistem içerisinde onunla yarışacak/rekabet edecek bir gücün olmayışı kendisi için hedeflerine ulaşmada bulunmaz bir fırsat yaratmıştır. "Finans Çağı-Komutan Para Çağı"nda daha çok da reel sosyalizmin çözülmesi ABD için böylesi bir

imkân sunmuştur.

Bu yönleriyle "Finans Çağı-Komutan Para Çağı" aynı zamanda "ABD Çağı" olarak anlam kazanmaktadır. ABD içerisine girilen ve öncülük ettiği böyle bir çağa girişle birlikte, sistemini inşa etmek için harekete geçmekte geri kalmamıştır. Var olan hazırlıklarına dayalı olarak; özel savaş kurumlarını, aygıtlarını, finans kaynaklarını, işbirliklerini devreye koyarak dünya imparatorluğunu inşa etmeye yönelmiştir. Bu yönelimin ideolojik doğrultusunu da liberalizmin güncelleştirilmesi olan Neo-liberalizm oluşturmuştur.

Reel sosyalizmin yanılığları kapitalizmin 'özgürlükçü' olduğunu doğrulamaz

Liberalizm için, kapitalizmin ideolojisi denilmektedir. Tabi burada liberalizm, türetildiği kök kelime olan Latince özgürlük anlamına gelen 'liber' ile ayınlıştırmamak gerekmektedir. Çünkü çoğu kez, liberalizmi; özünü oluşturan sınıfsallığından, kapitalizmin ideolojisi olma boyutundan ayrı tutarak, kelimenin türetildiği köke bakarak "özgürlükçülük" olarak değerlendirenler ya da bir nevi Aydınlanma Dönemi'nin "olgucuları" gibi, kendilerini karşıtından iyi göstermeye çalışan argümanlarda vardır. Daha çok da hem reel sosyalizm karşısında hem de reel sosyalizmin çözülmesinden sonra bu türden demagojik söylemlerin öne çıkarılmış olduğuna tanık olunmuştur. Kuşkusuz reel sosyalizmin izlediği politikaların, kaba maddesi, sınırlandırılan, yasaklayan yaklaşımların bu türden demagojik söylemlerin kullanılmasında ve algının oluşmasında rolü vardı. Özellikle de ibadet, inanç, seyahat, farklı düşünce, basın, serbest ticaret, özel mülkiyet gibi bireysel özgürlükler, 'sivil haklar' önüne konulan engeller, kullanım eşyalarının sınırlı seçeneklerde olması vb. çok etkili bir karşı propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. Elbette reel sosyalizmin, karşı-propagandaya dönüşen izlediği politikaları, nedensellikler aramadan eleştirmek doğru bir yaklaşımdır. Fakat bu reel sosyalizmin yanılığları, kapitalist modernite güçlerinin 'özgürlükçü' olduğunu doğrulamaz.

Yakın tarih içerisinde özgürlük kavramı 17.yy'da belli bir forma kavuşturulmaya çalışılmış olsa da daha yaygın olarak 18.yy'da kullanılmaya ve siyasal bir kavram, ütopya haline getirilmeye başlandı. Öncesinde kullanılanlar ve uğruna büyük bedeller ödeyenler olsa da bu yüzyıllarda çok yaygın ve etkili bir düzeyde toplumsal bir bilinç ve ulaşılmaya çalışılan bir hedef haline getirildi. 11 Haziran 1776 yılında yayınlanan "Amerika Bağımsızlık Bildirgesi"nde yer alan "Bütün insanların eşit yaratıldıklarına; yaratıcıları tarafından onlara hayat, özgürlük ve mutluluğu arama hakkı gibi geri alınamaz bazı haklar verildiğine inanıyoruz." 1789 Fransız Devrimi'nin "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi"nin birinci maddesinde "insanlar, hakları bakımından özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar..." belirlenmesine yer verilmiş olması da bunun birer somut göstergedir. Sadece bununla da kalmayarak dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan halklar için esin kaynağı haline geldikleri gibi; bunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışanlar da olmuştur. Fransız "İnsan ve Yurttaş Bildirisi"nin; "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" (Liberte, Égalite, Fraternite) kavramlarının başına getirilenler de bu konuda özel bir yere sahiptir. Öyle ki, Osmanlı'da İttihat Terakki adıyla bilinen faşist bir karaktere sahip olan bir cemiyet bile bu kavramları (Hürriyet-Müsavat-Uhuvvet) kendi diline çevirerek kullanmaya çalışmıştır. Bu türden faşist karaktere sahip örgüt ve hareketlerle birlikte, onlardan daha çok kapitalist modernitenin akıl hocaları özgürlük kavramını kendilerine uyarlayarak, ideolojik ve siyasal bir dünya görüşü haline getirmişlerdir. Ancak onların özgürlük dediği toplum bilincinde edindiği 'ütopya'dan çok farklı ve tam zıddıdır; savundukları ticaret özgürlüğü adı altında halkların, ülkelerin sömürülmesi, yağma, talan edilme özgürlüğüdür.

'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler'

"Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" (laissez-faire, laissez-passer) sloganında ifadeye kavuşturulan liberalizmin ekonomik ve siyasal alanda kazandığı anlam buna göre belirlenmiştir. Yine hedefinde monarşik özelliklerden henüz kurtulamamış olan ya da korporatif özellikler taşıyan faşist karakterdeki devletlerin ticaret, hammadde, iç pazarda getirilen kısıtlama ve dış pazarlara ulaşma gibi konularda getirdikleri kısıtlamaların/engellerin aşılması ve eğer bu sağlanıyorsa asgari bir düzeye çekilmesi vardır. Daha sonra bunlara eklenen 'seyahat özgürlüğü', 'düşünce özgürlüğü', 'basın özgürlüğü' gibi talepler de birer demagoji olmaktan öte bir anlam ifade etmemektedir. Kapitalizm karşıtı halk hareketlerinin yaşandığı, emekçilerin mücadelesinin yükseldiği ve devrim seçeneğinin çok güçlü dile getirildiği/devrimlerin yaşanmaya başladığı koşullarda, 'sosyal devlet' gibi aldatmacalar altında kendini sözde yenileyerek/koşullara uydurarak geniş halk kesimlerini devrimden uzaklaştırarak, yeniden kapitalist modernite sistemi içerisine çekmektedir. Ancak 1929 büyük ekonomik bunalım döneminden siyasal, düşünsel ve 'ekonomik' anlamda çıkış arayan liberalizmin kendini yenileme çabaları olarak adlandırılan bu çabalarda bırakılma hedefine ulaşmayı, yaşanan bunalımı daha da derinleştirmiştir.

Bu yönüyle neo-liberalizm, kapitalist modernite zamanının "Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı"nın temel özellikleriyle çelişmemektedir. Aksine onun doğrudan izdüşümü olmaktadır. Fakat "Finans Çağı-Komutan Para Çağı"nda aldığı anlam ve ona biçilen misyon itibarıyla farklılıkları vardır. Bir nevi "Finans Çağı-Komutan Para Çağı"nın temel ideolojik argümanı olmaktadır. Ve onun bu özelliği 1970'ler sonrasında dünyasında belirgin bir hal almaya başlamış, reel sosyalizmin çözülmesinden sonra da başat bir hale gelmiştir.

Reel sosyalizmin çözülmesiyle birlikte ikinci dünya savaşı sonrasında kapitalist modernite zamanının jandarmalığını üstlenen ABD, te-reddüte yer bırakmayacak bir şekilde 'zaferini' ilan etmişti. Bu ilanla birlikte "artık benim zamanım geldi" demektedir. Zaten sonrasında da bu doğrultuda adımlar atmaktan geri kalmadı. ABD'nin atmış olduğu bu adımlar kendi içerisinde bir amaca kilitlenmiş olsa da oklarının ucu birçok hedefe çevrilmişti. Bunlardan birincisi; reel sosyalizmin boşalttığı alanları doldurmak, ikincisi; reel sosyalizmin çözüldüğü ülkeleri, devletleri kendi yörüngesi etrafında toplayarak sistemine dâhil etmek, üçüncüsü; yaşadığı ekonomik, siyasal, kültürel, ideolojik krizden/kaostan çıkışı sağlamak, daralan pazar soruna çözüm bulabilmek için "Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı"nın dört başı mamur hale gelmiş olan ulus-devletleri re-organize ederek, kendisi için daha "serbest" hareket edeceği alanlar haline getirmek, dördüncüsü; üçüncü hedefine ulaşması önünde engel teşkil eden devletleri, siyasal ve düşünsel yapılarını aşmak, beşincisi; aşılması ön görülen devletler, siyasal ve düşünsel yapılanmalar yerine, yenilerini inşa etmek, altıncısı; tüm bu hedeflere ulaşmak için yeni argümanlar geliştirmek.

İşte neo-liberalizm, kapitalist modernite zamanının, "Finans Çağı-Komutan Para Çağı"nın duyduğu bu ihtiyaçların karşılanmasının adı/ken-disi olmaktadır. O nedenledir ki, neo-liberalizmi tek bir boyutuyla sınırlandırmadan yukarıda belirtilenlerin birbiri tamamlayıcıları olarak görmek gerekmektedir. Daha somut bir ifadeyle neo-liberalizmi; pazar sorununa çözümün, ideolojik hakimiyet ve psikolojik üstünlüğün sağlanmasının güçlü bir manivelası, ulus-devletlerin yeniden biçimlendirilmesi, dünya ve pazar hakimiyetinin tamamlanması ve reel sosyalizmin çözülmesiyle birlikte oluşan boşluğun doldurulması hedefine ulaşmanın temel ideolojik argümanı olarak kabul etmek gerekmektedir. Bir başka ifadeyle de belirlenmiş tüm bu hedeflere ulaşmak için; tıpkı "Finans Çağı-Komutan Para Çağı"nın başlangıcı olarak kabul edilen ABD dolarının, o zamana kadarki bağlayıcı

Denilebilir ki, finans çağında komutan para; "Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı"ndan devraldıklarını kendi koşullarına uyarlayarak yoluna devam etmeyi kendi çıkarlarına uygun gördü. Ancak kendi meşruiyetini oluşturmak için ondan farklı görünmekten de geri kalmadı. "Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı"nda yaşanan sorunları, miadı dolmuş olarak gördüğü politikaları revizyona tâbi tuttu.

olarak kabul ettiği bağlardan kurtularak, 'özgürleşerek' engelleri aşmasıdır.

Uzay boşluğuna kadar kapitalist pazar

Liberalizm kavram olarak kökleri itibarıyla her ne kadar "Aydınlanma Dönemi"ne hatta "Felsefe Çağı"na kadar dayandırılrsa da düşünsel, siyasal ve ekonomik yaşamda en etkin haliyle kapitalist modernite zamanının "Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı"nda kullanılmaya başlandı. Hedefinde ise gümrük duvarların aşığıya çekilmesi, vergilerin düşürülmesi, dış ve iç pazara açılım önündeki engellerin aşılması, pazarın siyasal ve yasal anlamda güvence altına alınması vardı. Neo-liberalizmle bu hedefler genişletildi, güncelleştirildi, "Finans Çağı-Komutan Para Çağı"nın ihtiyaçlarını karşılayacak hale getirildi. Öyle ki; ekonomik, siyasal, toplumsal, ideolojik, 'kültürel' vb. politikalar doğrultusunda paranın hizmetine açılmayan dünyanın en ücra köşesine varıncaya kadar herhangi bir parçası bırakılmaya, topluma, insanda, doğada bulunan her şey, uzay boşluğuna varıncaya kadar ulaşılabilir neresi varsa kapitalist pazarın bir parçası haline getirilmeye başlandı. Bunun sağlanabilmesi için kapitalist modernite sisteminin kendi eliyle oluşturduğu kurumsal, siyasal olarak inşa ettikleri dâhil, engel olarak görülen her şey te-reddüt edilmeden aşılar, yeniden biçimlendirilir. Antony Giddens'in Avrupa'nın uygarlığa katkısı olarak gördüğü "üç süreksizlik! [1]" arasında yer alan yirminci yüzyıl milliyetçiliğinde tabulaştırılan, ulus-devlet bile bundan nasibini almaktan kendini kurtaramadı.

"Finans Çağı"nda "Komutan Para" kendi varlığının güvencesi, saltanatı olarak kabul ettiği ulus-devleti bir kenara atamadı ama yeniden gözden/elden geçirmekten geri kalmadı. İlk büyük adımı kökleri Napolyon dönemine, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa devletleri arasında oluşan ekonomi, sinai vb. (1951 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 1965 Avrupa Atom Enerji Topluluğu, 1965 Avrupa Topluluğu vb.) ortaklıklara dayandırılmaya çalışılsa da 1992 yılında attı. O zamana kadar Avrupa'daki ulus-devlet formunu aşan, Avrupa devletleri arasında daha geniş ve esnek siyasal birlik olan Avrupa Birliği'nin resmen ilanı böyle bir anlam ifade etti. Ardından yeni-sömürge ve bağımlı devletlerin, ülkelerin yeniden; düşünsel, ekonomik, siyasal vb. yapısalıklarının biçimlendirilmesini hedefleyen politikalar üretildi. Aynı şekilde reel sosyalizmin çözüldüğü ülkeler ile reel sosyalizmin etkisi altında olan devletlere/ülkelere yönelik politikalar geliştirildi. Böylece "Finans Çağı-Komutan Para Çağı" o zamana kadar kullanılan ulus-devlet gibi araçlarında re-organizasyonu devreye/gündeme getirerek; sermayenin do-laşımı ve hakimiyetinin hiçbir şekilde paylaşıl-mayacağı tartışmaya yer bırakmayacak şekilde kesin ölçülere kavuşturdu.

“Komutan para, 1970’li yıllarla birlikte daha reel sosyalizm çözülmeyen ilanına hazırlandığı ‘Yeni Dünya Düzeni’ nin ideolojik alt yapısını oluşturmaya başladı. Alvin ve Heidi Toffler, Zbigniew Brzezinski, Francis Fukuyama, Samuel Huntington vb. gibi stratejist ve analistler tarafından yürütülen çalışmalarla bu doğrultuda stratejik analizler geliştirerek, bu doğrultuda adımlar atmaya başladı. Hollywood boş bırakılmadı. Reel sosyalizmin çözülmeyeninden sonra da bu doğrultuda strateji ve analizler geliştirildi.”

Ulus- devletin ruhu milliyetçilik ve dinciliktir

Paranın iktidara taşınmasında “Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı”nda ulus-devlet, tarihsel öneme sahip bir rol oynamıştı. Bu rol sadece iktidara taşınmayla sınırlı kalmayarak, iç pazarda hâkim hale gelmenin yanı sıra, devlet sınırları dışına açılarak egemenlik alanlarını genişletmenin olanaklarını da genişletme imkânına kavuşmuştu. Güçlü bir devlet haline gelmek ve bunun oluşturduğu imkânlar paranın sanılandan daha çok palazlanmasına, güçlenmesine olanak yaratmaktaydı. Ve bunu sonuna kadar kullanmasını bildi; kendine yeni zenginlik ve hammadde kaynaklarıyla birlikte pazar alanları açtı. Ancak bununla sınırlı kalmadı; zamanla karşı karşıya geleceği daha farklı faktörlerinde etkinlik alanlarını genişletmesine olanak yarattı. Hatta zamanla onların kendi iktidarına ortak olmasını engelleyemedi; ordu ve sivil bürokrasi bunlar arasında yer aldı.

Monarşik devlet yapılanmaları içerisinde etkisini hissettirmeye başlayan komutanlar ve devletin tepesine tünemiş olan bürokrasi, sistem devletlerinin içerisinde çok daha güçlü hale geldiler. Öyle ki, ulus-devlet bu iki ayak üzerinde kendini yeniden var etti. Böylece paranın asker ve sivil bürokrasi olmadan neredeyse ne iç pazara ne de uluslararası alana hâkim olması, açılması olanaksız hale geldi. Sadece bununla da kalmadı; kapitalist modernite sistemi sömürge ve yarı sömürgeleri kendi pazar ve egemenlik alanlarının bir parçası haline getirirken aynı zamanda ideolojik ve siyasal etkilerini de taşıdılar. Ulus-devletin dini/ideolojisi halini alan milliyetçilik, kapitalist modernite sisteminin egemenliği altına giren sömürge, yarı-sömürge ve bağımlı ülkelerde de etkisini gösterdi. Dünya pazar ve toprakları üzerine egemenlik mücadelesi içerisinde olan kapitalist-empyralist devletlerin arasındaki çelişiklerde ulus-devlet, milliyetçi etkiler üzerinde körükleyici bir rol oynadı. Kapitalist moderniteye mekân olan ülkelerde olduğu gibi, feodal egemen özelliklerin hâkim olduğu ülkelerde de bu çok bariz bir şekilde yaşandı. Öyle ki, bu özelliklere sahip olan ülke ve devletlerdeki feodal ve komprador işbirlikçi siyasal yapılanma/egemenlik aygıtları ulus-devletçi milliyetçilikleri kendilerine meşruiyet oluşturmanın aracı haline getirdiler.

Böylece kapitalist modernitenin egemenlik aracı olan ulus devlet ve onun dini/ideolojisi olan milliyetçilik sahipleri arasında yaşanan çelişkinin ve çatışmanın içerisinde birbirine karşı kullanılan temel araçlar haline geldi. Daha çok da 20.yy’da oluşan ulus-devletler bunun en somut örnekleri arasında yerini aldı. Eskinin güçlü feodal imparatorlukları, devletleri olan; Osmanlı, İran, Çin gibi devletler ile Birinci Emperyalist Dünya Paylaşım Savaşı sonrasında masa başında kurulan ve kimi ‘bağımsızlık’ ve ‘ulusal mücadeleler’ sonucunda ilan olunan ulus-devletler somutunda bu çok bariz bir şekilde kendini gösterdi. Bu şekilde kapitalist modernite sisteminin temel güç kaynaklarından/enerji paketlerinden ulus-devletin temel dayanakları olan ordu ve sivil bürokrasi ile karşı karşıya geldi. Oluşan böyle bir karşı karşıya geliş içerisinde asker ve sivil bürokrasi hem siyasal hem de ‘ekonomi’ üzerinde kurdukları etkinliğe dayanarak, hizmetinde olduklarıyla çıkar ve egemenlik kavgasına tutuştu. Sadece bununla da kalmadı. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra oluşan ‘iki kutuplu dünya’ koşullarında kendini daha da güçlendirerek iktidar üzerinde rengini belirgin kılmaya arayışlarına girdi. Ulus-devlete sıkı sıkıya sarılarak, körüklediği milliyetçilik rüzgârını arkasına alarak piyasaya/pazara, oluşan hükümetlere (askeri-bürokratik yönelimlere varan) müdahalelerde bulunur bir hale geldi.

Ancak kapitalist modernite sisteminin hem merkezinde hem de egemenliği altında tutarak birer sömürü ve pazar alanı haline getirdiği ülke ile devletler de yaşadığı/karşı karşıya geldiği bu çelişki ve çatışma hali, onu her yönüyle ulus-devlet ve milliyetçiliklerden vazgeçirmedi. Aksine ulus-devleti ve milliyetçilikleri

kendi çıkarları doğrultusunda ayakta tutmaya, kullanmaya ve onlardan güç almaya devam etti. Sivil ve askeri bürokrasinin kendisiyle karşı karşıya gelen kısmını törpüleyerek kendisi için birer tehlike olmaktan çıkardığı gibi, çıkarlarına göre yeniden yapılandırarak düzenlemekten-kullanmaktan geri kalmadı. Hatta kendine karşı aşırı direnç gösterenlerle çatışmaktan ve onları tasfiye etmekten çekinmedi. Merkezi olarak gördüğü mekânlarda ve egemenlikleri, kontrolleri altında tuttıkları ülke ve devletlerde bunun sayısız örnekleri yaşandı.

Finans çağında, komutan para oluşturduğu zeminde palazlanarak, sorunlu hale gelen bu güçleri yeniden düzenleyerek kendi sistemini inşa olanaklarına kavuşmuş oldu. Burada en fazla dikkati çeken de komutan paranın kendi düzenini inşa ederken uygulamaya koyduğu standartlardı. Çünkü komutan paranın kendi mekânında uygulamaya koyduğu politika ve içerisine girdiği yönelimlerle, sömürge ve bağımlı ülkeler ile yeni-sömürgelerde devreye koydukları birbirinden farklılıklar göstermekteydi. Kendi mekânında ulus-devletlerarasında daha gevşek bağlarla ilişkilerin yeniden düzenlenmesi şu şekilde olmuştur.

Böylece komutan para kendi mekânında yaptığı bu iç düzenleniş ile dünyada çok daha güçlü bir konuma gelirken; dünyanın en ücra köşesine varıncaya kadar herhangi bir engelle karşılaşılmadan açılma/ulaşma imkânına ve ihtiyaç duyduğu temel mekanizmalara sahip hale geliyor. Öyle ki, para her yere istediği gibi güvenlikli bir şekilde ulaşacaktı. Ulaştığı yerde de dolaşımı önünde hiçbir engel olmayacağı gibi, orada kendi düzenini hâkim kılabacaktı. Ancak bunun karşısında güvenlikli kıldığı kendi alanı olan mekâna, sınırları içerisinde ise dışarıdan ulaşmak-belirlediği standartlara uygun değilse- neredeyse olanaksız bir hale getirilmiştir. Bu şekilde içe yönelik ne kadar “gevşek” bir ilişki ağı örülmüş olsa da dışarıya karşı o kadar kapalı ve sert önlemlerle kendini donanımlı hale getirmiştir. Dışarıya karşı alınan tedbirler bu düzeyde son derece aşırıdır. Dışarıdan gelen “göçler” engellendiği gibi, “yabancı düşmanlığı”, “dincilik” ve “milliyetçilik” gibi kapitalist modernitenin, liberalizmin düşünsel, siyasal hastalıklı yapısı daha da depreştirilmiştir. Kaba maddeci “bilimcilik” kişilik şekillenmesi ve davranışlara hâkim kılınmaya çalışılır bir hal almıştır. Bunun bir sonucu olarak da ABD’de çok sıkı tedbirler alınırken, Avrupa’yı Güney’inden ve Doğu’sundan çevreleyen denizler ile nehirler “göçmen” mezarlığı haline getirilmiştir. “Yabancı düşmanlığından” beslenen “milliyetçi”, “dinci”, “ırkçı”, “faşist”, eğilimler, düşünceler, örgütler-partiler daha fazla örgütlenme ve kendilerini büyütme olanağına kavuşmuş, içlerinden ana muhalefet partisi haline gelenler olduğu gibi, seçimlerden birinci parti olarak çıkarılarda olmuştur.

Bu şekilde kendi (finans) çağın da komutan para, değişen koşullara göre liberalizmi, “ulus-devlet” ile onun ideolojik varyantlarından olan, ruh veren “milliyetçiliği”, “dincilikle” harmanlayarak kullanmaya devam etti.

Sömürünün demogojyle örtülmesi

Denilebilir ki, finans çağında komutan para; “Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı”ndan devraldıklarını kendi koşullarına uyarlayarak yoluna devam etmeyi kendi çıkarlarına uygun gördü. Ancak kendi meşruiyetini oluşturmak için ondan farklı görünmekten de geri kalmadı. “Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı”nda yaşanan sorunları, miadı dolmuş olarak gördüğü politikaları reviziyona tâbi tuttu. Önünde engel olarak gördüklerini devre dışı bırakmayı, hatta onlarla çatışmaya girmeyi göze aldı ve kendine göre söylemler geliştirdi. Kendini bugüne kadar yaşanmış olan sistemlerin, “en iyisi” toplumsal, siyasal, ideolojik, kültürel vb. sorunların çözüme kavuşacağı adres olarak gösterdi. Öyle ki, içerisine girdiği bu yönelimi güçlü göstermek ve kabul edilmiş kılmak için sol, sosyalist, devrimci söylemleri bile özünden saptırarak kullanmaktan geri kalmadı. Reel sosyalizmin çözülmeyeninden neden olduğu psikolojik ortam ve moral çö-

küntüyü, “Sanayi Devrimi ve Endüstriyalizm Çağı”nda kapitalist modernite sisteminin yaşanan çelişki ve çatışmaların neden olduğu sorunların çözümsüzlüğü ve tahribatının sorumlusu kendisi değilmiş gibi, çıkarları doğrultusunda kullanmasını bildi. İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu dünyanın bir tarafı olmasına rağmen, reel sosyalizmin çözülmeyeninden zaferi olarak ilan ederek; post-modernizm aldatmacası adı altında yüzüne “barış”, “özgürlük”, “demokrasi”, “çağdaşlık” maskesi takarak sanki başka bir seçenekmiş gibi kendini topluma sunmaktan geri kalmadı. Bununla da kendi “Yeni Dünya Düzeni”nin ilanını gerçekleştirdi.

Komutan para, 1970’li yıllarla birlikte daha reel sosyalizm çözülmeyen ilanına hazırlandığı “Yeni Dünya Düzeni”nin ideolojik alt yapısını oluşturmaya başladı. Alvin ve Heidi Toffler, Zbigniew Brzezinski, Francis Fukuyama, Samuel Huntington vb. gibi stratejist ve analistler tarafından yürütülen çalışmalarla bu doğrultuda stratejik analizler geliştirerek, bu doğrultuda adımlar atmaya başladı. Hollywood boş bırakılmadı. Reel sosyalizmin çözülmeyeninden sonra da bu doğrultuda strateji ve analizler geliştirildi. Sadece bununla da kalmadı komutan paranın sınırsız saltanatını kurması önündeki tüm engeller aşılması için geliştirilen politikalar uygulamaya konuldu. Fakat bunlar yapılırken kendilerine meşruiyet oluşturmak için ön hazırlıkların yapılmasından geri kalmadı. Bunun yolu da yine kendini, öncekinden ‘daha iyi’ gösterme çabasından başkası değildi. Bu doğrultuda elinde kullanacağı birçok malzeme vardı ve bu malzemeleri kullanmaktan geri kalmadı. Bunu yaparken de kendisinin bunlardan ne kadar sorumlu olduğunu belirtme, yine kullandığı söylemlerin ne kadar kendine ait olduğunu bile önemsemeye gereğini duymadı. Çünkü onun için önemli olan yaptıklarının toplumsal, siyasal, düşünsel alanlarda bir karşılığa dönüştürülmesiydi.

Komutan paranın “Yeni Dünya Düzeni”ni kurarken kullandığı söylemlerde de öne çıkan onun bu pragmatizmi oldu. Buna göre parlak kimsenin duyduğunda hemen karşı çıkamayacağı, bunların üzerinde durulup-düşünülerek farkına varılması halindeyse, o zaman bunları da tersine çevirmeye yarayacak kavramları üretmekten geri kalmadı. Bu kavramların en belirgin olan yönünü de sosyalist, devrimci, demokratik güçlerin kapitalist moderniteye karşı olan mücadelede geliştirdiği tezleri formüle eden sözcüklerden başkası değildi ya da bu sözcüklerin içi boşaltılmış hallerinden başkası değildi. Ve bu sözcüklerin seçimine de özel bir önem verildi. Yukarıda adları zikredilen stratejistleri, analistleri de kurgularını bu eksene oturtular. Dikkat edilirse bu kişilerin pozisyonlarını daha çok ABD’de ‘Demokrat’lara göre belirlediler ve kişi olarak da 1970 sonrasının ABD’de başkanlık koltuğuna oturmuş olanların yanında ya yardımcı ya da danışman vb. olarak yer aldılar. ‘Demokrat’ların seçim programlarında kullandıkları sözcükler, buldukları vaatler hep bunlar tarafından formüle edildi. Gerek iç gerekse de uluslararası alanda bu danışman işleviyle rol oynadılar.

Aslında ABD’de ağırlıklı olarak ‘Demokratlara’ biçilen bu rol, ‘Cumhuriyetçi’lerle aralarında yapılan bir görev dağılımından ibarettir. Demokratların kullandıkları, öne çıkardıkları söylemleri doğrudan terk etmeyen, kimi zamanda demokratlardan daha fazla savunduğu görüntüsü vermeye çalışan ‘Cumhuriyetçiler’ daha çok reddetmedikleri bu rol paylaşımında ön/yol açma rolünü oynarken; ‘Demokrat’larda açılan yolda düzeltme/biçim verme misyonunu üstlendiler. Üçüncü Dünya Savaşı’nın ABD’de ‘Cumhuriyetçi’lerin Başkanlık koltuğunda (George Walker Bush- baba Bush- döneminde) oturduğu dönemde başlatılması, ardında başlayan ‘Demokratlar’ (Bill Clinton) döneminde söylem değişikliğine gidilmesi, sonraki süreçlerde de aynı şekilde yapılan tekrarlarla sürdürülmesi bunu göstermektedir. Bu sadece ABD değil, uluslararası alanda etkin olan birçok devlette görülmüştür. Çoğu kez bu rol dağılımı içerisinde görev alan partilerin hükümet süreleri arasında birkaç dönem veya süre/yıl olarak farklılıklar yaşanmış

ya da yaşanıyor olması özünde bir değişiklikliğin yaratılmamasıdır.

Diktatörlere karşı çıkıyoruz yalanı

Onların ‘karşısında’ yer alan sosyal-demokrat, demokrat vb. görünümü/adlı olanları da kendilerini ‘barışçı’, ‘ılımlı’, ‘özgürlükçü’, ‘adalet’-‘eşitlik’- fırsat eşitliği’, ‘değişim’, ‘doğa ve çevrenin korunması’nı isteyen; toplumun açlık, yoksulluk, işsizlik sorunlarını öne çıkararak, çevre-kadın ve insan haklarını ‘savunan’ olarak göstermektedirler. Aslında böyle davranarak bu strateji içerisinde kendilerine biçilen rolün gereklerini yerine getirmektedirler. Hatta bununla da yetinmemektedirler; 20.yy dünyasında kapitalist modernitenin desteklediği, zorla ayakta tuttuğu, kendi eliyle kurduğu gerici, monarşik, otokratik, oligarşik, faşist, sicil insanlık ve savaş suçları ile dolu olan diktatörlüklere ‘karşı’ olduğu yönünde yalanlara başvurmaktan geri kalmamaktadırlar. Yine her yönüyle pazarın nesnesi, “metaların kraliçesi” olarak gördüğü, kırmadan geçirdiği, eve kapattığı, kölenin kölesi kıldığı, Nazım Hikmet’in dediği gibi “sofradaki yeri sarı öküzden sonra gelen” haline getirilen, cendere altında tuttuğu kadını savunan görüntüsü vermektedirler. Aynı şekilde nefes alamaz hale getirdiği, örgütlenmesini, kendini ifade etmesini, irade haline gelmesini engellediği katliamdan, işkenceden geçirdiği, zindanlara doldurduğu toplum için ‘özgürlük’ nutukları atabilmektedirler. Üçüncü Dünya Savaşı içerisinde Ortadoğu halklarına bulunulan bu ‘vaatler’ neredeyse dünyanın tüm kıtalarında sergilemekten geri kalmamıştır. Öyle anlaşılıyor ki, bu görev ABD’nin öncülük ettiği “Yeni Dünya Düzeni”nde ‘iyi polis’ rolü kendilerine “sosyal-demokratım”, “demokratım” dizenlere verilmiştir.

Faşizmin sosyal demokrat, muhafazakâr demokrat manipülasyonu

Dikkat edilirse dünyanın tüm kıtalarında yer alan ülkelerde bazen eş zamanlı, bazen de onlardan bir ya da birkaç dönem sonra kendine sosyal-demokratım, ‘özgürlükçüyüm’ diyen partiler birbirine yakın programlarla kendilerini ‘değişim’ öncüsü olarak iktidara hazırlamaktadırlar. Kendilerini milliyetçi, dinci olarak gösterenler bile, kullandıkları eski söylemleri değiştirme veya yumuşatma gereğini duymaktadırlar. Hatta önceki hallerinden ‘çıktıklarına’ inandırmak için “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlanmaktan geri kalmamaktadırlar. Kullandıkları ‘özgürlük’, ‘eşitlik’, ‘adalet’, ‘fırsat eşitliği’, ‘değişim’, ‘doğa ve çevrenin korunması’ gibi kavramlarda kendilerine ait değildir. Aksine çalarak kendilerine mal etmektedirler.

Kadın özgürlüğü, örgütlü toplum hedefi olanlar, diktatöryal rejimlere karşı mücadele edenler sosyalistler, devrimciler, demokratlardır; özgürlük, eşitlik, adalet, fırsat eşitliği, değişim, doğa ve çevrenin korunması gibi kavramlar onlara aittir. Öyle ki, kendilerini hangi isimle adlandırıyor olsalar da “Yeni Dünya Düzeni” partileri çaldıkları bu kavramları kendilerine mal ederek reel sosyalizmin çözülmeyeninden öncesinin iki kutuplu dünyasında öne çıkan, insanlık ve doğa için ölümcül tehlike haline alan sorunların asıl sorumlusu olduklarını gizlemeye çalışmaktadırlar. Yine otokratik, monarşik, oligarşik, faşist diktatörlüklerden, sömürü-kölelik ve esaret düzenlerinden, kadın kırmından, dünyayı kana bulayan sömürgeci, yayılmacı, emperyalist savaşlardan, çevre felaketlerinden, doğa katliamlarından asıl sorumlusu kendileri değilmişçesine bir algı oluşturmak istemektedirler. Hatta bu yaşanmış ve yaşanmakta olanlardan devrimcileri, sosyalistleri, demokratları sorumlu tutacak kadar da aymazlık içerisine bile girebilmektedirler.

Kaynakça vd:

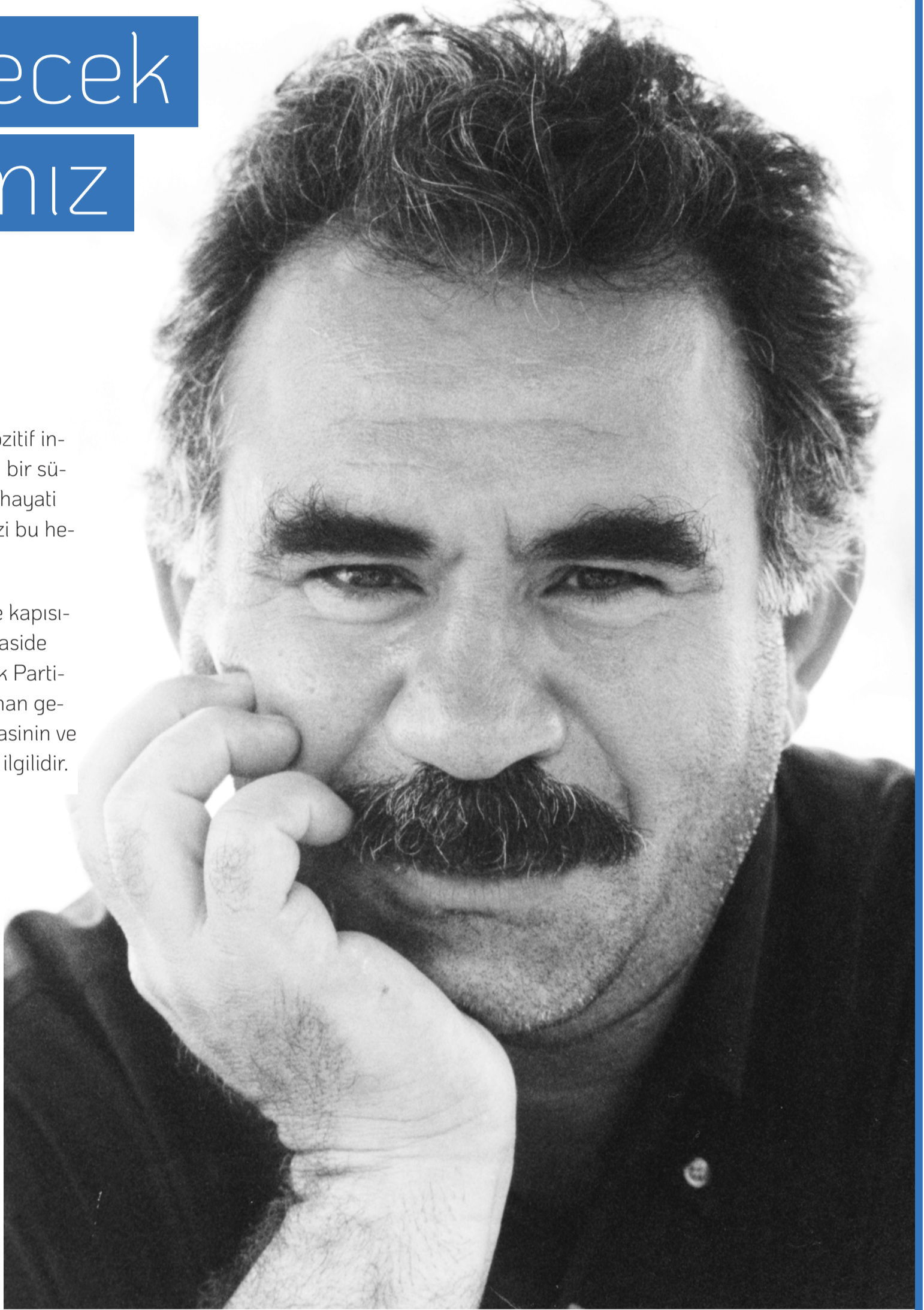
[1] Süreksiz: fizik biliminde, güç verici olarak kabul edilen “enerji paketi.”

2- “Üçüncü Dalga”, “Savaş ve Anti Savaş” (Alvin ve Heidi Toffler), “Büyük Stranç Tahtası”, “Stratejik Vizyon”, (Zbigniew Brzezinski), “Medeniyetler Çatışması” (Samuel Huntington), ‘Tarihin Sonu ve Son İnsan’ Tezi (Francis Fukuyama)

DEM Parti İmralı Heyeti'nin 24 Mayıs'ta Önder Apo ile yaptığı görüşme:

Kaybedecek zamanımız YOK!

- Yasal düzenleme bizi gerçek bir pozitif inşaya, demokrasi çarkının döndüğü bir sürece sokacaktır. Demokratikleşme hayati bir ihtiyaçtır ve sürecin başarısı bizi bu hedefe yakınlaştırır.
- Bir siyasi partinin genel merkezine kapısını balyozla kırarak girmek demokraside olacak şey midir? Cumhuriyet Halk Partisi'ne yönelik uygulamalar ve yaşanan gelişmeler, doğru işleyen bir demokrasinin ve demokratik siyasetin olmamasıyla ilgilidir.
- Tüm çabaların karşılığı, cumhuriyeti demokratik bir içeriğe ve kültüre kavuşturmak, bunları güvence altına alan sağlam bir hukuk sistemi kurmak olacaktır. Bu temelde herkesi Barış ve Demokratik Toplum sürecine katkı sunmaya çağırıyorum.
- Ortadoğu konjonktürünün halen her şeye gebe olduğunu düşünüyorum. İran ve İsrail gibi devletler katlaşıyor ve daha da katılacak gibi görünüyor. Ortadoğu'da milliyetçilik ve ayrışmayı geliştirmek, mikro-milliyetçilikleri büyütmek zarar verir.

“Büyük bir öfkeyle yüklü toplumlara büyük düşünce ve büyük etik değerler olmadan dönüştürmek mümkün değildir. Toplum; hayatın her düzeyinde etik, siyasal, hukuksal ve ekonomik açılardan büyük bir sıkışma yaşıyor. Bunun için süreçte ısrar ve acele ediyoruz.

Ortadoğu konjonktürünün halen her şeye gebe olduğunu düşünüyorum. İran ve İsrail gibi devletler katlaşıyor ve daha da katılacak gibi görünüyor. Ortadoğu'da milliyetçilik ve ayrışmayı geliştirmek, mikro-milliyetçilikleri büyütmek zarar verir. Bölgedeki riskli gelişmeleri gözecek, önleyecek, kanlı hesaplaşmaları açacak bir süreç çalışması yürütüyoruz.

YASAL TEMEL

Ve elbette tüm yapıların yasal bir temele kavuşması önemlidir. Beklentide kalmak, beklenti halini sürdürmek sadece risk üretir. Kaybedecek zamanımız yoktur. Bütün aktörlerin bu tarihi sorumluluk anlayışla hareket edeceğine ve TBMM'nin de çalışmalarını bu hassasiyetle yürüteceğine inanıyorum.

Çerçeve bir yasa, demokratikleşme sürecinin kök hücreni oluşturabilir.

Yasal düzenleme bizi gerçek bir pozitif inşaya, demokrasi çarkının döndüğü bir sürece sokacaktır. Demokratikleşme hayati bir ihtiyaçtır ve sürecin başarısı bizi bu hedefe yakınlaştırır.

DEMOKRASİ, DEMAGOJİ DEĞİLDİR

Bir siyasi partinin genel merkezine kapısını balyozla kırarak girmek demokraside olacak şey midir? Cumhuriyet Halk Partisi'ne yönelik uygulamalar ve yaşanan gelişmeler, doğru işleyen bir demokrasinin ve demokratik siyasetin olmamasıyla ilgilidir. İşleri bu noktaya getiren sebep budur, cumhuriyetin temelindeki demokrasi ilkesinden yoksunluktur. Demokrasiye, sanki bir lüks, bir demagojyemiş, lafazanlık gibi yaklaşarak önemsememenin sonuçları vahim bir hatadır. Cumhuriyetin demokratik niteliğini geliştirmek kadar aciliyet taşıyan bir durum yoktur.

SAĞLAM BİR HUKUK SİSTEMİ GEREK

Biz bu ülkede, bunun zeminini geliştirmeye ve imkanlarını büyütmeye çalışıyoruz. İmralı'da çözüme doğru yasal adımlara giderken cumhuriyeti demokratik bir çıkışa, demokratik bir hukuka hazırlamayı çok önemsiyoruz. Bunu

hem parti içi hem partiler arası demokrasi eksikliğini de gidermeye yönelik bir adım olarak görüyoruz. Tüm çabaların karşılığı, cumhuriyeti demokratik bir içeriğe ve kültüre kavuşturmak, bunları güvence altına alan sağlam bir hukuk sistemi kurmak olacaktır. Bu temelde herkesi Barış ve Demokratik Toplum sürecine katkı sunmaya çağırıyorum.

KÜRT-TÜRK İLİŞKİLERİNİ ÇAĞDAŞLAŞTIRMA

Kürtlerin demokratik cumhuriyete entegrasyonunun anlamı budur. Kürt meselesinin yıllarca kilitlediği bir durumu aşmaya çalışıyoruz. Kürt meselesinden kaynaklı şiddet ögesi, çözüm sistematikleşmesiyle aşıyor. Bu sürece Türk-Kürt ilişkilerini yeniden düzenleme, çağdaşlaştırma, modernleştirme süreci de diyebiliriz.

AYDIN VE AKADEMİSYENLERE SELAM

Barış ve Demokratik Toplum sürecine destek sunan uluslararası aydın ve akademisyenlerin mesajları kitaplaştırılmış. Bu çerçevede her türlü öneri, eleştiri ve katkısı en titiz şekilde değerlendirmeye hazır olduğumu vurgulamak isterim. Barışa ve demokrasiye en fazla ihtiyacımız olan dönemde çok önemli destekleri için hepsini selamlıyorum.”

TA KU ÇIRAYÊ ME GEŞ NEBE

ta ku çiraya me geş nebe,
hûn ê ti carî ronahiyê
bi çavên xwe nebînin
ta ku em dîl û kole bin,
em ê her mîrkuî û nîran,
*toq û zincîran li we kin!

hûn ê me qir bikin?
xwelî li serê we be!

ger em bimirin jî,
em ê tenê dîlîtiya xwe
ji dest bidin, winda bikin.
ma çi ji dîlîtiyê taltir e?
ger em bîn kuştin jî,
ma kî ji koleyê şehîd Zaltir e?

hûn ê me qir bikin?
xwelî li serê we be!

piştî mirinê jî
em nahêlin hûn welatê me
ji xwe re bikin mal,
em rê nadin
hûn goştê me bixwin
weke qirereşk û qertal!

qet nebe,
em ê bibin kurmik,
bikevin nav dexl û danê we,
em ê bibin qûmik,
bikevin nav pariyên nanê we,
em ê bibin mar û mişk,
bi we ve din li nav nivîna we,
em ê bibin mîrkob û şêrpençe,
biherimînin xwîna we

em ê bibin kul,
her carekê li derek a
laşê we derkevin,
em ê bibin jan,
ji sed aliyan ve
bi ser we de bîn,
em ê bibin zêrûyên hezarling,
gewriya we hişk bikin,
em ê bibin pîrzik
li ber lêvên we

hûn ê me qir bikin?
xwelî li serê we be!
piştî mirinê jî
em nahêlin hûn welatê me

ji xwe re bikin mal,
em rê nadin
hûn goştê me bixwin
weke qirereşk û qertal!

hûn şahiyê bikin,
em ê li we bikin şîn
hûn *behiyan deynin,
em ê we bi pêkenîne gêj bikin!
em ê zimanê we hişk bikin,
çavan li we tarî bikin!
em ê bibin mûyê nav nanê we
û gemar di nav ava we de!

ta ku çiraya me geş nebe,
hûn ê ti carî ronahiyê
bi çavên xwe nebînin
ta ku em dîl û kole bin,
em ê her mîrkuî û nîran,
toq û zincîran li we kin!

* tok (bi soranî: toq): Xeleka ku stuyê koleyan pê tê girêdan
* behî (bi soranî: pîrse): Tazî, merasîma gorkirina kesekî mirî û ziyaretkirina mirovên wî
wergera ji Soranî: Huseîn Mihemmed

Ebdulla Peşêw / Moskov - 02.07.1983

COLOFON
KOMÎNAL / Maandelijks Nieuwsblad

Uitgever / Eigenaar: EERSTE KANS BV
Ondernemingsnummer (KBO): 0760.385.869
Verantwoordelijke Uitgever: Emrullah Boztas

Maatschappelijke Zetel: Industrielaan 9
1070 Anderlecht - België
Contact:
Website: kominalgazete.com
E-mail: kominalgazete@gmail.com

Productie en distributie:
AVA Drukkerijen Distributie BV
Rudolf Dieselweg 36F, 5928RA Venlo
Website: www.avabv.net

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoerd, opgeslagen of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
De inhoud van opiniestukken en columns valt uitsluitend onder de verantwoordelijkheid van de auteur.